

VERBUM INFINITUM I DET KLASSISKA LATINET

Av Hans Aili
Professor emeritus i latin
Stockholms universitet

Inledning

Verbum infinitum är grammatikernas traditionella namn på dem av latinets verbformer som inte går att böja efter person, alltså 1:a, 2:a och 3:e person singularis och pluralis, eller modus, d v s indikativ, konjunktiv och imperativ. De former som kan böjas efter person kallas *verbum finitum*. De infinita formerna behåller verbets förmåga att uttrycka såväl tempus som huvudform (*diates*, d v s aktivum och passivum). Genom att de i likhet med substantiv och adjektiv i de flesta fall kan böjas i genus, numerus och kasus erbjuder de samtidigt funktioner som de finita verbformerna saknar. Denna grammatiska dubbelnatur skänker dem egenskaper som den skicklige stilisten kan använda på ett mycket konstfärdigt sätt – de utsätter därigenom den moderne läsaren för avancerade utmaningar.

Detta arbete utgör ett exempelcorpus med översättning och analys av de infinita verbformernas formlära och syntax i det klassiska latinets prosa och poesi och är avsett att hjälpa latinstudenter på grundnivå, avancerad nivå och inom forskarutbildningen att förstå latinets som litterärt konstspråk. Om samlingen av exempel därtill erbjuder en inspirationskälla och vägledning i konsten att skriva stilistiskt högtstående latinsk prosa och poesi i någon vald klassisk författares efterföljd, är detta en välkommen bonus. Här presenteras därför en mycket stor mängd autentiska exempel på hur de stora romerska författarna från guld- och silveråldern hanterade *verbum infinitum*. Exempelen i corpuset utgör med få undantag fullständiga perioder (i princip hela satser från inledande versal till punkt), något som förhoppningsvis belyser både dessa verbformers syntaktiska funktion och på vilket sätt och av vilka skäl de använts i stället för de finita verbformerna – när en stilistiskt högtstående författare valt att uttrycka sig genom *verbum infinitum* i stället för *verbum finitum* har han valt att använda vissa grammatiska funktioner på bekostnad av andra, ett val som läsaren måste analysera för att kunna förstå satsen i dess helhet.

Exempelsamlingen tjänar också syftet att erbjuda problem – skenbara eller verkliga regelbrott – som kan bli startpunkten för ett vetenskapligt studium av språket.

Materialet är valt och ordnat så att exemplen själva ges betydligt större utrymme än den abstrakta analysen, som markeras med MÄRK. Det visar sig ibland att ett valt textexempel också exemplifierar något annat grammatiskt intressant: detta markeras av OBS + kommentar efter exemplet i fråga. Fenomenet *varietas sermonis*, som enligt min uppfattning erhåller alltför styvmoderlig behandling i stilistiken, lyfts också fram i kommentarerna.

Alla latinexempel utan undantag är översatta till svenska av mig själv så ordagrant som möjligt för att visa min uppfattning om hur latinets bör förstås språkligt och stilistiskt – att låna en litterär översättning oförändrad innebär dels att man accepterar översättarens förståelse av texten in i minsta detalj, dels att man accepterar att översättaren glider förbi vissa stilistiska och språkliga komplikationer, något som minskar översättningens värde för den som läser grammatikexemplen. Naturligtvis tolkas exemplen så långt som möjligt utifrån sina innehållsliga sammanhang. Alla fel är därför helt och hållet mitt ansvar.

De exempel som är markerade med ¶ är autentiska och i första hand hämtade från **guldålderns prosa**, alltså Caesar (*BG = Bellum Gallicum* och *Bellum civile = Bellum civile*) och Cicero (*Opera omnia*): dessa två betraktas på traditionellt sätt som normgivande för all följande latinitet. De citerade texterna är samtliga hämtade ur Packard Humanities Institute Database #5.3 och citeras som regel i form av fullständiga perioder. Efter att jag givit exempel på Caesars och Ciceros bruk av respektive fenomen har jag funnit det värdefullt att ge belysande exempel från övriga guldåldersförfattare: Catullus, Sallustius, Vergilius, Horatius, Livius och Ovidius. I tredje hand redovisas intressanta exempel – som bekräftar huvudregeln eller avviker från den – som jag funnit hos Plautus, Terentius, Lucretius, Nepos, Seneca, Plinius d y, Quintilianus och Augustinus (*Confessiones*). Exempelen från den sistnämnda gruppen har dock inte sökts systematiskt från ett datorgenererat corpus.

I de autentiska exemplen kursiveras just de ord som motiverar att exemplet finns med, till exempel delarna i en ablativus absolutus, som oftast består av ett *particip* med *huvudord*. Ord som tillhör andra grammatiska konstruktioner kursiveras oftast inte, även om de skulle bli föremål för ett MÄRK.

Ännu så länge är exemplen ordnade efter författare – först Caesar och Cicero var för sig, därefter ”övriga guldåldersförfattare” och andra författare – och grupperade efter kasusformer. Detta arrangemang är ett experiment – det kan visa sig att en mer praktisk och överskådlig gruppering utgår från exemplens grammatiska funktioner.

Eftersom exemplen är hämtade ur PHI-databasen #5.3, som i sin tur hämtat dem ur gamla Teubnereditioner, finns alltid risken att ordalydelsen i enstaka exempel kan vara textkritiskt osäkra. En senare bearbetning kan i vissa fall leda till att vissa exempel och översättningar görs om, något som förhoppningsvis inte mer än undantagsvis behöver drabba den grammatiska analysen.

Ortografen i exemplen är genomgående normaliserad till den form som är vanligast i skolutgåvor: alla perioder inleds med versal, åtskillnad görs mellan konsonantiskt -v- och vokaliskt -u-.

Typografin varierar beroende på textens art: de autentiska exemplen på latin står i brödtext (Times New Roman, 11p), något som också gäller paradigmerna; översättningar till svenska står i samma typsnitt, 10p; i alla inledningar och grammatiska kommentarer används brödtext; i kommentarerna är latinet kursiverat; citat på moderna språk är också kursiverade; egenkonstruerade, icke autentiska exempel på latin är därtill markerade med asterisk (*).

Grammatiska handböcker och monografier som hittills konsulterats

Bl = Blatt, F., *Latinsk syntaks i hovedtræk paa grundlag af den klassiska sprogtilstand*. København 1956.

ET = Ernout, A. – Thomas, A., *Syntaxe latine*. Paris 1967.

Garcea = Garcea, A., *Caesar's De analogia. Edition, Translation, and Commentary*. Oxford 2010.

GL = Gildersleeve, B. – Lodge, G., *Latin Grammar*

HG = Haverling, Gerd (utg.), *Latin Linguistics in the Early 21st Century*. Acts of the 16th International Colloquium on Latin Linguistics. *Studia Latina Upsaliensia* 35. Uppsala 2011.

LH = Leumann, M. – Hofmann, J.B = Stoltz – Schmalz, *Lateinische Grammatik*, in 5. Aufl. Völlig neu bearbeitet Von Manu Leumann & Joh. B. Hofmann, München 1978.

Me = Menge, H., *Repetitorium der lateinischen Syntax und Stilistik*. Wolfenbüttel 1914.

KS = Kühner, R. – Stegmann, C., *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*. 2. Aufl. Hannover 1912; 3. Aufl., Hannover 1955 (i citaten återges ej förlagans s p ä r r a d e stil).

Od = Odelstierna, Ingrid, *De vi futurali ac finali gerundii et gerundivi Latini observationes; accedunt de verbo imputandi adnotationes*. Uppsala 1926.

Oniga = Oniga, Renato, *Latin. A Linguistic Introduction*. Edited and translated by Norma Schifano. Oxford 2014.

Si = Sihler, A.L., *New Comparative Grammar of Greek and Latin*, New York – Oxford 1995.

So = Sommer, F., *Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre*. Eine Einführung in das Sprachwissenschaftliche Studium des Lateins. 2.-3. Aufl., Heidelberg 1914.

Sz = Szantyr, A., *Lateinische Syntax und Stilistik*, von J.B. Hofmann, neubearbeitet von A. Szantyr, München 1965.

T = Touratier, Christian, *Syntaxe Latine*. Louvain-la-Neuve 1994.

Indirekt citerade källor

Madvig, J.N., *Latinsk ordförningslära*, Kjøbenhavn 1895.

Förkortningar av grammatiska termer

abl = ablativ

abl abs = ablativus absolutus

ack = ackusativ

akt = aktivum

dat = dativ

impf = imperfekt

ind = indikativ

inf = infinitiv

fut = futurum

futp = futurum particip

gen = genitiv

konn = konjunktion

konv = konjunktiv

nom = nominativ

pass = passivum

per = perfekt

perp = perfekt particip

plperf = pluskvamperfekt

pr = presens

prep = preposition

prp = presens particip

ppf = passiv perifrastisk form

¶ markerar autentiskt exempel

* markerar av förf. konstruerat exempel med ett språkbruk som motsvarar guldålderns (normalt Caesars och Ciceros).

FORMLÄRA

F§1 Verbum infinitum

Verbum infinitum är ett sammanfattande namn på en rad verbformer som utmärker sig av att de dels inte kan böjas efter person eller modus, dels har funktioner som hör till andra ordklasser. Dessa former är: **infinitiv**, **gerundium**, **gerundivum**, **supinum** och **particip**. **Infinitiven** har egna former i presens (aktivum och passivum), perfekt (aktivum och passivum) och futurum (aktivum och passivum); den är transitiv eller intransitiv och markerar respektive tempusforms aspekt; den är samtidigt ett substantiv och kan vara subjekt eller objekt i sin sats. **Gerundium** är en aktiv verbform som kan ta objekt och markerar durativ aspekt; den är samtidigt ett substantiv i genitiv, dativ, ackusativ (efter preposition) eller ablativ. **Gerundivum** är en passiv verbform (även av deponentia), som markerar durativ aspekt; den är samtidigt ett adjektiv och fungerar oftast som ett sådant i satsen. **Supinum** är aktivt, aspekten är närmast aoristisk, tempusformen markerar oftast samtid eller framtid. Supinum fungerar normalt som adverbial. **Participet** är aktivt (presens och futurum particip, perfekt particip av deponentia) eller passivt (perfekt particip), är transitivt eller intransitivt och markerar aspekt; det är samtidigt ett adjektiv och fungerar som sådant i satsen; i likhet med adjektivet kan det substantiveras.

MÄRK: de infinita verbformerna kan i allmänhet inte återges ordagrant på svenska, varför hänsyn till satsens sammanhang och stil blir avgörande vid översättningen. Många av valmöjligheterna framgår av de givna översättningarna.

F§2 Infinitiv

Aktiv infinitiv bildas i presens genom att suffixet *-re* (ursprungligen *-se*) läggs till presensstammen: *voca-re* 1, *mone-re* 2, *rege-re* 3, *cape-re* 3, *audi-re* 4, *es-se* (oregelb).

MÄRK: intervokalt *-s-* blir *-r-* genom rhotacism!

Passiv infinitiv bildas i presens genom att suffixet *-ri* eller *-i* läggs till presensstammen: *voca-ri* 1, *mone-ri* 2, *reg-i* 3, *cap-i* 3, *audi-ri* 4. Presens infinitiv passivum av *esse* finns inte.

Aktiv infinitiv bildas i perfekt genom att suffixet *-isse* läggs till perfektstammen: *vocav-isse*; *monu-isse*; *rex-isse*, *cep-isse*, *audiv-isse* (*audisse*), *fu-isse*.

Passiv infinitiv bildas i perfekt genom att perfekt particip utökas med *esse*. Participet böjs därför till genus, kasus och numerus efter sitt huvudord; infinitiv i opersonlig form böjs i neutrum singularis: *vocatus/a/um esse*; *monitus/a/um esse*; *rectus/a/um esse*; *captus/a/um esse*; *auditus/a/um esse*. Perfekt infinitiv passivum av *esse* finns inte.

Aktiv infinitiv bildas i futurum genom att suffixet *-urus/a/um* (böjs som adjektiv efter 1 eller 2 deklinationen) läggs till supinstammen och utökas med *esse*: *vocat-urus esse*, *moniturus esse*, *recturus esse*, *capturus esse*, *auditurus esse*, *futurus esse*.

Passiv infinitiv bildas i futurum genom att supinum på *-um* utökas med *iri*: *vocatum iri*, *monitum iri*, *rectum iri*, *captum iri*, *auditum iri*. Denna form används emellertid mycket sällan i klassiskt latin, där omskrivningen *fore*, *ut* + konjunktiv är vanligare. Futurum infinitiv passivum av *esse* finns inte.

F§3 Gerundium

Gerundium fungerar som *casus obliquus*, d v s det skapar de böjda formerna till ett neutralt substantiv på verbstam, och skapar tillsammans med **presens infinitiv aktivum** samtliga kasusformer i singularis för detta substantiv; det kan bara bildas till presens infinitiv aktivum. Gerundium bildas på verbstammen i presens för varje konjugation (*voca-*, *mone-*, *reg-*, *capi-*, *audi-*) med tillägg av suffixet *-nd-* samt 2 deklinationens ändelser i neutrum. Till verb efter 3 konjugationen läggs bindevokalen *-e-* mellan stam och suffix (*reg-e-ndus*); denna bindevokal används på grund av analogibildning även i typen *capio 3 (capi-e-ndus)* och i 4 konjugationen (*audi-e-ndus*). Aspekten i huvudsak durativ; tempusbetydelsen är samtid. Gerundium bildas inte till *esse*.

Böjningsmönster, typexempel *navigo 1*

Kasus	form
nom	navigare
gen	navigandi
dat	navigando
ren ack	navigare
prep + ack	(ad) navigandum
abl	navigando

Märk 1: infinitiven är ett neutralt substantiv och har därför samma form i nom och ren ack.

Märk 2: gerundium i dativ är synnerligen ovanligt i guldålderns latin.

F§4 Gerundivum

Gerundivum är ett adjektiv som bildas på verbstam och böjs på samma sätt som *bonus, bona, bonum*. Gerundivum bildas på verbstammen i presens för varje konjugation (*voca-* 1, *mone-* 2, *reg-* 3, *capi-* 3, *audi-* 3) med tillägg av suffixet *-nd-*. Till verb efter 3 konjugationen läggs bindevokalen *-e-* mellan stam och suffix (*reg-e-ndus*); denna bindevokal används på grund av analogibildning även i typen *capio 3 (capi-e-ndus)* och i 4 konjugationen (*audi-e-ndus*). Gerundivum har alltid passiv betydelse (alltså även gerundivum av deponens); aspekten närmast durativ. Tempusbetydelsen är huvudsakligen framtid men ibland även samtid. Gerundivum kan inte bildas till *esse*. Gerundivum av intransitiva verb följer huvudregeln (Sj. §70,2b) och återfinns därför bara i opersonlig form: *tex pugnandum est* (Sj. §224,2 Anm. 1).

Typexempel *voco 1*.

Sing	mask	fem	neutr
nom	vocandus	vocanda	vocandum
gen	vocandi	vocandae	vocandi
dat	vocando	vocandae	vocando
ack	vocandum	vocandam	vocandum
abl	vocando	vocanda	vocando
vok	vocande	vocanda	vocandum
Pl	mask	fem	neutr
nom	vocandi	vocandae	vocanda
gen	vocandorum	vocandarum	vocandorum
dat	vocandis	vocandis	vocandis
ack	vocandos	vocandas	vocanda
abl	vocandis	vocandis	vocandis

vok   navigandi   navigandae   naviganda

Märk 1: Gerundium och gerundivum anses av tradition svåra att skilja åt, inte minst därför att namnen är så snarlika. Franska grammatiker skiljer mellan *gerondif* (= gerundium) och *adjectif en -nd* (= gerundivum). I praktiken kan man se att gerundivum är avsevärt rikare på böjningsformer än gerundium: de enda ändelser som sammanfaller och kan vålla förväxling är **-ndi**, **-ndo** och **-ndum**, alla andra böjningsformer tillhör enbart gerundivum.

Märk 2: Kasus vokativ har en egen form enbart i maskulinum singularis – bara ett fåtal exempel har kunnat beläggas.

Märk 3: Gerundivum som predikatsfyllnad till form av *esse* används för att bilda ett särskilt verbmodus i passivum, ofta kallat ”passiv perifrastisk konjugation”, som uttrycker en handling som kan eller bör utföras. Formen av *esse* kan stå i alla tempora och modi, beroende på syntaxens krav. Agenten står ofta i dativus agentis, t ex **epistula mihi scribenda est* ”ett brev måste skrivas av mig” = ”jag måste skriva ett brev”. Med neutrum utan huvudord + en form av *esse* uttrycks en opersonlig konstruktion, t ex *nunc est bibendum* ”nu bör drickas” = ”nu bör man dricka”.

F§5 Supinum

Supinum har två oböjliga former med olika funktion: supinum på *-u* och supinum på *-um*. Båda formerna uttrycker aktiv huvudform. Båda är kasusformer av ett verbalsubstantiv enligt fjärde deklinationen, bildat på den stam som utgör tredje temaformen (”supinstammen”). Supinum kan inte bildas till *esse*.

Supinum på *-um* (supinum 1) är egentligen ackusativ neutrum singularis: *vocat-um; monit-um; rect-um; capt-um; audit-um*. Den styrs påfallande ofta av former av verbet *ire*.

¶ Totius fere Galliae legati ad Caesarem *gratulatum* convenerunt – Sändebud från nästan hela Gallien hade kommit samman till Caesar för att gratulera honom Caesar Bellum Gallicum 1,30,1

¶ Quin etiam memoriae proditum est, cum Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu venisset, magno consessu locum nusquam ei datum a suis civibus; cum autem ad Lacedaemonios accessisset, qui legati cum essent, certo in loco consederant, consurrexisse omnes illi dicuntur et senem *sessum* recepisse – Det berättas till och med att, då en mycket gammal man hade kommit till teatern under festspelen i Aten, hade i denna stora församling ingen sittplats erbjudits honom av hans egna landsmän; men då detta nått fram till spartanerna, som satt sig på reserverade platser eftersom de var ambassadörer, sägs dessa ha rest sig allihop och tagit till sig den gamle så han fick sitta (=”till att sitta”) Cicero, De senectute 63.

Märk: Textkritisk anmärkning. Man kan inte utesluta möjligheten att *sessum* är en gammal felläsning för *fessum* ”utmattad” (... tagit till sig den utmattade gamlingen).

Supinum på *-u* (supinum 2) är egentligen ablativ neutrum singularis: *vocat-u; monit-u; rect-u; capt-u; audit-u*. Enstaka fall av supinum i dativ på *-ui* kan beläggas.

¶ Nil est *dictu* facilius – Ingenting är lättare att säga Terentius, Phormio v. 300.

¶ Patuit quibusdam uolentibus fuga, aut in exilium acti sunt, absentiumque bona iuxta atque interemptorum *diuisui* fuere – För vissa villiga stod flyktmöjligheten öppen, eller också drevs de i landsflykt och de frånvarandes ägodelar kom till delning på samma sätt som de avrättades Livius 1,54,10.

Märk: *diuisui* (exemplet ovan) används fyra gånger i klassiskt latin, tre gånger av Livius (1,54,10; 33,46,8; 45,30,2), en gång av Gellius (20,1,41).

F§5 Particip

Latinet har tre particip: **presens**, **perfekt** och **futurum**. Samtliga fungerar på en och samma gång dels som verbformer, dels som adjektiv. Som adjektiv kan de stå som attribut till substantiv eller som predikatsfyllnad (såväl subjektiv som objektiv) och kan också substantiveras. De aktiva participformerna kan samtidigt, i sin egenskap av verbformer, ta objekt. Participen har allesammans en mycket viktig begränsning: de tillhör bara en av verbets huvudformer. För varje slag av particip måste man därför minnas dess huvudform, dess aspekt (durativ eller perfektisk) och den relativa tid (föregående, samtidig eller efterföljande) det uttrycker. Presens particip böjs som adjektiv efter tredje deklinationen (typen *ingens*, d v s med gemensam nominativform för alla tre genera). Perfekt och futurum particip böjs som *bonus, bona, bonum*, d v s efter första och andra deklinationen. I nedanstående böjningsmönster är inte vokativen medtagen, eftersom den endast har en egen form i mask sing av 2 dekl (*bone*); i alla övriga fall är den identisk med nominativformen.

F§4a Presens particip tillhör den aktiva huvudformen och uttrycker durativ aspekt och samtidig handling. Presens particip av transitiva verb kan ta akkusativ- och dativobjekt.

Participet bildas genom att suffixet *-ns, -ntis* (eller *-ens, -entis*) läggs till verbets presensstam. I ablativ singularis har presens particip två former, här benämnda **abl 1** och **abl 2**: se Anm. 1. Presens particip kan bildas till de allra flesta verb, aktiva såväl som deponens, men kan i klassiskt latin inte bildas till *esse*.

Typexempel *voco* 1

Sing	mask	fem	neutr
nom	vocans	vocans	vocans
gen	vocantis	vocantis	vocantis
dat	vocanti	vocanti	vocanti
ack	vocantem	vocantem	vocans
abl 1	vocanti	vocanti	vocanti
abl 2	vocante	vocante	vocante
Pl	mask	fem	neutr
nom	vocantes	vocantes	vocantia
gen	vocantium	vocantium	vocantium
dat	vocantibus	vocantibus	vocantibus
ack	vocantes	vocantes	vocantia
abl	vocantibus	vocantibus	vocantibus

Typexempel *moneo* 2

Sing	mask	fem	neutr
nom	monens	monens	monens
gen	monentis	monentis	monentis
dat	monenti	monenti	monenti
ack	monentem	monentem	monens
abl 1	monenti	monenti	monenti
abl 2	monente	monente	monente
Pl	mask	fem	neutr
nom	monentes	monentes	monentia
gen	monentium	monentium	monentium
dat	monentibus	monentibus	monentibus
ack	monentes	monentes	monentia
abl	monentibus	monentibus	monentibus

Typexempel *rego* 3

Sing	mask	fem	neutr
nom	regens	regens	regens
gen	regentis	regentis	regentis
dat	regenti	regenti	regenti
ack	regentem	regentem	regens
abl 1	regenti	regenti	regenti
abl 2	regente	regente	regente
Pl	mask	fem	neutr
nom	regentes	regentes	regentia
gen	regentium	regentium	regentium
dat	regentibus	regentibus	regentibus
ack	regentes	regentes	regentia
abl	regentibus	regentibus	regentibus

Typexempel *capio* 3

Sing	mask	fem	neutr
nom	capiens	capiens	capiens
gen	capientis	capientis	capientis
dat	capienti	capienti	capienti
ack	capientem	capientem	capiens
abl 1	capienti	capienti	capienti
abl 2	capiente	capiente	capiente
Pl	mask	fem	neutr
nom	capientes	capientes	capientia
gen	capientium	capientium	capientium
dat	capientibus	capientibus	capientibus
ack	capientes	capientes	capientia
abl	capientibus	capientibus	capientibus

Typexempel *audio* 4

Sing	mask	fem	neutr
nom	audiens	audiens	audiens
gen	audientis	audientis	audientis
dat	audienti	audienti	audienti
ack	audientem	audientem	audiens
abl 1	audienti	audienti	audienti
abl 2	audiente	audiente	audiente
Pl	mask	fem	neutr
nom	audientes	audientes	audientia
gen	audientium	audientium	audientium
dat	audientibus	audientibus	audientibus
ack	audientes	audientes	audientia
abl	audientibus	audientibus	audientibus

Anm. 1 I singularis har presens particip två former för ablativ: **abl 1** *-nti* används när participet står som attribut (har en rent adjektivisk funktion), **abl 2** *-nte* när participet ingår i en ablativus absolutus. Reglerna för användningen av dessa två ablativändelser stod inte alltid klara för författare under senantiken och medeltiden.

Anm. 2 Att *esse* saknar presens particip innebar ett problem vid översättningen av grekisk filosofi till latin, eftersom grekiskan har ett dylikt (ὄν, οὖσα, ὄν = ”varande” i mask, fem, neutr nom sing), en mycket användbar form som utnyttjas flitigt och kan förses med bestämd artikel (τὸ ὄν = ”det varande”, ”varat”, ”det som är”). Caesar kände bristen, enligt grammatikern Priscianus, *GL* iii, 239, 1-11, och konstruerade formen *ens, entis*; dock utan framgång eller efterföljd. I medeltidslatinet finns den nyskapade formen *essens, essentis* som presens particip till *esse*. Se vidare Garcea (2012, s. 245-249).

F§4b Perfekt particip bildat på **transitiva verb med aktiv uppslagsform** tillhör nästan alltid den passiva huvudformen, uttrycker perfektisk aspekt och föregående handling. Perfekt particip av **intransitiva verb** förekommer bara i opersonlig form: *textum est* ”det gick = man gick” (Sj. §70,2b). **Perfekt particip** av **deponens** tillhör oftast den aktiva huvudformen. De kan i förekommande fall ta objekt och uttrycker närmast durativ aspekt och samtidig handling – men detta bör i varje enskilt fall kontrolleras med hjälp av lexikon!

Participet bildas (liksom supinum) genom att suffixet *-tus* (ursprunglig form *-to-*) läggs till verbets stam. Verb som saknar supinform i sitt tema kan inte bilda perfekt particip. Perfekt particip böjs som adjektiv av typen *bonus, bona, bonum* och kan bildas i alla sina böjningsformer till transitiva verb (participets form anges av lexika), aktiva såväl som deponens, men det kan inte bildas till *esse*.

Typexempel *voco* 1

Sing	mask	fem	neutr
nom	vocatus	vocata	vocatum
gen	vocati	vocatae	vocati
dat	vocato	vocatae	vocato
ack	vocatum	vocatam	vocatum
abl	vocato	vocata	vocato
Pl	mask	fem	neutr
nom	vocati	vocatae	vocata
gen	vocatorum	vocatarum	vocatorum
dat	vocatis	vocatis	vocatis
ack	vocatos	vocatas	vocata
abl	vocatis	vocatis	vocatis

Typexempel *moneo* 2

Sing	mask	fem	neutr
nom	monitus	monita	monitum
gen	moniti	monitae	moniti
dat	monito	monitae	monito
ack	monitum	monitam	monitum
abl	monito	monita	monito

Pl	mask	fem	neutr
nom	moniti	monitae	monita
gen	monitorum	monitarum	monitorum
dat	monitis	monitis	monitis
ack	monitos	monitas	monita
abl	monitis	monitis	monitis

Typexempel *rego* 3

Sing	mask	fem	neutr
nom	rectus	recta	rectum
gen	recti	rectae	recti
dat	recto	rectae	recto
ack	rectum	rectam	rectum
abl	recto	recta	recto

Pl	mask	fem	neutr
nom	recti	rectae	recta
gen	rectorum	rectarum	rectorum
dat	rectis	rectis	rectis
ack	rectos	rectas	recta
abl	rectis	rectis	rectis

Typexempel *capio* 3

Sing	mask	fem	neutr
nom	captus	capta	captum
gen	capti	captae	capti
dat	capto	captae	capto
ack	captum	captam	captum
abl	capto	capta	capto

Pl	mask	fem	neutr
nom	capti	captae	capta
gen	captorum	captarum	captorum
dat	captis	captis	captis
ack	captos	captas	capta
abl	captis	captis	captis

Typexempel *audio* 4 – stam: *audīt-*

Sing	mask	fem	neutr
nom	auditus	audita	auditum
gen	auditi	auditae	auditi
dat	audito	auditae	audito
ack	auditum	auditam	auditum
abl	audito	audita	audito

Pl	mask	fem	neutr
nom	auditi	auditae	audita
gen	auditorum	auditarum	auditorum
dat	auditis	auditis	auditis
ack	auditos	auditas	audita

abl   **auditis**   **auditis**   **auditis**

MÄRK: i ett fåtal transitiva verb har perfekt particip aktiv betydelse, till exempel *cenatus* ("en som ätit"), *iuratus* ("en som svurit"), *potus* ("drucken" "berusad"), *perosus* ("hatande").

F§4c Futurum particip tillhör den aktiva huvudformen och uttrycker durativ aspekt och efterföljande handling. Futurum particip av transitiva verb kan ta akkusativ- och dativobjekt.

Participet bildas genom att suffixet *-urus, -ura, -urum* läggs till verbets supinstam och böjs som adjektiv av typen *bonus, bona, bonum*. Futurum particip kan bara bildas till verb som har supinum i sitt tema (temat bör alltid verifieras i lexikon!) men drabbas tack vare sin aktiva huvudform inte av samma begränsning som gerundivum och perfekt particip. Futurum particip till *esse* bildas genom stambyte: *futurus, futura, futurum* (se **Anm.** nedan). Futurum particip är en sent tillkommen konstruktion (jfr Blatt §267 och 275): det används i guldålderns prosa nästan endast som aktiv perifrastisk form i förening med form av *esse* medan dess användning redan från silveråldern visar ett rikt varierat bruk.

Typexempel *navigo* 1 – supinstam: *vocat-*

Sing	mask	fem	neutr
nom	vocaturus	vocatura	vocaturum
gen	vocaturi	vocaturae	vocaturi
datur	vocaturō	vocaturae	vocaturō
ack	vocaturum	vocaturam	vocaturum
abl	vocaturō	vocatura	vocaturō
Pl	mask	fem	neutr
nom	vocaturi	vocaturae	vocatura
gen	vocaturorum	vocaturarum	vocaturorum
datur	vocaturis	vocaturis	vocaturis
ack	vocaturos	vocaturas	vocatura
abl	vocaturis	vocaturis	vocaturis

Typexempel *moneo* 2 – supinstam: *monit-*

Sing	mask	fem	neutr
nom	moniturus	monitura	moniturum
gen	monituri	moniturae	monituri
dat	monituro	moniturae	monituro
ack	moniturum	monituram	moniturum
abl	monituro	monitura	monituro
Pl	mask	fem	neutr
nom	monituri	moniturae	monitura
gen	monitororum	moniturarum	monitororum
dat	monituris	monituris	monituris
ack	monituros	monituras	monitura
abl	monituris	monituris	monituris

Typexempel *rego* 3 – supinstam: *rect-*

Sing	mask	fem	neutr
nom	recturus	rectura	recturum
gen	recturi	recturae	recturi
dat	recturo	recturae	recturo

ack	recturum	recturam	recturum
abl	recturo	rectura	recturo
Pl	mask	fem	neutr
nom	recturi	recturae	rectura
gen	recturorum	recturarum	recturorum
dat	recturis	recturis	recturis
ack	recturos	recturas	rectura
abl	recturis	recturis	recturis

Typexempel capio 3– supinstam: capt-

Sing	mask	fem	neutr
nom	capturus	captura	capturum
gen	capturi	capturae	capturi
dat	capturo	capturae	capturo
ack	capturum	capturam	capturum
abl	capturo	captura	capturo

Pl	mask	fem	neutr
nom	capturi	capturae	captura
gen	capturorum	capturarum	capturorum
dat	capturis	capturis	capturis
ack	capturos	capturas	captura
abl	capturis	capturis	capturis

Typexempel audio 4– supinstam: audīt-

Sing	mask	fem	neutr
nom	auditurus	auditura	auditurum
gen	audituri	auditurae	audituri
dat	audituro	auditurae	audituro
ack	auditurum	audituram	auditurum
abl	audituro	auditura	audituro

Pl	mask	fem	neutr
nom	audituri	auditurae	auditura
gen	auditurorum	auditurarum	auditurorum
dat	audituris	audituris	audituris
ack	audituros	audituras	auditura
abl	audituris	audituris	audituris

Oregelbundet verb sum, fui, esse – böjningsstam: fut-

Sing	mask	fem	neutr
nom	futurus	futura	futurum
gen	futuri	futurae	futuri
dat	futuro	futurae	futuro
ack	futurum	futuram	futurum
abl	futuro	futura	futuro

Pl	mask	fem	neutr
nom	futuri	futurae	futura
gen	futurorum	futarum	futurorum

dat	futuris	futuris	futuris
ack	futuros	futuras	futura
abl	futuris	futuris	futuris

MÄRK: Futurum particip av *esse* bildas, liksom perfekten *fui*, på en IE verbstam *bhu-* (“bliva”). I det arkaiska latinet fanns på denna stam även *fuam* (pres konj, böjs som *regam* av *rego* 3), *forem* (imperf konj, böjs som *vocarem* av *voco* 1), *fore* (fut inf, oböjligt). Dessa former används inte så sällan även i guldålderns latin.

SYNTAX

Verbum infinitum i satsförkortningar

S§1 Inledning

”Satsförkortning” är ett traditionellt sammanfattande uttryck för konstruktioner där ett verbum infinitum använts på ett sådant sätt, att en modern läsare kan tycka att författaren lika gärna hade kunnat använda en fullständig sats, antingen i form av en huvudsats (subjekt och predikat, historisk infinitiv, akkusativ med infinitiv i oratio obliqua) eller en konjunktionsbisats, en relativ bisats eller ett adverbial (akkusativ med infinitiv som subjekt till opersonligt verb). Satsförkortningens verbformer är därför gerundium, gerundivum, supinum eller particip. ”Satsförkortning” kan definieras på olika sätt: GL behandlar under rubriken *Abridged Sentences* såväl historisk infinitiv som oratio obliqua (§645-663), medan participalkonstruktionerna behandlas kortare och mera splittrat (§536 och §664-670). Jag följer delvis GL genom att ta upp en rad exempel på infinitivens användning.

Avgörande för tolkningen av det språkliga innehållet i en satsförkortning är dels den använda verbformens huvudform, aspekt, relativa tidsbetydelse, kasus och numerus, dels satsens sammanhang. En satsförkortning saknar ofta den markör i form av konjunktion eller sättsadverbial som tillsammans med det finita verbets modus talar om hur man ska uppfatta en bisats i förhållande till dess huvudsats. Vid tolkningen av en satsförkortning måste därför läsaren själv lägga till information utifrån textens sammanhang, något som kräver erfarenhet vunnin genom omfattande läsning av olika slags texter.

Satsförkortning som predikativt attribut

En satsförkortning i form av gerundivum och particip utgör mycket ofta satsdelen predikativt attribut. Ett sådant är i sin enklaste form ett adjektiv eller substantiv. De förekommer även i moderna språk, exempelvis: ”Familjefader och husägare ser jag med vemod tillbaka på den stormiga ungdom jag nu går att beskriva och memoarpenan darrar tveksamt i min tass.” Tove Jansson, *Muminpappans memoarer* (1968 s. 9). “Juliet died a lady. No recriminations. No putting it off.” Carter Dickson, *She Died a Lady* (1943, kap. 7, Kindle edition).

Madvigs förklaring till skillnaden mellan adjektivets (underförstått även substantivets) funktion som attribut, predikatsfyllnad och ”apposition” (d v s predikativt attribut) är värdefull: ”Et Adjektiv ståer undertiden ikke ligefrem som Attribut eller som Prædicatsord, men i Apposition, saaledes at det tilkjendegiver Substantivets Tilstand under Handlingen.” Madvig (1895:102), citerad efter Odelstierna (1926:13).

Det förefaller vara denna appositionella funktion hos gerundivum och particip, som enligt Madvig beskriver *substantivets tillstånd under handlingen*, som hos Sjöstrand sammanfattas under namnet ”förbytning” (Sj. §221:7 och 224:3b).

MÄRK: ”apposition” har inte samma betydelse på svenska (= substantiv med attributiv funktion) som hos Madvig (= predikativt attribut).

Satsförkortningarnas stilistiska egenskaper

Satsförkortningar är i mycket hög grad stilistiska finesser och utgör den nödvändiga förutsättningen för periodbyggandet i den stilistiskt högtstående latinska konstprosan. Den syntaktiska och stilistiska utvecklingen från enkla, parataktiska huvudsatser, ordnade i rad efter varandra, till fullbordade perioder, innehållande ett enda sammanhållande och överordnat subjekt och med konstfärdigt inflätade bisatser och satsförkortningar, sammanfattas av Palmer, *The Latin Language*, 1961 (1974), sid 129-130:

The most important discovery in the search for clarity and balance in a long period was that the subject should be kept unchanged throughout. (...) The unity of the

subject could not be achieved, however, until the emergence of the conjunct and absolute participial constructions.

Tankegången uttrycks mer abstrakt av Menge, *Repetitorium*, 1914, §541, 1:

Unter einer Periode verstehen wir ein kunstmäßig gebautes Satzgefüge von größeren Umfange, dessen Teile sich wie Glieder eines lebendigen Organismus gegenseitig fordern und bedingen und ein so in sich geschlossenes, abgerundetes Ganzes bilden, daß man kein Glied herausreißen kann, ohne den Zusammenhang der übrigen aufzugeben und die geschlossene Einheit des Ganzen zu zerstören.

Med en 'period' förstår vi en konstmässigt byggd satsfogning av större omfattning, vars delar ömsesidigt kräver och förutsätter varandra, liksom delar i en levande organism, och bildar ett i sig självt avslutat och avrundat helt på så sätt, att man inte kan rycka ut någon del utan att uppge de andra delarnas sammanhang och förstöra helhetens slutna enhet. (Övers. HA).

Menge ger även en stilistisk bedömning, *Ibidem*, §541, 4:

Der Periodenbau gilt mit Recht für die höchste Vollendung, das letzte Ziel für den Lateinschreiber. Je mehr ihn jemand versteht, um so höher steht er als Stilist.

Periodbyggandet gäller med rätta för att vara den högsta fulländningen, det yttersta målet för latinförfattaren. Ju mer någon förstår denna, desto högre står han som stilist. (Övers. HA).

Kühner erbjuder ett par omdömen om periodbyggandet (§250, vol. II s. 629-631):

Alle Nebensätze aber sind dem Hauptsatze untergeordnet; der Hauptsatz erscheint als der gemeinschaftliche Träger aller Nebensätze. – Die Nebensätzen erscheinen im Lateinischen wie im Griechischen häufig in verkürzter Form als Partizipien (...) Ein schön gebildete Periode ist das Höchste und Vollendetste, was die sprachliche Darstellung aufzuweisen hat.

Alla bisatser är dock underordnade huvudsatsen; huvudsatsen visar sig som alla bisatserns gemensamma bärare. – Bisatserna visar sig i latin liksom i grekiska ofta i förkortad form som particip. (...) En skönt bildad period är det högsta och mest fulländade som den språkliga framställningen har att uppvisa. (Övers. HA).

S§2 Infinitiv

S§2a Historisk infinitiv (oftast aktiv men ibland även passiv) kan sägas ingå som oböjt predikat i en sats där subjektet kan vara utsatt eller underförstått; det finita predikatet (som måste ha markörer för person, huvudform, tempus och modus) har ersatts av enkel presens infinitiv (som bara markerar huvudform). Konstruktionen är vanlig hos Caesar och Sallustius, används av Cicero oftast i breven och de två talen *In Verrem* men även på enstaka andra ställen (Kühner I, §34,2); efter guldåldern kan historisk infinitiv även stå i temporala bisatser (inledda av *cum*, *ubi* m fl.) ett bruk som enligt GL (§647 Note 2.) är typiskt för Tacitus. Denne låter dock alltid den historiska infinitiven följas av ett verb i historisk presens eller imperfekt (Kühner I, §34,2). Kühner (I, §34,1) föredrar benämningen *infinitivus adumbrativus* ("skisserande infinitiv") men söker ingen språkhistorisk förklaring. Den stilistiska effekten av en eller flera *infinitivi historici* är att satsen ger ett intryck av livlig handling, något som förstärks av att predikatet är lösgjort från alla de formella krav som syntaxen ställer (angivande av person, tempus och modus) – jfr Kühner I, §34,2.

Om konstruktionens ursprung, jfr GL §647 Note 1. ”The ancient assumption of an ellipsis of **coepit**, *began* (Quint., IX. 3,58), serves to show the conception, although it does not explain the construction, which has not yet received a convincing explanation.” Jfr även Blatt §258 “Man maa opfatte disse Sætninge, hvis Subjekt staar i Nominativ, medens Prædiketet er udtrykt ved Infinitiv, som Nominalsætninger, herpaa tyder de Tilfælde, da saadanne Infinitiver nærmest er en Slags Apposition.”

- ¶ Nihil Sequani *respondere*, sed in eadem tristitia taciti *permanere* – Sequanerna svarade ingenting utan förblev tigande i samma dystra sinnesstämning Caesar Bellum Gallicum 1,32,3.
- ¶ Nostri primo integris viribus fortiter *repugnare* neque ullum frustra telum ex loco superiore *mittere*, ut quaeque pars castrorum nudata defensoribus premi videbatur, eo *occurrere* et auxilium *ferre*, sed hoc *superari* quod diuturnitate pugnae hostes defessi proelio excedebant, alii integris viribus succedebant – De våra kämpade i början tappert med oförminskad styrka och skickade inget kastvapen förgäves från sin högre position, och allteftersom vare plats vid palissaden föreföll ansättas om den var berövd försvarare, så rusade de dit och kom till bistånd, men de blev besegrade av det faktum att medan fiender som utmattades av den långvariga kampen avgick ur striden, så kom andra till ersättning med oförbrukade krafter Caesar Bellum Gallicum 3,4,2.
- ¶ Quia non potuerat eripere argentum ipse Diodoro, erepta sibi vasa optime facta dicebat; *minitari* absenti Diodoro, *vociferari* palam, lacrimas interdum non *tenere* – Eftersom han själv inte förmått stjäla pengarna från Diodorus, påstod han att en mycket välgjord vas rövats från honom; han tog i att hota Diodorus i hans frånvaro, klaga offentligt, stundom inte hålla tillbaka tårarna Cicero In Verrem 2,4,39.
- ¶ Graecus primo *distinguere* et *dividere* illa quem ad modum dicerentur; iste 'claudus,' quem ad modum aiunt, 'pilam'; *retinere* quod acceperat, *testificari*, tabellas obsignare *velle*, Epicurum diserte dicere *existimare* – Grekerna var de första att utmärka dessa saker och särskilja på vilket sätt de sades; min motpart tog i att 'ta bollen fast han var halt' som man säger; han mindes vad han fått höra, vittnade, ville bestyrka protokoll, hävda att Epicurus förstod att tala väl Cicero, In Pisonem 69.
- MÄRK: ett sägeverb eller liknande i historisk infinitiv (här *existimare*) kan styra en ackusativ med infinitiv (här *Epicurum ... dicere*).
- ¶ Iamque dies consumptus erat, quom tamen barbari nihil *remittere* atque, uti reges praeceperant, noctem pro se rati acrius *instare* – Och nu var dagen förbrukad, då barbarerna likväl inte alls gav efter och – som deras kungar befällt – låg på ännu häftigare i det de ansåg att natten var på deras sida Sallustius, Bellum Iugurthinum 98,2.
- MÄRK: den historiska infinitiven står här i *cum inversum* och uttrycker därmed huvudhandlingen (jfr Kühner I, §34,2).
- ¶ Sed ubi *minitari* Artabanus et parum subsidii in Armeniis, vel, si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat, rector Syriae Creticus Silanus excitum custodia circumdat, manente luxu et regio nomine – Men när Artabanus tog i att hota och hävdade att det fanns otillräckligt med stöd hos armenierna, eller, om man skulle försvara sig med våra styrkor, ett krig måste inledas mot parterna, då lät hövitsmannen över Syrien, Creticus Silanus, kalla in honom, omgav honom med vakter, dock med bevarande av hans lyx och kungatitel Tacitus, Annales 2,4.
- MÄRK: Tacitus excellerar i assymetriska konstruktioner: *ubi minitari* (historisk infinitiv) *et parum subsidii* (ellips av *erat*) ... *vel bellum ... sumendum erat*: tre temporala bisatser styrda av *ubi*.

S§2b Infinitiv som subjekt, objekt, apposition eller predikatsfyllnad

Infinitiven visar sitt ursprung som verbalsubstantiv (Kühner I, s. 663) genom att den kan fungera i satsen på samma sätt som ett substantiv: den kan alltså utgöra subjekt, objekt, apposition, predikatsfyllnad (Madvigs ”apposition”) och predikatsfyllnad. Samtidigt behåller den sina verbala funktioner genom att markera huvudform och tempus; den aktiva infinitiven av transitiva verb kan också styra egna objekt.

¶ Huius est civitatis longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum earum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam *navigare* consuerunt, et scientia atque usu rerum nauticarum ceteros antecedunt et in magno impetu maris atque aperto Oceano paucis portibus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eo mari uti consuerunt, habent vectigales – Denna stam äger den allra största makten i hela havskusten i dessa trakter, eftersom veneterna både äger de flesta skeppen, med vilka de brukar segla till Britannien, och överträffar de andra i fråga om kunskap och rutin i marina angelägenheter och därtill, genom det mycket häftiga havet och den öppna oceanen med endast glest mellan hamnarna (som de själva kontrollerar), håller alla andra brukare av detta hav som skattskyldiga Caesar De bello Gallico 3,8,1.

MÄRK: *navigare* och *uti* är objekt till *consuerunt*, Sj. §212

¶ Cum iam non longe a castris Scipionis abesset, quae eum necesse erat *praetergredi*, Labienus Afraniusque cum omni equitatu levique armatura ex insidiis adorti agmini eius extremo se offerunt atque ex collibus proximis existunt – Då han inte befann sig långt från Scipios läger, som det var nödvändigt att han passerade, gick Labienus och Afranius med hela sitt rytteri och lättbeväpnade styrkor ur bakhåll till attack mot flanken på hans linje och dök upp från de närmaste kullarna. Anon. Bellum Africum 69.1.

MÄRK: *necesse erat* har ackusativ med infinitiv *eum ... praetergredi* som formellt subjekt.

¶ Quibus de rebus et alias saepe nobis multa quaesita et disputata sunt et quondam in Hortensi villa quae est ad Baulos, cum eo Catulus et Lucullus nosque ipsi postridie venissemus quam apud Catulum fuisset. Quo quidem etiam maturius venimus, quod erat constitutum, si ventus esset, Lucullo in Neapolitanum, mihi in Pompeianum *navigare* – Beträffande dessa saker har vi ofta forskat och diskuterat mycket, dels vid andra tillfällen, dels en gång i Hortensius villa, som ligger vid Bacolo, då Catulus och Lucullus och vi själva hade kommit dit dagen efter att vi varit hos Catulus. Vi kom dit rätt tidigt, eftersom Lucullus beslutat segla till sin villa nära Neapel, om vinden var förlig, medan jag beslutat segla till min villa vid Pompeii. Cicero Lucullus 9.

MÄRK: infinitiven *navigare* är objekt till det opersonliga *erat constitutum* (med två agenter i dativ).

¶ Ad aperta et clara veniamus, quale est de illo interfecto a caupone Megaris, quale de Simonide, qui ab eo, quem humarat, vetitus est *navigare*, quale etiam de Alexandro, quod a te praeteritum esse miror, Quinte – Låt oss gå till det som är öppet och klart, sådant som det där om honom som mördades av krögaren i Megara, som det där om Simonides, som av den man han begravt blev nekad att segla, som det där om Alexander, som jag häpnar över att du förbigått, Quintus Cicero De divinatione 2,135.

MÄRK: *navigare* är fyllnadsinfinitiv till *vetitus est*.

¶ Sed mea praediola tibi nota sunt; in his mihi necesse est *esse*, ne amicis molestus sim. Quod autem in maritimis facillime sum, moveo non nullis suspicionem *velle* me navigare – Men mitt lilla lantgods är bekant för dig; där är det nödvändigt för mig att vara för att inte bli till besvär för mina vänner. Men eftersom jag obestriddligen befinner mig vid havet, väcker jag hos många en misstanke om att jag vill segla Cicero Epistulae ad familiares 2,16,2.

MÄRK: *esse* är formellt subjekt till *necesse est*; *velle me* är ackusativ med infinitiv styrd av verbalsubstantivet *suspicio* f (verb: *suspicio* 1). Sällsynt konstruktion (enligt Lewis & Short s.v. 2. *Suspicio* II 1, som citerar: Suspicionem nullam habebam te rei publicae causa mare transitorium – Jag hade ingen tanke på att du skulle korsa havet av politiska skäl Cicero Epistulae ad Atticum 8,11.

Ackusativ med infinitiv i indirekt anföring (oratio obliqua)

Oratio obliqua förekommer mycket ofta i berättande texter, särskilt hos Caesar och historikerna. Huvudsatsens subjekt böjs då i ackusativ och predikatet sätts i infinitiv: *accusativus cum infinitivo*. Ofta finns ett sägeverb (t ex *ait, dixit*) inskjutet tidigt i anföringen men det upprepas inte för varje ny huvudsats. De bisatser som underordnas en huvudsats i oratio obliqua står i konjunktiv om de framställs som en del av anföringen. Fakta som författaren själv tillagt, t ex geografiska upplysningar, utgör ingen del av anföringen och följer sina egna regler. Märk att det reflexiva pronominet *se* normalt syftar på den talande själv, medan *hic, ille* och *iste* syftar på andra personer i satsen; detta är dock inte konsekvent genomfört, varför satssammanhanget ibland kan förefalla otydligt och kräva mycken eftertanke från läsaren! En stilistiskt avancerad författare kan mycket väl blanda infinitiver av olika slag, vilket kräver noggrann satsanalys.

¶ (Ariovistus talar) Praeterea *se* neque sine exercitu in eas partes Galliae venire *audere* quas Caesar possideret, neque exercitum sine magno comaeatu atque molimento in unum locum contrahere *posse*. Sibi autem mirum *videri*, quid in sua Gallia, quam bello vicisset, aut Caesari aut omnino populo Romano negotii esset – För övrigt vågade han inte bege sig utan armé till de delar av Gallien som Caesar höll, inte heller kunde han samla hären till en enda plats utan stor tross och ansträngning. Det tycktes honom värt att fråga, vad vare sig Caesar eller det romerska folket överhuvudtaget hade för affärer i hans eget Gallien, som han erövrat i krig Caesar De bello Gallico 1,34,3.

MÄRK: oratio obliqua uttrycks här med personlig ackusativ med infinitiv: *se ... audere ... posse*; eller med opersonlig ackusativ med infinitiv: *videri* (*mirum* är predikatsfyllnad).

¶ (Caesar) Simul a Cn. Pompeio proconsole petit, quoniam ipse ad urbem cum imperio rei publicae causa remaneret, quos ex Cisalpina Gallia consulis sacramento rogasset, ad signa *convenire* et ad *se proficisci* iuberet, magni *interesse* etiam in reliquum tempus ad opinionem Galliae existimans tantas *videri* Italiae *facultates*, ut, si quid esset in bello detrimenti acceptum, non modo *id* brevi tempore *sarciri*, sed etiam maioribus *augeri* copiis posset – Samtidigt begärde han hos prokonsuln Cn. Pompeius, eftersom ju denne själv av politiska skäl stannade kvar vid Rom med bibehållen befälsrätt, att han skulle befälla att de trupper, som han med krav på trohetsed till konsuln inkallat från Gallia Cisalpina, skulle samlas under vapen och marschera till honom, eftersom han ansåg det mycket viktigt även för framtiden med hänsyn till opinionen i Gallien, att Italiens resurser föreföll så stora, att om någon skada vållades i kriget, denna inte bara skulle kunna repareras på kort tid utan även kompenseras med ännu större resurser Caesar De bello Gallico 6,1,3.

MÄRK: *ipse* syftar på Pompeius, *se* syftar på det överordnade subjektet Caesar, trots att Pompeius är subjekt i bisatserna. Perioden rymmer ackusativer med infinitiv i olika konstruktioner: (*eos*) ... *convenire ... proficisci* styrs av *iuberet*; *interesse* (opersonlig ackusativ med infinitiv) styrs av *existimans*; *videri ... facultates* är formell subjeksackusativ (med infinitiv) till *interesse*; *id ... sarciri ... augeri* är nominativ med infinitiv som subjekt till *posset*.

§§2d Ackusativ med infinitiv som subjekt

Vissa opersonliga uttryck som innehåller en utsaga, som *fama est* ("ryktet är, att") och opersonliga verb (*constat* "faktum är, att", *probrum est* ("skamligt är, att"), *apparet* ("tydligt är, att")) har ofta en ackusativ med infinitiv som formellt subjekt.

MÄRK: *fama est / erat / fuit* + ackusativ med infinitiv går inte att belägga hos Caesar, Cicero eller Sallustius utan först hos Vergilius och Livius!

¶ Neque enim naves erant aliae, quibus reportari possent, et omnia deerant, quae ad reficiendas naves erant usui, et, quod omnibus constabat hiemari in Gallia *oportere*, frumentum his in locis in hiemem provisum non erat – Inte heller fanns där några andra skepp, och allt som behövdes för reparation av skeppen saknades, och, eftersom det stod klar för alla att man borde ligga i vinterläger i Gallien, hade man inte sört för spannmål för vintern i dessa trakter – Caesar BG 4,29,4.

MÄRK: subjektet till *constabat* är det opersonliga *oportere*.

¶ *Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos arvorum pecorisque deo, lucumque diemque, qui primi finis aliquando habuere Latinos* – Ryktet berättar att de gamla grekerna invigt både skogen och dagen åt Silvanus, åkrarnas och boskapens gud, och de var de första som en gång bebodde Latiums land Vergilius Aeneis 8,600.

¶ *Volgator fama est ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros; inde ab irato Romulo, cum verbis quoque increpitans adiecisset, 'sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea,' interfectum* – Ett mer spritt rykte berättar att Remus för att håna sin broder hoppat över hans nya murar och därefter blivit mördad av Romulus i vredesmod när denne, i det han for ut även i ord, hade tillagt: ”Så här går det i framtiden, vem det än är som hoppar över mina murar” Livius 1,7,2.

MÄRK: Romulus utrop är formulerat som talspråk: *sic deinde* saknar predikat (t ex *interibit*) och måste hämtas ur bisatsen *quicumque ... transiliet*.

S§3 Gerundium

Gerundium skapar i sin striktaste användning former för *casus obliqui*, d v s gen, dat, ack (efter prep) och abl singularis, till ett **neutralt substantiv** på verbstam. Paradigmets övriga former (nominativ och ren ackusativ) erbjuds av **aktiv presens infinitiv**. Tillsammans skapar dessa sex former ett substantiv med alla de kasusfunktioner ett vanligt substantiv kan ha: **infinitiven** kan vara satsens subjekt eller ackusativobjekt, **gerundium** kan vara genitivattribut, dativobjekt, styras av preposition i ackusativ eller ablativ eller utgöra sättsadverbial i ablativ. Genom gerundium berikas infinitivens substantiviska formsystem, men inte desto mindre behåller gerundium infinitivens verbfunktioner och kan därför (om verbet är transitivt) självt ha objekt (se Anm 1). Gerundium uttrycker liksom presens infinitiv aktiv huvudform, durativ aspekt och samtidig handling. Gerundium kan **endast** ha formen *-ndi*, *-ndo* eller *-ndum* (en naturlig följd av att det tillhör genus neutrum). Gerundium och infinitiv är huvudord till adverbial (ej attribut).

Inifinitiv och gerundium i alla kasus, typexempel *navigo* 1

Kasus	exempel	funktion
nom	* <i>bene <u>navigare</u> necesse est</i>	subjekt
gen	* <i>optime <u>navigandi</u> studium magnum est</i>	attribut
dat	* <i><u>navigando</u> gubernator adfuit</i>	dat fin
ack	* <i>secure <u>navigare</u> gubernator quaerit</i>	ack obj
prep + ack	* <i><u>ad recte navigandum</u> gubernator pergat</i>	prep fras
abl	* <i><u>navigando</u> ad portum imperator pergat</i>	adverbial

MÄRK: Gerundium med dativ- eller ackusativobjekt är sällsynt i **guldålderns prosa**, eftersom författarna tycks ha föredragit att använda ett stilistiskt mer avancerat uttryckssätt, nämligen gerundivum med huvudord.

S§4 Gerundivum

Gerundivum fungerar som ett adjektiv i positiv, böjt som *bonus* (d v s efter 1/2 deklinationen), i mask, fem, neutr, såväl i singularis som pluralis. I satsen står **gerundivum** normalt som **attribut** och är därmed böjt efter ett utsatt eller underförstått substantiv, pronomen eller egennamn. Gerundivformen kan även själv vara substantiverad. Betydelsen och den syntaktiska funktionen hos gerundivum beror i hög grad på dess kasus som i sin tur styrs av huvudordet. Gerundivum behåller flertalet av sina verbala funktioner och uttrycker därför huvudformen passivum (se dock MÄRK nedan), durativ aspekt och, beroende på sitt sammanhang, samtidig eller efterföljande handling.

Gerundivum fungerade ursprungligen som presens eller futurum particip passivum (dessa saknar ju egna former i latinet, till skillnad från exempelvis i den antika grekiskan). Denna temporala eller modala funktion bevarar gerundivum i *casus obliqui* (gen, dat, ack efter prep. samt abl). I nominativ kom gerundivum tidigt att användas som ett särskilt verbmodus i kombination med en personböjd form av *esse*, en form som ofta kallas ”passiv perifrastisk konjugation”, med betydelsen av något som kan eller bör göras; i denna funktion kan formen av *esse* kan stå i vilket tempus och modus som helst; agenten uttrycks normalt med dativus agentis. Även när gerundivum står som ackusativobjekt har det denna yngre betydelse av möjlighet eller nödvändighet.

I *casus obliqui* används gerundivum flitigt som predikativt attribut i en stilistisk konstruktion, där författaren i stället kunde använt ett abstrakt substantiv med huvudord i objektiv genitiv. Gerundivum markerar härvid tydligt att handlingen är oavslutad. Ett likvärdigt stilistiskt fenomen förekommer vid perfekt particip, varvid handlingen markeras såsom avslutad: jfr. **ante caedem Caesaris* – **ante Caesarem occidendum* (båda = ”före mordet på Caesar” el. ”innan Caesar blev mördad”) ; **post caedem Caesaris* – **post Caesarem occisum* (båda = ”efter mordet på Caesar” el. ”efter det att Caesar blivit mördad”).

S§5 Bruket av gerundium och gerundivum i olika kasus hos Caesar och Cicero

S§5a Gerundivum i nominativ och ren akkusativ

MÄRK: Gerundium saknar egen form för nominativ och ren akkusativ (inte styrd av preposition).

Här används istället **presens infinitiv aktivum** (se ovan S§2).

Gerundivum står normalt som rent attribut (oftast med final betydelse) eller bildar passiv perifrastisk konjugation med personlig form (i maskulinum / femininum / neutrum, böjt efter sitt huvudord), operonlig form (i neutrum utan huvudord) eller som predikatsinfinitiv i akkusativ med infinitiv. Agenten till den passiva perifrastiska formen står normalt i dativus agentis. Transitiva verb kan ha gerundivum i såväl personlig som operonlig form. Intransitiva verb kan endast ha operonlig konstruktion.

Typexempel (konstruerade) för nominativ och ren akkusativ

Attribut i nominativ: **Imperator laudandus Romam revertit* – ”Generalen återvände till Rom för att lovprisas” eller (*laudandus* är adjektiv) ”Generalen, som var berömvärd, återvände till Rom”.

Attribut i akkusativ: **Imperatorem laudandum Romam senatus revocat* – ”Senaten återkallade generalen till Rom för att lovprisas” (d v s ”för att lovprisa honom”).

Passiv perifrastisk konjugation i personlig form: **Litterae tibi scribendae sunt* – ”Du bör / måste skriva ett brev”.

Passiv perifrastisk personlig form i akkusativ med infinitiv: **Litteras tibi mox scribendas esse censeo* – ”Jag anser att du strax bör skriva ett brev”.

Passiv perifrastisk konjugation i operonlig form: *De gustibus non est disputandum* – ”Man bör inte diskutera om (varje individs) tycke och smak”.

Operonlig form i akkusativ med infinitiv styrd av åsiktsverb: **De gustibus non esse disputandum censeo* – ”Jag anser att man inte bör diskutera om tycke och smak”.

Operonlig form i akkusativ med infinitiv som subjekt till form av *esse*: **Opinio est multorum de gustibus non esse disputandum* – ”Det är mångaas åsikt att man inte bör diskutera om tycke och smak”. Formellt analyseras denna sats så, att *non esse disputandum* är subjekt till *est*, medan *opinio* är subjektiv predikatsfyllnad.

Personlig konstruktion med eller utan dativus agentis

¶ Caesari *omnia uno tempore erant agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurrere oporteret, signum tuba dandum, ab opere revocandi milites, qui paulo longius aggeris petendi causa processerant arcessendi, acies instruenda, milites cohortandi, signum dandum* – Caesar måste på en enda gång göra allting: signalflaggan, som var tecknet när man måste samlas under vapen, måste hissas, trumpetsignal måste ges, soldaterna måste kallas tillbaka från arbetet, de som begivit sig litet för långt bort för att hämta grus till läger vallen måste kallas in, slaglinjen ställas upp, soldaterna uppmuntras och tecken till strid avges Caesar, *Bellum Gallicum* 2,20,3.

MÄRK: Variation åstadkoms genom huvudord i olika numerus och genus samt genom gerundivum till huvudord i genitiv (*aggeris petendi causa*).

¶ *Omni autem in re consensio omnium gentium lex naturae putanda est* – I alla situationer bör emellertid alla folks endräkt anses vara en naturens lag Cicero, *Tusculanae* 1,30.

¶ *Diligentia, inquam, quae cum omnibus in rebus tum in causis defendendis plurimum valet. Haec praecipue colenda est nobis, haec semper adhibenda* – Noggrannheten, det hävdar jag, är visserligen viktig i alla situationer men allra viktigast när man är försvarare i en rättegång. Denna bör vi framför allt odla, denna bör vi alltid framhålla Cicero, *De oratore* 2,148.

MÄRK: gerundivum *in causis defendendis* till huvudord i ablativ (GG§6e).

Oppersonlig konstruktion med eller utan dativus agentis

¶ *In primis autem videndum erit ei, qui rem publicam administrabit, ut suum quisque teneat neque de bonis privatorum publice deminutio fiat* – Först och främst bör den som leder staten se till att var och en behåller sitt och att det inte offentligen görs intrång i privatpersoners egendom Cicero, *De officiis* 2,73.

Oppersonlig konstruktion i akkusativ med infinitiv

¶ *In quos eo gravius Caesar vindicandum statuit quo diligentius in reliquum tempus a barbaris ius legatorum conservaretur* – Mot dessa beslöt Caesar ingripa hårt, för att barbarerna framdeles desto noggrannare skulle respektera sändebudens okränkbarhet Caesar, *Bellum Gallicum* 3,16,4.

¶ *Quorsus igitur haec spectat oratio? Quae sit illa vis et unde sit, intellegendum puto* – Vart syftar alltså detta resonemang? Jag anser man bör förstå vad detta är för kraft och varifrån den kommer Cicero, *Tusculanae* 1,60.

Personlig konstruktion i akkusativ med infinitiv

¶ *Praeterea salutis causa rei familiaris commoda negligenda* – För övrigt (sade han) borde för trygghetens skull familjeförmögenhetens intressen lämnas därhän Caesar, *Bellum Gallicum* 7,14,6.

MÄRK: exempel finns även ovan!

MÄRK: I **poesin** kan gerundivum undantagsvis användas till huvudord i nominativ (på samma sätt som till huvudord i *casus obliqui*) och därigenom stå som predikativt attribut i nominativ med funktion av passivt presens particip:

¶ *Quod optanti divum promittere nemo / auderet, volvenda dies en attulit ultro* – Det som ingen av gudarna skulle våga lova den som önskade sig det, se, det har dagen, när den genomlevs, självmant frambringat Vergilius, *Aeneis* 9,7.

S§5b. Gerundium och gerundivum i genitiv

Genitiv av **gerundium** står som genitivattribut till abstrakta substantiv som *amor, ars, causa, copia, cupido, cura, gloria, gratia, finis, libertas, mens, modus, penuria, rabies, signum, solamen,*

spes, studium, tempus, via, voluptas. Genitiven är oftast explikativ eller objektiv. **Gerundivum** är normalt predikativt attribut till substantiv eller pronomen i genitiv. Genitiven kan styras av adjektiv (t ex *certus, cupidus, doctus, ignarus, memor*) eller adverb (t ex *causa* i ablativ; *gratia* och *ergo* i abl används bara sällan för att styra gerundium och gerundivum). Vid former av *esse* har genitiv av **gerundivum** en final bibetydelse ("vara till för att"). **Gerundivum** har normalt funktion som presens eller futurum participi passivum.

Gerundium som genitivattribut, med eller utan objekt

- ¶ Caesar *loquendi* finem fecit seque ad suos recepit suisque imperavit ne quod omnino telum in hostes reicerent – Caesar avslutade sitt anförande och drog sig tillbaka till de sina och befallde den att absolut inte besvara någon spjutkastning från fienden Caesar, Bellum Gallicum 1,46,4. Huvudord: *finem*.
  - ¶ *Conloquendi* Caesari causa visa non est et eo magis, quod pridie eius diei Germani retineri non potuerant, quin in nostros tela conicerent – Caesar fann inget skäl att förhandla och detta desto mera som germanerna dagen innan inte hade gått att avhålla från att slunga spjut mot romarna Caesar, Bellum Gallicum 1,47,2. Huvudord: *causa*, som är subj predikatsfyllnad.
  - ¶ Quos cum apud se in castris Ariovistus conspexisset, exercitu suo praesente conclamavit: quid ad se venirent? an *speculandi* causa? – När Ariovistus hade upptäckt dessa hos sig i lägret ropade han högt i arméns närvaro: varför kom de till honom? Kanske för att spionera? Caesar, Bellum Gallicum 1,47,6. MÄRK: huvudordet *causa* är här adverbial (står i ablativ).
  - ¶ Ita nostri acriter in hostes signo dato impetum fecerunt, itaque hostes repente celeriterque procurrerunt, ut spatium pila in hostes *coniciendi* non daretur – Så våldsamt angrep våra soldater fienden på given signal och så snabbt och plötsligt stormade fienden fram, att utrymme inte gavs att slunga spjuten mot fienden Caesar, Bellum Gallicum 1,52,14. Huvudord: *spatium*.
  - ¶ Erant et virtute et numero *pugnandi* pares – De var jämlikar i strid, såväl genom duglighet som genom sin numerär Caesar, Bellum Gallicum 5,34,2. Huvudord: *par* (m/f).
  - ¶ Si continere ad signa manipulos vellent, ut instituta ratio et consuetudo exercitus Romani postulabat, locus erat ipse praesidio barbaris, neque ex occulto *insidiandi* et dispersos *circumveniendi* singulis deerat audacia – Om de ville hålla maniplarna vid fälttecknen, såsom var den romerska härens etablerade metod och vana, utgjorde själva terrängen ett skydd åt barbarerna, och individuellt saknade de inte modet att ligga i bakhåll i det fördolda eller kringräna skingrade fiender Caesar, Bellum Gallicum 6,34,7. Huvudord: *audacia*.
  - ¶ Is igitur, ut dico, Timarchides in omnis civitates accepto pretio censors dimisit: comitia isto praetore censorum ne *simulandi* quidem causa fuerunt – Det var denne Timarchides, som jag hävdar, som först mottog mutor och därefter skickade ut censorerna till alla städer: så länge den åtalade var praetor hölls inte val av censorer ens för syns skull Cicero, In Verrem 2,2,136. Huvudord: *causa* (abl).
  - ¶ Non, opinor; nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris moram *accipiendi*, sed ut sociis causam *dandi* adferre videamur – Svaret är nej, enligt min mening, om vi inte råkar ha för avsikt – inte att tyckas bibringa våra ämbetsmän ett hinder mot att mottaga mutor – utan att ge våra bundsförvanter skäl att ge dylika Cicero, In Verrem 2,2,143. Huvudord: *mora* och *causa*.
  - ¶ Tum Catilinae dies *exeundi*, tum ceteris *manendi* condicio, tum discriptio totam per urbem caedis atque incendiorum constituta est – Då fastställdes för Catilinas del dagen att ge sig av, då fastställdes för de övriga villkoren för deras kvarstannande, då fastställdes fördelningen av mord och bränder överallt i hela Rom Cicero, Pro Sulla 52. Huvudord: *dies* och *condicio*.
  - ¶ Triste est nomen ipsum *carendi* – Själva ordet 'att sakna' är sorgligt Cicero, Tusculanae 1,36,87. Huvudord: *nomen* med explikativ genitiv ("definitionens genitiv").
- MÄRK: i latinet är metaspråkliga ord (ord som är föremål för definition eller diskussion) en del av satsen och böjs efter sin syntaktiska funktion. I svenskan markeras den metaspråkliga funktionen med citattecken.

Gerundivum som predikativt attribut till huvudord som är genitivattribut.

Denna konstruktion är mycket vanlig i guldålderns prosa.

- ¶ Relictus in itinere cum paucis incidit in Vibullium Rufum missum a Pompeio in agrum Picenum *confirmandorum hominum* causa – Där han kvarlämnats under marschen råkade han med några få män på Vibullius Rufus, som Pompeius skickat till Ager Picenus för att vinna befolkningen Caesar, Bellum civile 1,15. Huvudord: *hominum*.
- ¶ Quod multitudinem Germanorum in Galliam traducat, id se *sui muniendi*, non *Galliae inpugnandae* causa facere – Detta att han (Ariovistus) förde över en mängd germaner till Gallien, det gjorde han (sade han) för att skydda sig själv och inte för att angripa Gallien Caesar, Bellum Gallicum 1,44,6. Huvudord: *sui* (genus: neutrum).
- ¶ Erant hae difficultates *belli gerendi*, quas supra ostendimus, sed multa tamen Caesarem ad id bellum incitabant – Dessa svårigheter i krigföringen, som vi nämnt ovan, fanns, men det fanns många skäl som eggade Caesar till detta krig Caesar, Bellum Gallicum 3,10. Huvudord: *belli*.
- ¶ Dum in his locis Caesar *navium parandarum* causa moratur, ex magna parte Morinorum ad eum legati venerunt – Medan Caesar dröjde kvar på denna plats för att rusta sina skepp, kom sändebud till honom från del av morinerna Caesar, Bellum Gallicum 4,22,1. Huvudord: *navium*.
- ¶ Tantum apud homines barbaros valuit esse aliquos repertos principes *belli inferendi* tantamque omnibus voluntatis commutationem attulit, ut praeter Haeduos et Remos – quos praecipuo semper honore Caesar habuit, alteros pro vetere ac perpetua erga populum Romanum fide, alteros pro recentibus Gallici belli officiis – nulla fere civitas fuerit non suspecta nobis – Så mycket betydde det hos dessa barbarer, att det fanns några ledare för anfallet och så stor sinnesändring skapade detta hos alla, att det knappast fanns någon stam utom Heduernerna och Remerna, vilka Caesar ständigt hållit i särskild ära, de förra på grund av deras gamla och oavbrutna trohet mot det romerska folket, de senare på grund av deras nyligen bevisade tjänster i det galliska kriget, som inte blivit misstänkt i våra ögon Caesar, Bellum Gallicum 5,54,4. Huvudord: *belli*.
- ¶ At Caesar biduum in his locis moratus, quod haec de Vercingetorige usu ventura opinione praeceperat, per causam *supplementi equitatusque cogendi* ab exercitu discedit, Brutum adulescentem his copiis praeficit – Caesar dröjde dock kvar två dagar på denna plats, eftersom han räknat ut att just detta skulle bli resultatet av Vercingetorix' vana, och han lämnade hären för att samla förstärkningar och kavalleri och satte den unge Brutus som befälhavare över dessa styrkor Caesar, Bellum Gallicum 7,9,1. Huvudord: *equitatus*. MÄRK: *causam* styr här substantiv i genitiv *supplementi* och *equitatus*.
- ¶ Haec cogitanti accidere visa est facultas bene *gerendae rei*. nam cum in minora castra *operis perspiciendi* causa venisset, animadvertit collem qui ab hostibus tenebatur nudatum hominibus, qui superioribus diebus vix prae multitudine cerni poterat – När Caesar övervägde detta tycktes ett tillfälle visa sig att göra en god operation, ty då han anlät till det mindre lägret för att granska försvarsverken, lade han märke till att en kulle, som hölls av fienderna, var tom på manskap, fastän den tidigare dagar nätt och jämnt gått att se på grund av folkmängden Caesar, Bellum Gallicum 7,44,1. Huvudord till gerundiverna *gerendae* och *perspiciendi*: *rei* styrt av *facultas*, resp. *operis* styrt av *causa*.
- ¶ Hodierno enim die primum veteris istius *criminis diluendi* potestas est data, ante hoc tempus error in hac causa atque invidia versata est – Den dag som idag är har en möjlighet erbjudits oss att vederlägga denna gamla anklagelse: före denna tidpunkt var det villfarelse och elakt förtal som huserat i denna process Cicero, Pro Cluentio 8. Huvudord: *criminis*.
- ¶ Qua re, etsi satis docui rationem nullam huic *corrumpendi iudici* fuisse, ex quo intellegitur ab Oppianico esse corruptum, tamen de illo ipso separatim cognoscite – Även om jag i tillräcklig grad bevisat att min klient inte haft något skäl att muta en domare – av vilket man förstår att denne

mutats av Oppianicus – skall ni därför ändå få besked om just denne i särskild ordning Cicero, Pro Cluentio 64. Huvudord: *ratio*.

¶ Certe, ut hominem confirmare oportet, nullus est locus a me *purgandi* istius invidiosi *criminis* praetermissus – Förvisso – så vitt man nu kan bevisa det – har jag inte förbigått någon punkt när det gäller att utplåna denna er motbjudande anklagelse Cicero, Pro Cluentio 143. Huvudord: *criminis* styrt av *locus*.

¶ Inita sunt in hac civitate consilia, iudices, *urbis delendae, civium trucidandorum, nominis Romani exstinguendi* – ”Herrar domare, i detta samhälle har planer ingåtts på att förstöra staden, slakta landsmän, utsläcka det romerska namnet” Cicero, Pro Murena, 80. Huvudord: *urbis ... civium ... nominis Romani*.

MÄRK (stilkommentar): från *urbis delendae* t o m *Romani exstinguendi* innehåller satsen inte mindre än nitton långa stavelser mot bara tre korta, något som bör ha gett Cicero tillfälle till ett mycket långsamt och allvarstygnt framförande!

¶ Quae causa gravis esset, si certares mecum uter nostrum illi amicior esse deberet: in contentione *suscepiendarum inimicitiarum* ridiculum est putare causam necessitudinis ad *inferendum periculum* iustam videri oportere – Denna process skulle vara allvarlig, om du tävlade med mig om vem av oss som borde vara mer vänskapligt sinnad mot honom: i en tävling om att skapa fiendskaper är det löjligt att anse att orsaken till vänskapen bör förefalla rättfärdig när det gäller att vålla fara Cicero, In Q. Caecilium 59. Huvudord: *inimicitiarum* styrt av *contentione*.

MÄRK: *inferendum* gerundivum till huvudord i akkusativ efter *ad*.

¶ Quis enim ignorat eos usque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram consuetudinem *hominum immolatorum*? – Ty vem känner inte till att dessa ända till denna dag behåller den där ruskiga och barbariska seden med människooffer? Cicero, Pro Fonteio, 31. Huvudord: *hominum*.

¶ Tum vero exercitu amisso ego, qui pacis semper auctor, post Pharsalicum autem proelium suasor fuisset *armorum non ponendorum, sed abiciendorum*, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quod et ipse ardebat studio illius belli et patri satis *faciendum* arbitrabatur – Men då, när hären gått förlorad, förmådde inte jag, som alltid varit en fredens tillskyndare men efter slaget vid Pharsalos varit den som uppmanat till att inte endast nedlägga vapnen utan rentav att kasta dem ifrån oss -, få min klient att foga sig efter min auktoritet, dels därför att han själv brann av iver för detta krig, dels därför att han trodde han måste tillfredsställa sin far Cicero, Pro rege Deiotaro, 29. Huvudord: *armorum* i genitivus objectivus styrd av *suasor*.

MÄRK: *faciendum* opersonlig gerundivum i akkusativ med infinitiv.

¶ Tum ille ridens: Hoc vero, inquit, optimum, ut is, qui finem *rerum expetendarum* voluptatem esse dicat, id extremum, id ultimum bonorum, id ipsum quid et quale sit, nesciat! – Då sade denne med ett skratt: ’Detta vore väl det bästa av allt, om den, som säger att njutningen är målet med att eftersträva saker, vore okunnig om vad detta yttersta, detta bästa av allt är och hur det är beskaffat!’ Cicero, De finibus 2,6, Huvudord: *rerum*.

¶ Nam ille alter Caesonius Calventius ab adolescentia versatus est in foro, cum eum praeter simulatam versutamque tristitiam nulla res commendaret, non consilium, non dicendi copia, non rei militaris, non *cognoscendorum hominum* studium, non liberalitas – Den där Caesonius Calventius har tillbringat sitt liv på Forum ända från ungdomen, fastän ingenting – utöver en skickligt hycklad stränghet – rekommenderade honom: inte rådighet, inte rik värtalighet, inte ambitionen att lära sig militärlivet eller människorna, inte frikostighet Cicero, Post reditum in senatu, 13 – MÄRK variation mellan gerundium och gerundivum – huvudord: *copia* styr *dicendi* (gerundium) och *hominum* styrt av *studium*.

Gerundium i genitiv styrd av adjektiv

Denna konstruktion är sällsynt i guldålderns latin.

- ¶ His rebus fiebat ut et minus late vagarentur et minus facile finitimis bellum inferre possent; qua ex parte homines *bellandi* cupidi magno dolore adficiebantur – Härav kom sig att de dels strövade mindre vida omkring och mindre lättvindigt kunde inleda krig mot sina grannar; dessa stridslystna människor vållades svår sorg i detta avseende Caesar, *Bellum Gallicum* 1,2,4. Huvudord: *cupidi*.
- ¶ Ille omnibus primo precibus petere contendit ut in Gallia relinqueretur, partim quod insuetus *navigandi* mare timeret, partim quod religionibus impediri sese diceret. Posteaquam id obstinate sibi negari vidit, omni spe *impetrandi* adempta, principes Galliae sollicitare, sevocare singulos hortarique coepit uti in continenti remanerent – Han (Dumnorix) hade till en början bråttom att med alla slags böner begära att han få lämnas kvar i Gallien, dels sade han, därför att han, ovan som han var vid att segla, fruktade havet, dels därför att han hindrades av religiösa skäl. När han såg att detta hårdnackat nekades honom och allt hopp om resultat var förlorat, började han uppvigla Galliens stormän, kallade in dem en efter en och uppmanade dem att stanna kvar på kontinenten Caesar, *Bellum Gallicum* 5,6,3. Huvudord: *insuetus* (adjektiv) och *spe* (substantiv).
- ¶ Quibus ego testimonium denuntiavi, quorum edidi nomina Metello, cupidissimi *veniendi*, maximis iniuriis adfecti, adhuc non venerunt – Dessa, som jag anmodat att infinna sig som vittnen och vars namn jag meddelat Metellus, är mycket angelägna om att komma, drabbade som de är av de största oförrätter, men de har ännu inte anlät Cicero, *In Verrem* 2,2,65. Huvudord: *cupidissimi*.
- ¶ Si ea seposita, ut dicis, essent, tu, qui valde *spectandi* cupidus esses, non dubitares rogare dominum, ut proferri iuberet, praesertim si esset familiaris – Om dessa (sköna) ting vore undångömda, som du säger, skulle väl inte du – som ju är så väldigt ivrig att få se dem – inte tveka att be husets herre att ta fram dem, allra helst om du vore en nära vän Cicero, *De oratore* 1,162. Huvudord: *cupidus*.

Gerundivum till huvudord i genitiv styrd av adjektiv

Endast ett fåtal belägg i guldålderns prosa.

- ¶ Alia quaedam dicent, credo, magna antiquorum esse peccata, quae ille *veri investigandi* cupidus nullo modo ferre potuerit – De kommer att säga en del annat, tror jag, nämligen att de gamles fel var stora, dessa fel som han, i sin iver att undersöka sanningen, omöjligen har kunnat uthärda Cicero, *De finibus* 4,20. Huvudord: *veri*.
- ¶ Tu ita fac cupidus *mei videndi* sis ut istinc te ne moveas tam infirma valetudine nisi ex me prius quaesieris per litteras quid te velim facere – Se till att vara så ivrig att träffa mig, att du inte rör dig från platsen på grund av din vacklande hälsa, utom om du först frågat mig per brev om vad jag vill att du ska göra Cicero, *Ad familiares* 5,21,5. Huvudord: *mei*.

S§5c. Gerundium och gerundivum i dativ

Gerundium i dativ går ej att belägga alls hos Caesar (jfr Sz. §203 II); även hos Cicero har denna konstruktion visat sig mycket sällsynt. Enstaka belägg kan påträffas:

- ¶ Nam cui res erepta est, est inimicus; cui data est, etiam dissimulat se accipere voluisse et maxime in pecuniis creditis occultat suum gaudium, ne videatur non fuisse *solvendo* – Ty den som berövats en sak är fientlig; den, åt vilken saken givits, förnekar rentav att han velat motta den och följer sin glädje allra mest i fråga om pengar han fått låna, för att inte tyckas ha varit oförmögen att betala Cicero, *De officiis* 2,79.

MÅRK: *esse* med *gerundium i dativ* betyder här ”vara i stånd till” (Bl. §283; enligt Sz. 203 II tillhör denna konstruktion affärsspråket).

Gerundivum står som predikativt attribut till dativobjekt, som dativus finalis vid *esse* eller efter adjektiv som styr dativ; konstruktionen förekommer bara två gånger hos Caesar (båda beläggen ges

nedan), medan Cicero huvudsakligen använder den vid *adesse, praeesse, diem dicere, tempus dare*, adjektivet *legitimus* och dylika verb och fraser.

¶ Brevi spatio interiecto, vix ut *rebus* quas constituissent *conlocandis* atque *administrandis* tempus daretur, hostes ex omnibus partibus signo dato decurrere, lapides gaesaque in vallum conicere – Efter en så kort paus, att tid nått och jämt gavs att placera och ordna de saker som bestämts, rusade fienderna på given signal ner från alla håll och kastade stenar och kastspjut mot vallen Caesar, *Bellum Gallicum* 3,4,1. Huvudord: *rebus* styrt av *daretur*.

¶ Sed esse Galliae commune consilium: *omnibus hibernis* Caesaris *oppugnandis* hunc esse dictum diem – Men nu fanns (sade Ambiorix) ett för hela Gallien gemensamt beslut: detta var den avtalade dagen för anfall mot alla Caesars vinterläger Caesar, *Bellum Gallicum* 5,27,5. Huvudord: *hibernis* styrt av *esse dictum diem*.

¶ Quid? hoc patres familiae qui liberos habent, praesertim homines illius ordinis ex municipiis rusticanis, nonne optatissimum sibi putant esse filios suos rei familiari maxime servire et in *praediis colendis* operae plurimum studique consumere? ... Quid? si constat hunc non modo *colendis praediis* praefuisse sed certis fundis patre vivo frui solitum esse, tamenne haec a te vita eius rusticana relegatio atque amandatio appellabitur? – Nå, men anser inte familjefäder som har söner, allra mest män ur denna samhällsrang från jordbruksidkande samhällen, som det allra mest önskvärda vara för sin egen del att deras söner främst tjänar familjens förmögenhet och lägger mest möda och intresse på att odla sitt lantgods? ... Nå, om det är säkert att min klient inte bara haft ansvar för gårdens odling utan haft för vana att ännu medan fadern levde bruka bestämda gods, då skall du väl inte kalla detta hans livsföring en förvisning till landet, ja, en utvisning? Cicero, *Pro Roscio* 44.

MÄRK varierande konstruktioner: *in praediis colendis* är ablativ styrd av *in*; *colendis praediis praefuisse* är gerundivum till huvudord i dativ styrd av *praesum*.

¶ Syracusani qui praefuerant *his* Heraclii *bonis* verbo *redigendis*, re *dispertiendis*, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu – De Syrakusabor som var huvudpersoner i att i ord indriva dessa Heraclius' egendomar men i sak dela upp dem, avlade räkenskap för denna verksamhet i senaten Cicero, *In Verrem* 2,2,47. Huvudord: *bonis* styrt av *praefuerant*.

¶ Dies is erat legitimus *comitiis habendis* – Denna dag var passande att hålla folkförsamling på Cicero, *In Verrem* 2,2,130.

MÄRK: dativ styrd av adjektiv Sj. §128. Huvudord: *comitiis*.

¶ *Decreto scribendo* primum video adfuisse Lysaniam, cuius fratris bona, quod populo non solvebat, praetore Flacco publice venierunt – Jag ser för det första att Lysanias varit med om att skriva dekretet; hans broders ägodelar såldes offentligen under Flaccus praetorat, eftersom brodern inte betalade till folket Cicero, *Pro Flacco* 43. Huvudord: *decreto* (dativ styrd av *adsum*).

¶ Illud quaero sintne ista praedia *censui censendo*, habeant ius civile, sint necne sint mancipi, subsignari apud aerarium aut apud censorem possint – Följande frågar jag: är eller är inte din klients egendomar tillgängliga för skattskrivning, angår de privaträtten, innebär de eller innebär de inte full äganderätt, kan de införas i längderna i skattkammaren eller hos censorn? Cicero, *Pro Flacco* 80.

MÄRK: svår juridisk terminologi! Här förefaller *esse* + dativ av gerundivum närmast betyda ”vara till för att”, ”vara tillgänglig för” (jfr gerundium i genitiv, ovan).

S§5d. Gerundium och gerundivum i ackusativ

Gerundium står efter preposition som markerar funktion eller betydelse.

¶ Breve enim tempus aetatis satis longum est ad bene honesteque *vivendum* – En kort livstid är nämligen lång nog för man skall kunna leva väl och hedervärt Cicero, *De senectute* 70.

MÄRK: Gerundium beskrivs med adverb (*bene honesteque*). Jfr **ad bonam honestamque vitam vivendam*.

Gerundivum kan sluta sig som predikativt attribut till akkusativobjektet vid verb som *do, committo, curo, trado, edo, defero, mitto, relinquo, concedo, accipio, habeo*: i detta fall har det samma finala betydelse som det har i nominativ:

- ¶ (Caesar) exercitum in duas partes divisit: quattuor *legiones* in Senones Parisiosque Labieno *ducendas* dedit, sex ipse in Arvernos ad oppidum Gergoviam secundum flumen Elaver duxit – (Caesar) delade sin här i två delar: han gav två legioner åt Labienus att föras till Senonernas och Parisarnas land, själv förde han sex till staden Gergovia i Arvernernas land längs floden Elaver Caesar, *Bellum Gallicum* 7,34.
- ¶ *Aedem* Castoris P. Iunius habuit *tuendam* – P. Iunius hade (till uppgift) att skydda Castors tempel Cicero, *In Verrem* 1,130.
- ¶ Ita populus Romanus consuli potius Crasso quam privato Africano *bellum gerendum* dedit – Så gav det romerska folket hellre uppdraget att föra krig åt konsuln Crassus än åt privatpersonen Africanus Cicero, *Philippica* 11,18.
- ¶ Varroni quidem *quae* scripsi te auctore ita propero mittere ut iam Romam miserim *describenda* – Det som jag på din uppmaning skrivit till Varro har jag så bråttom att skicka, att jag redan sänt det till Rom för avskrift Cicero, *Ad Atticum* 13,21a,1.

Gerundivum kan sluta sig som predikativt attribut till substantiv styrt av preposition: här fungerar gerundiven som passivt presens eller futurum particip (likvärdigt med gerundivum i gen, dat eller abl):

- ¶ Quorum si principes ac senatus sibi *iureiurando* fidem fecissent, ea condicione quae a Caesare ferretur se usuros ostendebant: *ad has res conficiendas* sibi tridui spatium daret – De ställde i utsikt att de, om deras furstar och senat givit dem försäkran genom svuren ed, skulla iakttä det vilkor som Caesar uppställde: han borde (sade de) ge dem en tredagars frist att genomföra detta Caesar, *Bellum Gallicum* 4,11,4.

MÄRK (lexikaliskt): *ius iurandum* (eg huvudord + gerundivum) uppfattas ofta som ett enda ord som dock böjs i båda sina delar, *iurisiurandi* etc.

- ¶ Temporis tanta fuit exiguitas hostiumque tam paratus *ad dimicandum* animus, ut non modo *ad insignia accommodanda*, sed etiam *ad galeas induendas* scutisque *tegimenta detrahenda* tempus defuerit – Så stor var tidsknappheten och fiendernas mod så redo för avgörande strid, att det inte bara saknades tid att ta på sig vapenmärkena utan till och med att ta på hjälmarna och ta av skyddsklädseln på sköldarna Caesar, *Bellum Gallicum* 2,21,5.

MÄRK: *ad dimicandum* är gerundium; de övriga formerna på *-nd* är gerundiver med huvudord styrda av *ad*.

- ¶ Ne accuratius *ad frigora* atque *aestus vitandos* aedificent – Att inte bygga (sina hus) mera omsorgsfullt för att undgå köld och hetta Caesar, *Bellum Gallicum* 6,22,3.

MÄRK (kongruens): *vitandos* syftar på båda huvudorden men böjs bara efter det senare.

- ¶ Sic et *ad subeundum periculum* et *ad vitandum* multum Fortuna valuit – Så hade Lyckan stor makt, såväl i fråga om att utsättas för fara som att undgå den Caesar, *Bellum Gallicum* 6,30,4.

MÄRK: *periculum* är huvudord till båda gerundiverna.

- ¶ Hac tanta praeda auctus, mancipiis argento veste locupletatus, nihilo diligentior *ad classem ornandam milites revocandos alendosque* esse coepit, cum ea res non solum provinciae salutem verum etiam ipsi praedae posset esse – Överhopad med detta väldiga byte, berikad med slavar, silver, klädnad, började han än flitigare att utrusta flottan, återinkalla och försörja sina soldater, eftersom detta (som han menade) inte bara kunde till räddning för provinsen utan även till byte för honom själv Cicero, *In Verrem* 2,5,80.

- ¶ Qua re quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure suscenseat, si, quantum ceteris *ad suas res obeundas*, quantum *ad festos dies ludorum celebrandos*, quantum ad alias voluptates et ad ipsam requiem animi et corporis conceditur temporum, quantum alii tribuunt tempestivis conviviis, quantum denique alveolo, quantum pilae, tantum mihi egomet *ad haec studia*

recolenda sumpsero? – Vem kommer därför till sist att klandra mig eller vem kommer med rätta att ogilla mig, om jag för min del ger mig själ lika mycket tid för att kunna bedriva dessa studier, som alla andra ägnar åt att sköta sina affärer, fira festdagarna, ägna sig åt andra njutningar och åt själens och kroppens egen rekreation, till trevliga fester, lika mycket slutligen som de anslår åt spel med tärning och boll? Cicero, Pro Archia 13.

Gerundivum (med utsatt eller underförstått hjälpverb) kan stå som predikatsinfinitiv och ha samma funktion och betydelse som passiv perifrastisk form i nominativ. Konstruktionen kan vara såväl personlig som opersonlig:

¶ Quod ubi auditum est, conclamant omnes *occasionem negotii bene gerendi amittendam* non esse, ad castra iri oportere – När detta hörts ropade alla med en mun att man inte fick underlåta detta tillfälle att utföra stordåd: man borde gå mot lägret Caesar, Bellum Gallicum 3,18,5. Opersonlig form.

MÄRK (stil): *occasionem ... amittendam non esse* delas genom spärning av *negotii ... gerendi*.

¶ Hoc facto proelio Caesar neque iam sibi *legatos audiendos* neque *condiciones accipiendas* arbitrabatur ab iis, qui per dolum atque insidias petita pace ultro bellum intulissent; exspectare vero dum hostium copiae auferentur equitatusque reverteretur, summae dementiae esse iudicabat et cognita Gallorum infirmitate quantum iam apud eos hostes uno proelio auctoritatis essent consecuti sentiebat. Quibus *ad consilia capienda* nihil spatii dandum existimabat – Efter denna strid ansåg Caesar att han varken borde lyssna till legater eller godta anbud från sådana, som genom svek och försåt på eget bevåg börjat krig fastän de begärt fred. Att vänta medan fiendens styrkor ökades och kavalleriet återvände, det ansåg han vara största galenskap, och eftersom han kände gallerernas vankelmod visste han, hur mycket deras fiender hade vunnit genom ett enda fältslags förebild. Han ansåg att man inte borde ge dem något som helst utrymme att smida planer Caesar, Bellum Gallicum 4,13. Personlig form.

MÄRK: även exempel på ablativus absolutus (*cognita ... infirmitate*).

¶ Itaque etsi summa difficultas *faciundi pontis* proponebatur propter latitudinem rapiditatem altitudinemque fluminis, tamen id sibi *contendendum* aut aliter non *traducendum* exercitum existimabat – Även om den största svårighet att bygga bron utmålades på grund av flodens bredd, hastiga lopp och djup, ansåg han att han antingen måste påtaga sig denna möda eller annars låta bli att föra hären över floden Caesar, Bellum Gallicum 4,17,2.

MÄRK: gerundivum i genitiv som predikativt attribut (*faciundi pontis*), opersonlig gerundivum i ackusativ med infinitiv (*contendendum*) samt gerundivum med huvudord i ackusativ med infinitiv (*traducendum exercitum*).

¶ Nunc sum designatus aedilis; habeo rationem quid a populo Romano acceperim: mihi *ludos sanctissimos* maxima cum cura et caerimonia Cereri, Libero, Liberaeque *faciundos*, mihi *Floram matrem* populo plebique Romanae ludorum celebritate *placandam*, mihi *ludos antiquissimos*, qui primi Romani appellati sunt, cum dignitate maxima et religione Iovi, Iunoni, Minervaeque *esse faciundos*, mihi sacrarum aedium *procuracionem*, mihi totam *urbem tuendam* esse commissam – Nu är jag vald till aedil; jag har en åsikt om vad slags uppdrag jag mottagit av det romerska folket: att jag med största omsorg och fromhet skall låta framföra stora festspel till Cerer, Liber och Libera, att jag med ofta givna spel skall blidka Flora Mater gentemot det romerska folket och plebs, att jag med största värdighet och samvetsgrannhet skall låta framföra de äldsta spelen – de som var de första att kallas Ludi Romani – åt Juppiter, Juno och Minerva, att åt mig anförtrotts uppsikten över de heliga templen, att åt mig anförtrotts omsorgen om hela Rom Cicero, In Verrem 2,5,36. Personlig form.

MÄRK (stil): flera ackusativer med infinitiv styrda av *habeo rationem* med långa spärningar mellan huvudorden och gerundiverna (*ludos sanctissimos ... faciundos*; *Floram matrem ... placandam*; *ludos antiquissimos ... faciundos*); satsen *procuracionem ... totam urbem tuendam esse commissam* består av en tudelad ackusativ med infinitiv *procuracionem ... totam urbem ... commissam*, där *urbem* samtidigt är huvudord till gerundiven *tuendam*.

¶ Statuit, si hoc crimen extenuari vellet, – nam omnino tolli posse non arbitrabatur, – *nauarchos omnis, testis sui sceleris, vita esse privandos* – Han beslöt att, om han ville att denna anklagelse skulle förringas – ty han ansåg inte att den helt kunde undanröjas –, måste alla fartygskaptenerna, vittnen som de var till hans brott, berövas livet Cicero, In Verrem 2,5,104. Personlig form.

MÄRK: *testis* är apposition till *nauarchos* men har en närmast kausal innebörd.

S§5e. Gerundium och gerundivum i ablativ

Gerundium och **gerundivum** i ablativ används på samma sätt och står som adverbial och har därvid oftast instrumental eller modal funktion eller styrs av preposition; gerundium och gerundivum används ofta vid prepositioner som *de* och *in*. Gerundium kan i texten skiljas från gerundivum genom att det dels bara har formen *-ndo* (alla andra former hör till gerundivum), dels genom syntaktiska markörer (som kommenteras nedan). Gerundium i ablativ singularis utvecklades i senlatinet – kanske redan hos Tacitus – allt mer till att fungera som (oböjligt) presens particip.

Gerundium

¶ Nam quod in publicanorum causis vel plurimum aetatis meae versor vehementerque illum ordinem observo, satis commode mihi videor eorum consuetudinem usu *tractandoque* cognosse – Ty eftersom jag åtminstone under större delen av mitt liv varit sysselsatt med statsförpaktares processer och grundligt har iakttagit denna samhällsklass, anser jag mig genom vana och erfarenheter ganska väl känna till dess karaktär Cicero, In Verrem 2,2,181.

MÄRK: Gerundiets substantiviska egenskaper syns här tydligt genom att *usu* och *tractando* är likvärdiga konstruktioner, samordnade med *-que*!

¶ Pro deum hominumque fidem, quem ego accuso? in quo meam industriam ac diligentiam spectari volo? quid est quod ego *dicendo* aut *cogitando* efficere aut adsequi debeam? – Vid gudar och människor: vem är det jag anklagar? Mot vem vill jag att mitt nit och min uppmärksamhet syftar? Vad är det som jag bör åstadkomma eller uppnå med mitt tal och min tanke? Cicero, In Verrem 2,3,137.

¶ Multa sunt quae dici possunt, sed non committam ut videar *non dicendo* voluisse dicere; res enim se ipsa defendit – Det finns mycket som kan sägas (till svar), men jag skall inte ställa till att jag tycks ha velat besvara dessa frågor utan att tala; sakfrågan försvarar sig nämligen alldeles själv Cicero, Pro Cluentio 167.

Gerundivum

¶ Relinquebatur ut neque longius ab agmine legionum discedi Caesar pateretur et tantum *agris vastandis incendiisque faciendis* hostibus noceretur, quantum in labore atque itinere legionarii milites efficere poterant – Det återstod för Caesar att inte tillåta (rytteriet) att ge sig av från legionernas kolonn och att bara tillfoga fienderna så mycket skada, genom att skövla åkrar och anlägga eldar, som legionärerna kunde åstadkomma under sin mödosamma marsch Caesar, Bellum Gallicum 5,19 – huvudord: *agris* och *incendiis*.

¶ Non facile Gallos Gallis negare potuisse, praesertim cum *de recuperanda communi libertate* consilium initum videretur – Galler hade inte lätt kunnat neka galler (sade han), allra helst som ett beslut föreföll taget om att återerövra den gemensamma friheten Caesar, Bellum Gallicum 5,27 – Huvudord: *libertate*.

¶ Nam quod legem de ambitu tuli certe ita tuli, ut eam quam mihimet ipsi iam pridem tulerim *de civibus defendendis* non obrogarem – Jag stiftade förvisso lagen mot bestickning av valmanskåren men jag stiftade den inte på det villkoret att jag samtidigt upphävde den lag som jag redan långt innan skrivit för min egen räkning, nämligen om att försvara mina landsmän Cicero, Pro Murena 5.

- ¶ Primus enim est *de contemnenda morte*, secundus *de tolerando dolore*, *de aegritudine lenienda* tertius, quartus *de reliquis animi perturbationibus*, quintus eum locum complexus est, qui totam philosophiam maxime inlustrat – Ty den första boken handlar om förakt för döden, den andra om att uthärda smärta, den tredje om att mildra sjukdomar, den fjärde om övriga sinnesrörelser, den femte handlar om den fråga som mest belyser filosofin i dess helhet Cicero, De divinatione 2,2 – huvudord: *morte, dolore, aegritudine*.
- ¶ Nec vero (id enim diligenter intellegi volo) *superstitione tollenda* religio tollitur – Inte heller (och detta vill jag man skall begripa ordentligt) avlägsnas religionen genom att vidskepelsen avlägsnas Cicero, De divinatione 2,148 – huvudord: *superstitione*.
- ¶ Intellego, pontifices, me plura extra causam dixisse quam aut opinio tulerit aut voluntas mea; sed cum me purgatum vobis esse cuperem, tum etiam vestra *in me* attente *audiendo* benignitas provexit orationem meam – Domare, jag inser att jag har talat mer utanför målet än vad vare sig allmänna opinionen eller min egen önskan torde acceptera; men då jag önskade se mig rentvådd inför er, då förlängde även er välvilja – i fråga om att lyssna uppmärksamt på mig – mitt anförande Cicero, De domo sua 32,5 – huvudord: *in me*.

S§5f. Gerundivum i vokativ

Vokativ av gerundivum (d v s maskulinformen *-nde*, som är den enda entydiga) går inte att belägga alls hos Caesar eller Cicero och förefaller vara mycket sällsynt hos de andra författarna från guld- och silveråldern. Se kommenterade belägg hos Horatius och Ovidius (nedan)!

S§5g. Stilistik: variation och kontrast

I guldålderns prosa kan gerundium och gerundivum (ofta i olika kasus) flätas in i varandra eller kontrasteras och kombineras med participialkonstruktioner. Några har redan påvisats ovan; följande exempel visar ytterligare några sådana kombinationer. Ablativus absolutus markeras genom understrykning.

- ¶ Quod ubi auditum est, conclamant omnes *occasionem negotii bene gerendi amittendam* non esse, ad castra iri oportere – När detta hördes ropade alla med en mun att man inte fick låta tillfället till till ett gott avgörande gå sig ur händerna, man borde bege sig till lägret Caesar, Bellum Gallicum 3,18,5.

MÄRK: sammanflätning av *occasionem amittendam / negotii gerendi*, där den senare frasen är insprängd i den förra genom *traiectio*.

- ¶ Quibus rebus cognitis Caesar *maturandum* sibi censuit, si *esset in perficiendis pontibus periclitandum*, ut prius, quam essent maiores eo coactae copiae, dimicaret – När detta blivit känt ansåg Caesar att han borde skynda sig att utkämpa en avgörande strid innan alltför stora trupper förts dit, om det förelåg en risk i att (först) avsluta bygget av broarna Caesar, Bellum Gallicum 7,56,1.

MÄRK: opersonlig gerundivum *maturandum* i ackusativ med infinitiv utan *esse*, gerundivum *in perficiendis pontibus* som predikativt attribut, gerundivum *esset ... periclitandum* i opersonlig passiv perifrastisk form.

- ¶ Res omnis mihi tecum erit, Hortensi. Dicam aperte. Si te mecum *dicendo ac diluendis criminibus* in hac causa contendere putarem, ego quoque *in accusando* atque *in explicandis criminibus* operam consumerem – Hela kampen kommer att stå mellan dig och mig, Hortensius. Jag skall tala öppet. Om jag ansåg att du i denna process kämpade med mig i fråga om att tala och vederlägga åtalspunkter, då skulle även jag förnöta min möda på att anklaga och framställa åtalspunkter Cicero, In Verrem 1,1,33.

MÄRK: gerundium *dicendo* + gerundivum *diluendis criminibus* som predikativt attribut i ablativ, följt av gerundium *in accusando* och gerundivum *in explicandis criminibus* som predikativt attribut i ablativ. Cicero bryter sin parallellism *dicendo – accusando, diluendis criminibus*

– *explicandis criminibus* genom att sätta det förra ordparet i ablativus instrumenti (eller modi) medan det senare styrs av prepositionen *in*.

¶ *Ac de avertenda pecunia* quaero abs te utrum ipsae civitates solitae sint *statuas* tibi *faciundas* locare ei cui possent optima condicione locare, an aliquem procuratorem praeficere qui *statuis faciundis* praeesset, an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? – Och beträffande penningförsnillningen frågar jag dig, huruvida städerna själva brukade ackordera bort resandet av statyer till din ära åt den, som de kunde anförtro uppgiften åt på bästa villkor, eller om de brukade utnämna en förman som kunde förestå statytillverkningen, eller om de brukade betala pengarna kontant till dig eller till en som du befallde över? Cicero, In Verrem 2,2,144.

MÄRK: gerundivum *de avertenda pecunia* som predikativt attribut styrd av preposition + gerundivum, *statuas ... faciundas* som predikativt attribut i akkusativ som objekt till *locare* + gerundivum, *statuis faciendis* som predikativt attribut i dativ till *praeesset*. Gerundivformen *avertenda* framställer försnillningen som ett projekt snarare än ett faktum och är troligen vald med omsorg: om Cicero i stället använt perfektparticipet *aversa* hade han framställt försnillningen som ett fullbordat dåd, vilket hade varit en farlig taktik i en politisk rättegång. Gerundivformen antyder utan att konstatera. De två senare gerundiverna *faciundas* och *faciundis* har futural betydelse.

Gerundiven och dess huvudord separeras inte så sällan genom *traiectio* (många exempel har redovisats ovan):

¶ *Quod si tibi ego confitear, tu mihi concedas necesse est hunc, cum Catilinae suffragaretur, nihil de suo consulatu, quem iudicio amiserat, per vim recuperando cogitavisse* – Men om jag skulle bekänna detta för dig, då är det nödvändigt att du medger inför mig att min klient, då han gynnade Catilina, inte alls övervägde att med våld återvinna sitt konsulsämbete som han förlorat genom domstolsbeslut Cicero, Pro Sulla 68.

MÄRK: *de suo consulato ... recuperando* (gerundivum som predikativt attribut) spärrat av inskjuten relativsats *quem ... amiserat*.

OBS: Gerundium är normalt aktivt och **gerundivum** passivt i klassiskt latin; några undantag finns dock redan hos Cicero och andra författare:

Gerundium med troligen passiv betydelse

¶ *Quin etiam multis solis redeuntibus annis / anulus in digito subter tenuatur habendo* – Ja, medan många solår kommer och går, tunnas din fingerring ut på insidan genom att innehas Lucretius 1,312.

¶ *Non committam ut tum haec res iudicetur, cum haec frequentia totius Italiae Roma discesserit, quae convenit uno tempore undique comitiorum ludorum censendique causa* – Jag vill inte riskera att denna sak avgörs vid den tidpunkt, då hela denna folkmängd, som samlats från hela Italien för folkförsamlingarnas och spelens och taxeringens skull (= för att taxeras), givit sig iväg från Rom Cicero, In Verrem 1,54.

MÄRK: Variation genom att två substantiv och ett gerundium utövar samma funktion!

¶ *Nunc ades ad imperandum, vel ad parendum potius; sic enim antiqui loquebantur* – Nu är du här för att bli befalld, eller snarare för att lyda; så uttryckte sig nämligen de gamle. Cicero, Ad familiares 9,25,2.

MÄRK: Cicero antyder att *ad imperandum* med passiv betydelse är en arkaisk form (eller gammal militär jargong) – det är tillägget *sic ... loquebantur* som leder till denna tolkning av *ad imperandum*; *ad parendum*, som uppenbarligen är aktivt, förefaller utgöra Ciceros förklaring till det arkaiska uttrycks sättet i *ad imperandum*.

¶ *Igitur Iugurtha ... cum ipse ad imperandum Tisidium vocaretur, rursus coepit flectere animum suum ...* – Iugurtha började alltså ... när han själv blivit kallad till (staden) Tisidium för att mottaga befallning, att ändra sig ... Sallustius, Bellum Iugurthinum 62,8.

MÄRK: detta exempel stärker tanken att *ad imperandum* är militär jargong.

OBS: i engelsk litteratur kan man hitta lärda latinfraser av typen *solvitur ambulando* "(frågan) löses genom en promenad", jfr till exempel Dorothy L. Sayers, *Clouds of Witness*, 1926, ch. XV: "If now," said Sir Wigmore, "I were to drag you by the coat-collar—my lords will grasp my contention—" "It appears," observed the Lord High Steward, "to be a case of *solvitur ambulando*." (Laughter).⁹ *Oxford English Dictionary* citerar under frasen *solvitur ambulando* en rad andra belägg. Uttrycket kan inte tolkas som en ellips av *quaestio solvitur ambulando*, eftersom det inte är frågan som promenerar utan det mänskliga subjektet ("vi", "ni" eller "de" + presens particip, alltså *nobis ambulantis*). Denna typ av brott mot subjeksregeln är så vanlig i engelska språket att OED utan kommentarer översätter (*quaestio solvitur ambulando* med "(the problem) is solved by walking").

Gerundivum med troligen aktiv betydelse

¶ Si illa tibi placet, *placenda dos* quoque est, quam dat tibi – Om hon behagar dig, bör även den hemgift behaga dig som hon ger till dig Plautus, *Trinummus* 1159.

§§6. Bruket av gerundium och gerundivum hos andra klassiska författare: Terentius, Catullus, Sallustius, Vergilius, Horatius, Livius, Gellius, Quintilianus och Ovidius.

OBS: Exempelen från Terentius, Gellius, Quintilianus och Suetonius nedan är inte resultatet av systematisk sökning utan utgör läsefrukter som förefällit värda att noteras. Exempelen från övriga författare är ett urval av resultaten från databassökningar.

Nominativ och ren akkusativ

¶ Nunc *gestus* mihi *voltusque est capiendus* novos – Nu måste jag ta på mig nya gester och en ny min Terentius, *Phormio* 890.

¶ Nunc *est bibendum*, nunc pede libero *pulsanda tellus* – Nu bör man dricka, nu bör jorden stampas med fri fot Horatius, *Carmen* 1,37,1.

MÄRK: kombination av opersonlig gerundium *bibendum* och personlig gerundivum *pulsanda tellus* i passiv perifrastisk konjugation.

¶ Effice vos ipsi ne tam mihi sitis *amandi* / talibus ut levius sit caruisse malum – Se själva till att jag inte måste älska er så mycket, för att min olycka – att sakna sådana som er – skall bli lättare Ovidius, *Ep. ex Ponto* 1,3,47.

Gerundium och gerundivum i casus obliqui

Terentius

¶ Summa *eludendi* occasiost mihi nunc senes – Nu har jag bästa chansen att komma undan gubbarna Terentius *Phormio* 885.

Catullus erbjuder inga belägg för gerundium och gerundivum i genitiv; exempel finns dock på gerundium i ablativ, gerundivum i passiv perifrastisk form, samt som attribut till substantiv i nominativ och akkusativ.

a. Gerundium i ablativ

¶ O factum male, quod, miselle passer,
tua nunc opera meae puellae
flendo turgiduli rubent ocelli!

– Ack onda gärning, ty, arme lille sparv,
det är på grund av dig som min flickas ögon nu
av gråtandet blir röda och svullnar lite grand! Catullus, Carmen 3,18.

b. Passiv perifrastisk form

¶ Nobis, cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una *dormienda*.

– För oss, när vårt korta ljus en gång gått ner,
gäller det att sova en enda evig natt Catullus, Carmen 5,7.

c. Gerundivum som attribut till substantiv i nominativ och ren ackusativ

¶ Pro quo *dilaceranda* feris dabor alitibusque
praeda, neque iniecta tumulabor mortua terra

– För den sakens skull skall jag givas till byte att slitas isär av vilddjur och fåglar, och som dött byte
skall jag inte begravas i den jord jag lagts på. Catullus, Carmen 64,155. Huvudord: *praeda*
(nom).

MÄRK: Catullus sätter predikaten *dabor* och *tumulabor* i ”jag”-form medan det predikativa
attributet *praeda* f. (som syftar på honom själv) är huvudord till både gerundiven *dilaceranda* och
participet *mortua*. Båda beskriver hans kommande belägenhet i egenskap av byte.

¶ Nam sanctae Veneri Cupidinique
vovit, si sibi restitutus essem
desissemque truces vibrare iambos,
electissima pessimi poetae
scripta tardipedi deo daturam
infelicibus *ustulanda* lignis.

– Inför den heliga Venus och Cupido gav hon ett löfte, att om jag gavs honom tillbaka
och jag lagt av med att slunga hotfulla jamber skulle hon skänka de mest utsökta verken författade
av den sämsta skalden till den haltande guden Vulcanus
för att brännas med ved från träd som aldrig burit frukt Catullus, Carmen 36,8.

MÄRK *scripta* ... *ustulanda* ackusativobjekt till *daturam*.

d. Gerundivum som attribut till substantiv i ackusativ efter preposition

¶ Si qua recordanti benefacta priora voluptas
est homini, cum se cogitat esse pium,
nec sanctam violasse fidem, nec foedere in ullo
divum *ad fallendos* numine abusum *homines*,
multa parata manent in longa aetate, Catulle,
ex hoc ingrato gaudia amore tibi.

– Om det finns något nöje för en man som minns tidigare välgärningar
när han tänker på att han är trogen sitt löfte
och inte har svikit något heligt förtroende, inte heller i något kärleksfördrag
har missbrukat gudarnas makt till att svika människor
då, Catullus, ligger många glädjeämnen redo och väntar på dig i långa tider
efter denna kärlek utan tack Catullus, Carmen 76.

Sallustius uppvisar stor variation i sitt sätt att konstruera både gerundium och gerundivum.

a. Gerundium som genitivattribut till substantiv

- ¶ Postea vero quam in Asia Cyrus, in Graecia Lacedaemonii et Athenienses coepere urbis atque nationes subigere, lubidinem *dominandi* causam belli habere, maxumam gloriam in maxumo imperio putare, tum demum periculo atque negotiis conpertum est in bellum plurimum ingenium posse – Men efter det att Cyrus i Mindre Asien, spartanerna och athenarna i Grekland hade börjat underkuva städer och nationer, anse lusten att härska som orsak till krig, mena att den största äran fanns i den största enväldsmakten, då fick man till sist lära sig att det är intellektet som förmår mest i krig Sallustius, Bellum Catilinae 2,2.
- ¶ De quous hominis moribus *pauca* prius *explananda sunt*, quam initium narrandi faciam – Beträffande den mannens karaktär måste några saker förklaras innan jag börjar berätta Sallustius, Bellum Catilinae 4,5

MÄRK: här finns även gerundivum som passiv perifrastisk form.

- ¶ At Catilinae crudelis animus eadem illa movebat, tametsi praesidia parabantur et ipse lege Plautia interrogatus erat ab L. Paulo. Postremo *dissimulandi* causa aut *sui expurgandi*, sicut iurgio laccessitus foret, in senatum venit – Men den grymme Catilina fortsatte att planera precis samma saker, fastän skyddstrupper rustades och han själv åtalats av L. Paulus enligt Lex Plautia. Till sist kom han till senaten i avsikt att inte låtsas om någonting alls eller för att rentvå sig, precis som om han blivit angripen i ett vanligt bråk Sallustius, Bellum Catilinae 31,5.

MÄRK: växling mellan gerundium och gerundivum (huvudord: *sui*), båda styrda av *causa*.

- ¶ (Iugurtha) igitur, quamquam in priore actione ex amicis quinquaginta vades dederat, regno magis quam vadibus consulens clam in Numidiam Bomilcarem dimittit, veritus, ne reliquos popularis metus invaderet *parendi* sibi, si de illo supplicium sumptum foret – Fastän (Iugurtha) i den tidigare processen hade lämnat femtio borgensmän hämtade från sin vänkrets, skickade han i hemlighet Bomilcar till Numidien – varvid han mer sörjde för sin tron än för borgensmännen –, eftersom han fruktade att resten av hans landsmän skulle drabbas av rädsla för att lyda honom, om denne utsattes för bestraffning Sallustius, Bellum Iugurthinum 35,9.

MÄRK: gerundium har här dativobjektet *sibi*.

- ¶ Nam postquam (Marius), omnibus quae postulaverat decretis, milites scribere volt, *hortandi* causa simul et nobilitatem, uti consueverat, *exagitandi* contionem populi advocavit – Ty när Marius senare – efter det att allt som han krävt hade beslutats av senaten – ville skriva ut soldater, kallade han till folkförsamling, både för att hålla eggande tal och för att gissla aristokratin, som han brukade Sallustius, Bellum Iugurthinum 84,5.

MÄRK: gerundium (styrt av *causa*) står omväxlande utan (*hortandi*) och med objekt (*nobilitatem ... exagitandi*).

- ¶ Legatis potestas Romam *eundi* fit, et ab consule interea indutiae postulabantur – Sändebuden fick tillstånd att bege sig till Rom och av konsuln begärde de vapenstillestånd under tiden Sallustius, Bellum Iugurthinum 104,2.

MÄRK: gerundium styr här ackusativ för riktning.

b. Gerundivum som predikativt attribut till huvudord i genitiv

- ¶ Postea Phoenices, alii *multitudinis* domi *minuendae* gratia, pars imperi cupidine sollicitata plebe et aliis novarum rerum avidis, Hipponem, Hadrumetum, Leptim aliasque urbis in ora maritima condidere – Fenicierna, som dels drevs av önskan att minska befolkningstalet hemma, dels hade uppviglat folket till begär efter envælde, medan åter andra var lystna efter revolution, grundade senare Hippo, Hadrumetum, Leptis och andra städer längs kusten Sallustius, Bellum Iugurthinum 19,1.
- ¶ Ita utrique digrediuntur. *Adherbalis appellandi* copia non fuit – Sålunda gick grupperna åt var sitt håll. Inget tillfälle gavs att vädja till Adherbal Sallustius, Bellum Iugurthinum 22,5.
- ¶ Maiores vestri *parandi iuris* et *maiestatis constituendae* gratia bis per secessionem armati Aventinum occupavere – Era förfäder intog med vapen i hand Aventinen – både för att stifta lag och befästa sitt majestät – genom att avtåga Sallustius Bellum Iugurthinum BI 31,17.

MÄRK: chiasm *parandi iuris* – *maiestatis constituendae*!

¶ Ea mora in spem adductus Aulus, quem pro praetore in castris relictum supra diximus, aut *conficiundi belli* aut terrore exercitus ab rege *pecuniae capiundae* milites mense Ianuario ex hibernis in expeditionem evocat, magnisque itineribus hieme aspera pervenit ad oppidum Suthul, ubi regis thesauri erant – Aulus, som vi som ovan nämnt lämnats kvar i lägret i pretorns ställe, lockades av detta dröjsmål till förhoppning om att antingen avsluta kriget eller att tack vare rädslan för armén kunna ta pengar från kungen, och kallade i januari månad ut soldaterna från vinterlägret till en expedition, och under ilmarscher nådde han i vinterkölden till befästningen Suthul, där kungens skattkammare fanns Sallustius, Bellum Iugurthinum 37,3.

MÄRK: chiasm *conficiundi belli ... pecuniae capiundae*.

¶ Igitur eo dolore inpeditus et quia stultitiae videbatur alienam rem periculo suo curare, legatos ad Bocchum mittit postulatum, ne sine causa hostis populo Romano fieret: habere tum magnam copiam *societatis amicitiaeque coniungendae*, quae potior bello esset, et, quamquam opibus suis confideret, tamen non debere incerta pro certis mutare – Hindrad av denna smärta och därför att det tycktes enfaldigt att sörja för andras angelägenheter genom egen fara, skickade han sändebud till Bocchus för att begära att den inte utan skäl gjorde sig till fiende till det romerska folket: man hade då (lät han framföra) en stor möjlighet att binda bundsförvants- och vänskapsfördrag, som vore bättre än krig, och, även om han förlitade sig på sina trupper, borde han likväl inte byta det osäkra mot det säkra Sallustius, Bellum Iugurthinum 83,1.

¶ Eos ad Marium ac deinde, si placeat, Romam legatos ire iubet, *agundarum rerum* et quocumque modo *belli componendi* licentiam ipsis permittit – Han befallde dem att bege sig som sändebud till Marius och därefter, om de så ville, som till Rom och gav dem själva frihet att handla och avsluta kriget på vilket sätt som helst Sallustius, Bellum Iugurthinum 103,3.

¶ Pro di boni, qui hanc urbem omnia cura adhuc tegitis, M. Aemilius, omnium flagitiosorum postremus, qui peior an ignavior sit deliberari non potest, exercitum *opprimundae libertatis* habet et *se e contempto metuendum* effecit – Vid er, goda gudar, som fortfarande skyddar denna stad utan hänsyn till mödan: M. Aemilius är den lägste av alla skurkar: beträffande honom går inte att avgöra om han är mer ond än modlös, men han har en armé till att krossa friheten och från att ha varit föraktad har han gjort sig fruktansvärd Sallustius, Hist. fr. ampl. Phil. 13.

MÄRK: huvudordet *exercitum* + gerundivum; jämför: Lepidum ... quom privata arma opprimundae libertatis cepisset Lepidus ... som privat vapenmakt, avsedd att krossa friheten, hade erövrat. Hist. fr. ampl. Phil. 31.

¶ Quae (*sc. arma*) ille (*sc. Lepidus*) advorsum divina et humana omnia cepit, non pro sua aut quorum simulat iniuria, sed *legum ac libertatis subvortundae* – Dessa (vapen) tog Lepidus till mot alla gudomliga och mänskliga regler, inte på grund av oförrätten mot honom själv eller mot den oförrätt som han hycklande anförde mot andra utan för att underminera lagarna och friheten Sallustius Phil. Fr. 10.

MÄRK: ellips av huvudordet *causa* (som underförstås genom att *pro* + abl redan använts i samma betydelse).

MÄRK: gerundiven styrs av sitt närmaste huvudord: *libertatis*.

c. Gerundium i genitiv styrd av adjektiv

¶ (Nabdalsa) is postquam magnitudine facinoris percussus ad tempus non venit metusque rem inpediebat, Bomilcar, simul cupidus incepta *patrandi* et timore soci anxius, ne omisso veteri consilio novom quaereret, litteras ad eum per homines fidelis mittit – Då Nabdalsa inte anlände, förfärad som han var över det stora brottet, och hans skräck hindrade projektet, skickade Bomilcar ett brev till honom genom trogna mäns förmedling, dels därför att han var angelägen om att fullborda det han påbörjat, dels därför att han var rädd för att hans bundsförvant i sin rädsla skulle kräva en ny plan efter att ha övergivit den gamla Sallustius Bellum Iugurthinum 70,5.

d. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i genitiv styrd av adjektiv

¶ Avidus consul *belli gerundi* movere quam senescere omnia malebat – Konsuln var ivrig att föra krig och föredrog att starta allt hellre än att låta det förfalla Sallustius Bellum Iugurthinum 35,3.

e. Gerundium och gerundivum i dativ: belägg för gerundium saknas; fem fall av gerundivum till huvudord i dativus finalis, styrd av *esse*, adjektiv (*genitus*) eller substantiv (*causa, triumvir*)

¶ Nam laetabatur intellegens coniuratione patefacta civitatem periculis ereptam esse; porro autem anxius erat dubitans, in maximo scelere tantis civibus deprehensis quid facto opus esset: poenam illorum sibi oneri, inopunitatem *perdundae rei publicae* fore credebat – Ty han gladdes när han betänkte att – med sammansvärjningen undanröjd – staten ryckts undan farorna; å andra sidan var han bekymrad i sin tvekan om vilken handling som krävdes under denna väldiga brottslighet, då så höga medborgare arresterats: han trodde att en bestraffning av dem skulle bli till börda för honom själv, deras straffrihet till undergång för staten Sallustius Bellum civile 46,2.

MÄRK: *oneri* och *perdundae rei publicae* står i dativ finalis till *esse* (*fore*).

¶ Nam postquam Ti. et C. Gracchus, quorum maiores Punico atque aliis bellis multum rei publicae addiderant, vindicare plebem in libertatem et paucorum scelera patefacere coepere, nobilitas noxia atque eo percussa modo per socios ac nomen Latinum, interdum per equites Romanos, quos spes societatis a plebe dimoverat, Gracchorum actionibus obviam ierat; et primo Tiberium, dein paucos post annos eadem ingredientem Gaium, tribunum alterum, alterum triumvirum *coloniis deducendis*, cum M. Fulvio Flacco ferro necaverat – Ty efter det att Tiberius och Caius Gracchus, vars förfäder gjort republiken stora vinster i det puniska kriget och andra krig, börjat hävda folkets rätt till frihet och avslöja fåtalets brottslighet, gick adeln, som var skyldig och driven till detta, till attack mot Gracchernas politik, än genom bundsförvantstaterna och det latinska folket, stundom genom de romerska riddarna, vilka lockats från folket med hoppet om politiskt förbund; och man mördade först Tiberius, några år senare (tillsammans med M. Fulvius Flaccus) Gaius, som stigit in på samma politiska bana – och det med svärd: den ene var tribun, den andre triumvir med uppgift att anlägga kolonier Sallustius Bellum Iugurthinum 42,1.

MÄRK: dativ styrd av *triumvir*.

¶ Quae causa fuerit *novandis rebus* – Detta blev orsaken till revolution Sallustius Historiae 2 fr. 50.

¶ *Perdundae pecuniae* genitus et vacuus a curis nisi instantibus – Född till att göra slut på pengar och fri från bekymmer utom de överhängande Sallustius Historiae 3.3.1.

f. Gerundivum i ackusativ. MÄRK: Inga belägg för gerundium styrt av preposition

¶ Placet igitur eos dimitti et augeri exercitum Catilinae? Minime. Sed ita censeo: *publicandas* eorum *pecunias*, *ipsos* in vinculis *habendos* per municipia, quae maxime opibus valent – Vill jag alltså att de ska frigges och att Catilinas armé förstärks? Minst av allt. Men jag föreslår så här: att deras pengar tas i beslag och de själva hålls i fängsligt förvar runt om i de städer på landsorten som har allra störst resurser Sallustius Bellum Catilinae 51,43.

MÄRK: Gerundivum som predikatsinfinitiv i ackusativ med infinitiv.

¶ Postremo, ubi multa agitanti nihil procedit, rursus intempesta nocte coniurationis principes convocat per M. Porcium Laecam, ibique multa de ignavia eorum questus docet se Manlium praemisisse ad eam multitudinem, quam *ad capiunda arma* paraverat, item alios in alia loca opportuna, qui initium belli facerent, seque ad exercitum proficisci cupere, si prius Ciceronem oppressisset: eum suis consiliis multum officere – Till sist, när framstegen uteblev för honom trots att han arbetade mycket, sammankallade han genom M. Porcius Laeca, mitt i mörkaste natten, sammansvärjningens ledare och där klagade han mycket över deras tröghet och meddelade att han skickat Manlius i förväg till den mängd män han förberett för att gripa till vapen, likaså andra till andra lämpliga ställen. Dessa skulle, sade han, inleda kriget och han själv längtade efter att bege sig till armén, bara han först hade lyckats krossa Cicero: denne stod mycket i vägen för hans planer, sade han Sallustius Bellum Catilinae 27,4.

MÄRK: Gerundivum som predikativt attribut till huvudord styrt av preposition.

¶ Calpurnius Romam *ad magistratus rogandos* proficiscitur. In Numidia et exercitu nostro pax agitabatur – Calpurnius avreste till Rom för att fråga ämbetsmännen om råd. I Numidien och i vår armé iaktogs fred Sallustius Bellum Iugurthinum 29,7.

MÄRK: Gerundivum som predikativt attribut efter huvudord styrt av preposition.

¶ Itaque primum commotus insolita re mirari eius consilium et quasi per amicitiam monere, ne tam prava inciperet neu super fortunam animum gereret: non *omnia omnibus cupiunda esse*, debere illi res suas satis placere; postremo caveret id petere a populo Romano, quod illi iure negaretur – Till att börja med störd av den ovana situationen, häpnade han över dennes plan och förmanade honom liksom av vänskap att inte sätta igång sådana skurkstreck eller sikta högre än hans lyckan tillät: alla fick inte önska sig allting (sade han) den andre borde vara helt nöjd med det han ägde; till sist varnade han honom för att begära sådana saker av det romerska folket som nekades honom i laga form Sallustius Bellum Iugurthinum 64,2.

MÄRK: Gerundivum som predikatsinfinitiv i ack m inf.

g. Gerundium och gerundivum i ablativ: endast instrumental eller efter preposition; singularis betydligt vanligare än pluralis (79 fall av gerundium / gerundivum i singularis; 8 fall av gerundivum i pluralis i BC, BI, Hist.)

¶ Post, ubi pericula virtute propulerant, sociis atque amicis auxilia portabant, magisque *dandis* quam *accipiendis beneficiis* amicitias parabant – Därefter, när romarna genom sin duglighet jagat bort fårorna, kom de med hjälp åt bundsförvanter och politiska vänner och skapade vänskapsband mer genom att skänka tjänster än genom att motta dem Sallustius Bellum Catilinae 6,5. Huvudord: *beneficiis*.

¶ Etenim quis mortalium, quoi virile ingenium est, tolerare potest illis divitias superare, quas profundant *in extruendo mari* et *montibus coaequandis*, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? – Ty vem bland dödliga människor med ett manligt sinnelag kan stå ut med att dessa har rikedomar i överflöd och spiller ut dem på att bygga över havet och jämna berg med marken, medan för vår del familjens förmögenhet sviker till och med i fråga om nödvändigheter? Sallustius Bellum Catilinae 20,11. Huvudord: *mari, montibus*.

¶ Nam postquam Cn. Pompeio et M. Crasso consulibus tribunicia postestas restituta est, homines adulescentes summam potestatem nacti, quibus aetas animusque ferox erat, coepere senatum *criminando* plebem exagitare, dein *largiundo* atque *pollicitando* magis incendere, ita ipsi clari potentesque fieri – Ty efter det att tribunsmakten återupprättats under Cnaeus Pompeius och Marcus Crassus konsulat, började helt unga män, hos vilka ålder och sinnelag var vilda, att uppvigla plebs genom att anklaga senaten, därefter elda upp plebs ännu mer genom frikostighet och löften, och själva blev de berömda och mäktiga Sallustius Bellum Catilinae 38,1.

MÄRK: Sallustius är påfallande förtjust i tricolon av *-ndo*.

¶ Sed alia fuere, quae illos magnos fecere, quae nobis nulla sunt: domi industria, foris iustum imperium, animus *in consulendo* liber, neque delicto neque lubricini obnoxius – Men där fanns andra saker som gjorde dessa män stora, fastän de saknas helt hos oss: på hemmaplan flit, utomlands ett rättvist imperium, fritt sinne i rådplågningar icke styrt av vare sig brott eller lusta Sallustius Bellum Catilinae 52,21.

¶ Ita numero priores, si *ab persequendo* hostis deterrere nequiverant, disiectos ab tergo aut lateribus circumveniebant; sin oportunior fugae collis quam campi fuerat, ea vero consueti Numidarum equi facile inter virgulta evadere, nostros asperitas et insolentia loci retinebat – Så kringrände de sina fiender, som till numerären var överlägsna, och skingrade dem i ryggen eller flankerna, om de inte kunnat avskräcka dem från att förfölja; men om en kulle var lämpligare för flykten än fälten, kom numidernas hästar lätt undan bland snårskogarna som de var vana vid, medan den hårda och ovana terrängen hindrade de våra Sallustius Bellum Iugurthinum 50,6.

¶ Sed consul, uti statuerat, oppida castellaque munita adire, partim vi, alia metu aut praemia *ostentando* avortere ab hostibus – Men konsuln angrep, som han beslutat, befästa småstäder och fästena och vände dem delvis med våld, delvis genom terror eller genom att lova belöningar, från fienderna Sallustius Bellum Iugurthinum 89,2.

MÄRK: abl instrumenti samordnad vid *metu* och *ostentando*.

MÄRK: gerundium med ackusativobjekt.

Vergilius använder i genitiv enbart gerundium, som kan styras av en mångfald olika substantiv och adjektiv; han erbjuder inga entydiga belägg på gerundivum i genitiv; gerundivum används dock som predikativt attribut till substantiv i dativ, ackusativ eller ablativ.

a. **Gerundivum** i passiv perifrastisk form

¶ Quid tempestates autumnum et sidera dicam,
atque, ubi iam breuiorque dies et mollior aestas,
quae vigilanda uiris? vel cum ruit imbriferum ver –

Varför prata om höstens vindar och väder och, då dagen nu blivit kortare och hettan mildare, det som män då måste vaka under? Eller då den regnbringande våren stormar? Vergilius Georgica 1,313 –

MÄRK: *quae vigilanda (sunt) uiris*: passiv perifrastisk form med dativus agentis.

¶ Nunc, *veneranda Pales*, magno nunc ore *sonandum* – Nu, vördnadsvärda Pales, måste du ljuda med väldig mun Vergilius Georgica 3,294 – operativ form.

¶ (...) imperiumque urbi dabimus. Tu moenia magnis
magna para longumque fugae ne linque laborem.

Mutandae sedes. Non haec tibi litora suasit

Delius aut Cretae iussit considerare Apollo – ... och vi skall skänka välde åt Rom. Se du till att ordna stora befästningar åt de stora och överge inte en lång möda åt flykten. Du måste byta din boplat. Det var inte på dessa stränder den deliske Apollo övertalade dig att slå dig ner, inte heller på Kreta Vergilius Aeneis 3,161.

b. **Gerundivum** som attribut till substantiv eller pronomen i nominativ eller ackusativ

¶ (Damoetas): Parcius *ista uiris* tamen *obicienda* memento – Men kom ihåg att det du säger bara sparsamt bör förevisas männen Vergilius Ecloga 3,7.

MÄRK: ackusativ med infinitiv med passiv perifrastisk form.

¶ *Area* cum primis ingenti *aequanda* cylindro
et *vertenda* manu et creta *solidanda* tenaci,
ne subeant herbae neu puluere victa fatiscat,
tum variae inludant pestes – saepe exiguus mus
sub terris posuitque domos atque horrea fecit,
aut oculis capti fodere cubilia talpae,
inventusque cavis bufo et quae plurima terrae
monstra ferunt, populatque ingentem farris acervum

curculio atque inopi metuens formica senectae – Fältet måste allra först jämnas ut med väldig vals och vändas för hand och packas med seg lerjord för att inte örter ska komma upp eller den ska spricka upp, besegrad av det torra dammet; då må olika farsoter driva sitt spel: ofta har en liten mus både inrättat sitt hem under jorden och skapat sitt förråd där, eller också har mullvadarna, fångade med blicken, grävt sig ett bo, och paddan som man hittar i grottor och alla de många vidunder som jorden frambär, och sädesmasken bebor den väldiga högen av spelt liksom myran som fruktar för en fattig ålderdom Vergilius Georgica 1,178.

MÄRK: *aequanda ... vertenda ... solidanda*: tre gerundiver i passiv perifrastisk form styrda av *area*.

¶ Frigidus agricolam si quando continet imber,
multa, *forent quae mox caelo properanda sereno*,
maturare datur: durum procudit arator – Om någon gång ett iskallt oväder håller bonden hemma, ges han
möjlighet att i god tid uträtta sådant som strax var på väg att påskyndas av vackert väder Vergilius
Georgica 1,260.

MÄRK: gerundivum har här – trots att det står i nominativ – funktionen av futurum particip
passivum, något som poesin tillåter.

c. **Gerundium** som genitivattribut till substantiv

¶ Et quae tanta fuit Romam tibi causa *videndi*? – Och vad hade du för stor orsak att besöka Rom?
Vergilius Ecloga 1,26.

¶ Postquam introgressi et coram data copia *fandi*,
maximus Ilioneus placido sic pectore coepit – När de trätt in och fått tillstånd att tala inför drottningen,
inledde Ilioneus, som var äldst, lugnt och djärvt på följande sätt Vergilius Aeneis 1,520.

¶ Undique *visendi* studio Troiana iuventus
circumfusa ruit certantque inludere capto – Trojanska ungdomar strömmar till från alla håll i sin iver att
titta, tränger hastigt fram på alla sidor och tävlar om att få håna fången Vergilius Aeneis 2,63.

¶ Nate dea, si nemo audet se credere pugnae,
quae finis *standi*? quo me decet usque teneri? – Du son till gudinnan, om ingen vågar ge sig hän åt
striden, vilket gräns finns för att stå här? Hur länge passar det att jag hålls här? Vergilius Aeneis
5,384.

¶ Consumptis hic forte aliis, ut vertere morsus
exiguam in Cererem penuria adegit *edendi*,
et violare manu malisque audacibus orbem
fatalis crusti patulis nec parcere quadris
"heus, etiam mensas consumimus?" inquit Iulus – Sedan nu allt annat förtärts här och bristen på mat
drev dem att rikta sin glupskhet mot Ceres tunna gåva och med hand och käkar fräckt kränka den
ödesbestämda kakans rundel och inte ens skona brickan av bröd från sina gapande munnar, sade
Iulus 'ack, äter vi till och med borden?' Vergilius Aeneis 7,113.

¶ Postquam exempta fames et amor compressus *edendi*,
rex Euandrus ait ... – När den hungern stillats och matlustenen dämpats, sade konung Evander ... Vergilius
Aeneis 8,184.

¶ Quis deus Italiam, quae vos dementia adegit?
non hic Atridae nec *fandi* fictor Ulixes – Vilken gud, vilket vansinne har fört er till Italien?
Det var inte Atriderna, inte Odysseus, mästare på sagor Vergilius Aeneis 9,602.
MÄRK: *fandi fictor* förefaller vara ett stående epitet för Odysseus.

¶ Ter centum adiciunt (mens omnibus una *sequendi*)
qui Caerete domo, qui sunt Minionis in arvis,
et Pyrgi veteres intempestaeque Graviscae – Därtill kommer tre gånger hundra (hos alla fanns en enda
vilja att följa) som hade Caere till hem, som bodde på Minios åkrar och kom från det gamla Pyrgos
och det ohälsosamma Graviscae Vergilius Aeneis 10, 182.

d. **Gerundium** i genitiv styrd av adjektiv

¶ Aeneas celsa in puppi iam certus *eundi*

carpebat somnos rebus iam rite paratis – Aeneas, redan besluten att resa, sov i den höga akterstävén när nu allt var förberett enligt skick och sed Vergilius Aeneis 4,554.

¶ Agnoscunt longe regem lustrantque choreis;

quarum quae *fandi* doctissima Cymodocea

pone sequens dextra puppim tenet ipsaque dorso

eminet ac laeua tacitis subremigat undis – De känner igen kungen på långt håll och firar med ringdans, och Cymodocea, den skickligaste av dem i vältalighet, följde efter och grep med sin högra hand aktern, lyfte sig på rygg och rodde med vänster hand i de tiggande vågorna. Vergilius Aeneis 10,225.

e. **Gerundivum** som predikativt attribut

¶ Saepe etiam duris *errando* in cotibus alas

attriuere, ultroque animam sub fasce dedere:

tantus amor florum et *generandi* gloria *mellis* – Ofta har de även nött ut sina vingar på sin irrfärd bland hårda klippor och gav till sist upp andan under sin börda: så stor var kärleken till blommorna och äran i att bilda honung Vergilius Georgica 4,205.

MÄRK: här finns även *errando*, exempel på gerundium i abl instrumenti.

f. **Gerundivum** kan ha stelnat till adjektiv eller substantiv

¶ Post ego nube cava *miserandae* corpus et arma

inspoliata feram tumulo patriaeque reponam – Därefter skall jag bära den ömkansvärdas kropp till graven, i ett skyddande moln, oplundrad med vapnen i behåll, och föra henne tillbaka till fäderneslandet Vergilius Aeneis 11,593.

g. **Gerundivum** i dativ

¶ Principio *arboribus* varia est natura *creandis* – I början var naturen kluven till att skapa träd Vergilius Georgica 2,9 – dativus finalis.

¶ Nunc locus arborum ingeniis, quae robora cuique,

quis color et quae sit *rebus* natura *ferendis* – Nu finns plats för åkrarnas karaktärer, vilken färg och vilken kraft var och en har för att frambringa sina ting Vergilius Georgica 2,178. – dativus finalis.

¶ Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Serestum,

classem aptent taciti sociosque ad litora cogant,

arma parent et quae *rebus* sit causa *novandis*

dissimulent – Han kallar på Mnestheus och Sergestus och den tappre Serestus (och befäller) att de tiggande ska förbereda flottan och samla kamraterna till stranden, förbereda vapen och förtiga vad orsaken är till att förändra situationen Vergilius Aeneis 4,290.

MÄRK: dativus finalis vid substantiv Sjs 129:2.

¶ Oceanum interea surgens Aurora reliquit:

Aeneas, quamquam et *sociis* dare tempus *humandis*

praecipitant curae turbataque funere mens est,

uota deum primo uictor soluebat Eo – Under tiden gick Aurora upp och lämnade Oceanen; Aeneas fullgjorde, fastän bekymren gjorde det omöjligt att ge tid åt kamraternas begravning och hans sinne var stört av dödsfallet, som segrare gudalöftet i den första morgonrodnaden Vergilius Aeneis 11,2.

h. **Gerundium** och **gerundivum** i ackusativ

Inga belägg finns för *-ndas* eller *-ndos*; endast ett fåtal för *-nda* fsing / npl (ett enda i Aeneiden).

¶ *Parcius ista viris tamen obicienda memento* – Vergilius Ecloga 3,7 – översättning: se **b** ovan.

¶ *Admiranda tibi levium spectacula rerum
magnanimosque duces totiusque ordine gentis*

mores et studia et populos et proelia dicam – Jag vill berätta för dig, i tur och ordning, om de lätta tingens beundransvärda skådespel, hugstora härskare och hela folkets grundsatser och ambitioner och folkslag och strider. Vergilius Georgica 4,3.

MÄRK: gerundivum som predikativt attribut till ackusativobjektet, men *admiranda* är möjligen en form av adjektivet *admirandus/a/um*.

¶ *O mihi praeteritos referat si Iuppiter annos,
qualis eram cum primam aciem Praeneste sub ipsa
stravi scutorumque incendi victor acervos
et regem hac Erulum dextra sub Tartara misi,
nascenti cui tris animas Feronia mater*

(horrendum dictu) *dederat, terna arma movenda* –

ter leto sternendus erat – Ack, om Iuppiter bara ville återge mig de förgångna åren, sådan som jag var då jag invid Praeneste självt krossade dess främsta slaglinje och segerrik brände upp högar av sköldar och med denna min högerhand skickade kung Erulus ned i Tartarus; han, som hans moder Feronia (ruskigt att säga) skänkt trefaldigt mod, tre omgångar vapen att svinga – tre gånger om måste han sträckas till marken i döden Vergilius Aeneis 8,566.

MÄRK: gerundivum *movenda* predikativt attribut till ackusativobjektet, *sternendus* passiv perifrastisk form.

MÄRK: *dictu* är supinum på *-u* (se nedan).

i. **Gerundium** i ablativ

¶ *Nec tamen haec, cum sint hominumque boumque labores
versando terram experti, nihil improbus anser
Strymoniaeque grues et amaris intiba fibris
officiunt aut umbra nocet. Pater ipse colendi
haud facilem esse viam voluit, primusque per artem
movit agros, curis acuens mortalia corda*

nec torpere gravi passus sua regna veterno – Dock hindrar varken den outtröttliga gåsen eller den trakiska tranan och cikorian med sina bittra fibrer eller mörkret detta, fastän människors och oxars mödor är erfarna i att vända på jorden. Själve odlandets fader ville att denna väg inte skulle vara lätt, och som den förste vände han fälten genom sin konst, och skärpte människors hjärtan med bekymmer och tillät inte att hans rike låg bedövade av tung gammal sömnsjuka Vergilius Georgica 1,121.

MÄRK: *haec* uppfattas som ackusativobjekt till *officiunt ... nocet*, inte som subjekt till *sint ... labores* (Sj§104:3); gerundium styrd av *expert* (även gerundium i genitiv styrd av *pater*).

¶ *Saepe etiam duris errando in cotibus alas
attrivere, ultroque animam sub fasce dedere:*

tantus amor florum et generandi gloria mellis – Ofta slet de ut sina vingar under sitt irrande bland hårda stenar och gav självmant upp andan under sin börda: så stor kärlek till blommorna och till att samla honung! Vergilius Georgica 4,205.

j. **Gerundivum** som predikativt attribut till substantiv i ablativ

¶ *At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno),*

triginta magnos *volvendis mensibus orbis*
imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
transferet, et Longam multa vi muniet Albam – Men gossen Ascanius, som nu får tillnamnet Iulus (Iulus var det så länge som Ilions makt bestod i sitt rike), skall med envåldsmakt fylla trettio storvarv medan månader välves, flytta riket från dess säte i Lavinium och med mycken kraft väpna Longa Alba Vergilius Aeneis 1,269.

MÄRK: gerundivum har här nästan aktiv betydelse: “under rullande månader”.

Horatius uppvisar stor variationsrikedom i sitt bruk av gerundium och gerundivum i alla kasus.

a. Passiv perifrastisk form

¶ Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
ibimus, o socii comitesque, *nil desperandum*
Teucro duce et auspice Teucro – Varthelst lyckan, bättre än min fader, skall föra oss, skall vi gå dit, kamrater och följeslagare: med en trojansk ledare och trojanska järtecken finns inget skäl till förtvivlan Horatius Carmen 1,7,27.

¶ Sed omnis una manet nox
et *calcanda* semel *via* leti – men en enda natt, allt som allt, blir kvar och en enda gång måste dödens väg beträdas Horatius Carmen 1,28,16.

¶ Nam mihi continuo maior *quaerenda foret res*
atque *salutandi plures, ducendus et unus*
et comes *alter*, uti ne solus rusve peregreve
exirem, *plures calones atque caballi*
pascendi, ducenda petorrita – Ty jag hade varit tvungen att oupphörligen söka större ting och uppvakta fler, den ene och den andre hade måst medföras som kamrat för att jag inte finge resa ensam till landet och utlandet, fler trosskuskar och hästar finge jag utfordra och kärror måste släpas Horatius Sermo 1,6,100.

b. Gerundivum som predikativt attribut i nominativ

Denna funktion nämns inte av Sjöstrand; enligt Kühner 2 uppl. §130:3 bör den uppfattas som en transformation till aktivum från passivum (av ett ursprungligt gerundivum som predikativt attribut i akkusativ). LH nämner fenomenet i korthet §177B. De två följande exemplen kan uppfattas på detta sätt:

¶ Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona dumque
diffingit Rheni luteum caput, haec ego ludo,
quae neque in aede sonent certantia iudice Tarpa
nec redeant iterum atque iterum *spectanda* theatris – Medan den uppblåste Alpinus stryker Memnon och vanställer Rhenus gyttjefärgade huvud, spelar jag detta som varken kan ljuda i tävlan i musernas tempel, om Tarpa får döma, eller återvända gång efter gång för att skådas på teatrarna Horatius Sermo 1,10,39 – Jfr. konstruktionen efter transitivt verb: *haec nec reddent* (“man, dom”) *spectanda*.

¶ Neve minor neu sit quinto productior actu
fabula *quae* posci volt et *spectanda* reponi – Ett skådespel som vill bli eftertraktat och återupföras som sevärt bör varken vara för kort eller längre än fem akter Horatius Ars poetica 190.

c. Gerundium som genitivattribut till substantiv

¶ Quis udo
deproperare apio coronas

curatve myrto? Quem Venus arbitrum
dicet *bibendi*? – Vem bryr sig om att skaffa sig kransar av fuktig selleri eller myrten? Vem skall Venus kalla
‘drickandets domare’? Horatius Carmen 2,7,27.

¶ Aut si tantus amor *scribendi* te rapit, aude
Caesaris invicti res dicere, multa laborum
praemia laturus – Men om en så stor kärlek till skrivandet griper dig, våga då besjunga den obesegrade
Caesars sak för att inhösta dina mödors många belöningar Horatius Sermo 2,1,10.

¶ Non tu corpus eras sine pectore: di tibi formam,
di tibi divitias dederunt artemque *fruendi* – Du var inte en kropp utan hjärta: gudarna gav dig skönhet,
gudarna gav dig rikedomar och konsten att njuta Horatius Epistula 1,4,7.

d. Gerundium i genitiv styrd av adjektiv

¶ Venit enim magnum *donandi* parca iuventus
nec tantum veneris quantum studiosa culinae – Ty det kom en ung generation, snål med att ge stora
gåvor och inte så ivrig på kärlek som på kökets goda Horatius Sermo 2,5,79.

¶ Non alius faceret meliora poemata; verum
nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
reddere quae ferrum valet exsors ipsa *secandi* – Ingen annan gjorde väl bättre dikter; men ingenting är
värt så mycket. Alltså ska jag fungera som en slipsten: den duger till att vässa en kniv men själv är
den ur stånd att skära Horatius Ars poetica 305.

e. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i genitiv

¶ *Regum timendorum* in proprios greges,
reges in ipsos imperium est Iovis,
clari Giganteo triumpho,
cuncta supercilio moventis – Makten tillhör kungar som är fruktansvärda mot sina egna
hirder och mot kungarna själva tillhör makten Jupiter: berömd för sin triumf mot Giganterna; han
som ruckar allt med sitt ögonbryn Horatius Carmen 3,1,5.

f. Gerundium i dativ ej belagt; Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i dativ

¶ Est mihi nonum superantis annum
plenus Albani cadus, est in horto,
Phylli, *nectendis* apium *coronis*,
est hederæ vis
multa, qua crinis religata fulges – Jag har ett krus med albanervin som överlevt sitt nionde år, i min
trädgård, Phyllis, har jag selleri för kransars vävande, jag har murgröna i stor mängd: när dina lockar bundits
upp med den kommer du att stråla Horatius Carmen 4,11,3.

¶ At quanto meliora monet pugnantiæque istis
dives opis natura suae, tu si modo recte
dispensare velis ac non *fugienda petendis*
inmiscere – Naturen, rik i sina resurser, manar till så mycket bättre ting, som står emot dina, bara du ville
göra en riktig avvägning och inte förblanda det man bör fly från med det man bör eftersträva Horatius Sermo
1,2,75.

MÅRK: *fugienda petendis* är substantiverade former i neutrum pluralis, Sj. 224:1 Anm; samma
konstruktion används i ablativ, jfr nedan, avsnitt k).

¶ Vivere naturæ si convenienter oportet

ponendaeque domo quaerenda est area primum:

novistine locum potiozem rure beato? – Om man bör leva i samklang med naturen och först bör söka en tomt för att bygga ett hus: känner du någon bättre plats än den sköna landsbygden? Horatius Epistula 1,10,13. –

MÄRK: *ponendae domo* dativ till *quaerenda est*.

g. Gerundium i akkusativ efter preposition

¶ Vertere modum, formidine fustis

ad bene dicendum delectandumque redacti – De fick byta melodi, av sin rädsla för käppen drevs de att tala anständigt och underhålla anständigt Horatius Epistula 2,1,155.

h. Gerundivum som attribut till substantiv i akkusativ

¶ Qui te deridet caudam trahat. Est genus unum stultitiae nihilum *metuenda* timentis, ut ignis, ut rupes fluviosque in campo obstare queratur – Låt den som hånar dig släpa på sin svans. Det finns ett slag av dumhet som skräms av saker som ingalunda bör fruktas, så att man gnäller över att eldar, klippor, floder är i vägen på öppna fältet Horatius Sermo 2,3,54.

¶ Qui *testamentum* tradet tibi cumque *legendum*,
abnuere et tabulas a te removeere memento,
sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
cera velit versu: solus multisne coheres

veloci percurrere oculo – Vemhelst som överlämnar ett testamente till dig för att läsas – tacka nej och kom ihåg att få bort skrivtavlan från dig, men gör det så att du med en sidoblick uppsnappar vad första tavlan förordnar på andra textrad: ögna kvickt igenom det, om arvingen är ensam eller måste dela med många Horatius Sermo 2,5,51.

¶ Ut libet: *haec* porcis hodie *comedenda* relinques – Som det behagas: du får lämna detta åt grisarna att ätas idag Horatius Epistula 1,7,19.

¶ Ut ventum ad cenam est, *dicenda tacenda* locutus

tandem dormitum dimittitur – När man kommit till middagen och han sagt vad som borde sägas och vad som borde förtigas skickades han till sist till sängs för att sova Horatius Epistula 1,7,72.

MÄRK gerundivum substantiverat i akkusativ pluralis Sjs224:1 anm.

i. Gerundium i ablativ

¶ Latius regnes avidum *domando*
spiritum quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus

serviat uni – Man kommer att härska mer vidsträckt genom att tygla sitt giriga sinne, än om man förenar Libyen med det avlägsna Cadiz och de båda kartagiska provinserna får tjäna under en enda herre Horatius Carmen 2,2,9.

¶ Rectius vives, Licini, neque altum
semper *urgendo* neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium *premendo*

litus iniquum Licinius, du skall leva riktigare genom att inte alltid sträva ut på djupa havet eller, när du av försiktighet fasar för stormarna, trycka dig alltför tätt mot en farlig kust Horatius Carmen 2,10,2.

¶ Verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
spem mentita seges, bos est enectus *arando*
offensus damnis media de nocte caballum

arripit iratusque Philippi tendit ad aedis – Men där fåren går förlorade genom stöld, killingarna av sjukdom, sädesfälten sviker sitt löfte, oxen dör under plöjningen, då griper han, upprörd av sina förluster, sin häst mitt i natten och söker sig i vrede till Philippus boningar Horatius Epistula 1,7,87.

¶ Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci
lectorem *delectando* pariterque *monendo* – Han fick allas röst, han som som förenade det nyttiga med det behagliga genom att i lika mån förmana och förnöja sin läsare Horatius Ars poetica 344.

j. Gerundivum som attribut till substantiv i ablativ

Sj. §224:1: “så användes vanligen blott ett fåtal gerundivformer, som övergått till verkliga adjektiv och som regel upptages i lexikon; övriga gerundivformer stå sällan och mest i nom. och ack. som adj.-attr” – exemplen nedan visar att Horatius är flexibel i detta avseende.

¶ Auream quisquis mediocritatem
diligite, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret *invidenda*
sobrius *aula* – Var och en som älskar den gyllene medelvägen kommer tryggt att slippa lorten i ett förfallett hus, nyktert slippa kungasalen som väcker avund Horatius Carmen 2,10,6.

¶ Age iam, meorum
finis amorum
– non enim posthac alia calebo
femina –, condisce modos, *amanda*
voce quos reddas: minuentur atrae
carmine curae – Alltså, du min sista kärlek – jag kommer nämligen aldrig att brinna för någon annan kvinna – lär dig grundligt de melodier som du framför med den röst jag kommer att älska: mina svarta bekymmer kommer att lindras av din sång Horatius Carmen 4,11,34.
MÄRK: *amanda* kan vara såväl predikativt attribut “som jag kommer älska” (Sj. §224:3b) eller rent attribut “värd att älska” (Sj. §224:1).

¶ Nec natura potest iusto discernere iniquum,
dividit ut bona diversis, *fugienda petendis*,
nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque,
qui teneros caules alieni fregerit horti
et qui nocturnus sacra divum legerit – Inte heller förmår naturen att skilja orätt från rätt, så som hon skiljer goda ting från deras motsatser och det man bör fly från det man bör söka, inte heller skall förnuftet övertyga om detta, att den som bryter späda stänglar i en annans trädgård och den som om natten stjälar gudarnas heliga ting syndar lika mycket och på samma sätt Horatius Sermo 1,3,114.
MÄRK: *fugienda petendis* – båda är substantiverade i neutrum pluralis, Sj. §224:1 Anm. Jfr ovan, avsnitt f), gerundivum i dativ.

¶ Huc prius angustis eiecta *cadavera* cellis
conservus vili *portanda* locabat in arca – Hit avtalade hans medslav först att hans lik, utvräkt från sin trånga kammare, skulle bäras i en billig kista Horatius Sermo 1,8,9.
MÄRK: *portanda* är predikativt attribut till *cadavera*, Sj. §224:3a.

¶ Perdidi arma, locum virtutis deseruit, qui
semper in *augenda* festinat et obruitur *re* – Han som alltid, i färd med att öka sin rikedom, har för bråttom och övervåldigas, har tappat sina vapen, övergivit tapperhetens rätta plats Horatius Epistula 1,16,68.
MÄRK: *augenda* predikativt attribut, Sj. §224:3bδ.

¶ At dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
plura quidem *tollenda relinquendis* – Men jag sade att han rann med gyttjig ström, förde med sig mer av
sådant som borde tas bort än sådant som borde lämnas kvar Horatius Sermo 1,10,51. Jfr. Sermo 1,2,75
och 1,3,114.

¶ Sed tuus hic populus sapiens et iustus in uno
te nostris ducibus, te Grais *anteferendo*,
cetera nequaquam simili ratione modoque
aestimatis (...) – Men detta ditt folk, som är vist och rättrådigt i en enda fråga: att sätta dig framför våra
furstar, sätta dig framför grekerna, värderar ingalunda resten på samma sätt och vis Horatius Epistula
2,1,19.

k. Gerundivum i vokativ: denna funktion nämns inte av Sjöstrand §224.

¶ Phoebe silvarumque potens Diana,
lucidum caeli decus, o *colendi*
semper et culti, date quae precamur
tempore sacro – Phoebus och Diana, skogens härskarinna, himlens lysande prydnad, o ni som alltid
skall vördas, alltid har vördats, skänk oss det vi ber om i den heliga tiden Horatius Carmen saeculare, 2.

Livius uppvisar stor konstfärdighet och variation i fråga om att infläta gerundium och gerundivum
i satsernas syntax.

a. Passiv perifrastisk form

¶ Haec moverunt Veientes, ac pro se quisque Romano saltem duce *ignominias demendas* belloque
amissa repetenda minaciter fremunt – Detta upprörde Veiborna och de mumlade hotfullt var
och en för sig att man åtminstone under en romersk general borde utplåna vanäran och återvinna det
som förlorats i kriget Livius 2,6,4.

MÄRK: *demendas* och *repetenda* är passiv perifrastisk form i ackusativ med infinitiv.

¶ Adversus ea consul victis *condiciones accipiendas* esse, non *ferendas* respondit, neque ut venerint
ad oppugnandos socios populi Romani suo arbitrio, ita abituos Volscos esse – Mot detta
svarade konsulen att de som besegrats måste motta villkor, inte uthärda dem och att volskerna inte
skulle ge sig av på samma sätt, som de anlät, för att enligt eget huvud angripa det romerska folkets
bundsförvanter Livius 4,10,2. Jfr. föregående exempel.

b. Gerundium som genitivattribut (ofta i explikativ genitiv) till substantiv, med eller utan
objekt

¶ Ibi viribus nulla arte adiutis, tantum veterani robore exercitus rex Romanus vicit; persecutusque
fusus ad moenia hostes, urbe valida muris ac situ ipso munita abstinuit, agros rediens vastat,
ulciscendi magis quam praedae studio; eaque clade haud minus quam aduersa pugna
subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt – Där segrade Roms kung utan att
hans styrka understöts av någon konst utan bara genom att använda sig av veteranernas kraft; han
förföljde sina slagna fiender ända till stadsmurarna, men avstod från staden som var stark tack vare
sina murar och tryggad av sitt själva läge, plundrade på hemvägen landsbygden, men i sin önskan
att hämnas än genom iver att plundra; underkuvade av detta slag mer än av det förlorade fältslaget
skickade veiborna vältalare till Rom för att be om fred Livius 1,15,4.

MÄRK: *studio* styr både *ulciscendi* och *praedae*.

MÄRK: *pacem petitum* supinum med ackusativobjekt.

¶ Tum legatis Tullus *dicendi* potestatem, quid petentes venerint, facit – Då erbjöd Tullus sändebuden
frihet att säga vad det var de sökte när de kom Livius 1,22,6.

MÄRK: *dicendi* styr här indirekt frågesats. Direkt fråga: *Quid petentes venistis?* – "Sökande vad har ni kommit?" jfr. Sj. §164:3.

¶ *Movet cum patris maestitia, tum Brutus castigat lacrimarum atque inertium querellarum auctorque quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi adversus hostilia ausos* – Det som rörde (folket) var visserligen faderns sorg, men än mer Brutus som förkastade deras tårar och håglösa gnäll och blev upphovsman till det som (enligt vad han sade) passade män, som passade sanna romare: att ta till vapen mot dem som vågat ta till fientligheter Livius 1,59,4.

MÄRK: gerundium *capiendi* styrs av adjektivet *ausos*.

¶ *Iterum igitur eodem die Sutrium capitur; victores Etrusci passim trucidantur ab novo hoste, neque se conglobandi coeundique in unum aut arma capiendi datur spatium* – Samma dag intogs alltså Sutrium igen; fast de varit segrare slaktades etruskerna vitt och brett av sin nya fiende och ingen frist beviljades dem att samla sig och gå samman till en plats eller ta till vapen Livius 6,3,6.

MÄRK gerundium *conglobandi* med akkusativobjekt *se*.

¶ *Qui hic mos est in publicum procurrendi et obsidendi vias et viros alienos appellandi?* – Vad är detta för sed, att rusa ut i offentligheten, springa i vägen och tilltala främlingar? Livius 34,2,9. Huvudord: *mos*.

c. Gerundium i genitiv styrt av adjektiv

– Inga säkra belägg hittade.

d. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i genitiv

¶ *Ita Numitori Albana re permissa Romulum Remumque cupido cepit in iis locis ubi expositi ubique educati erant urbis condendae* – När makten i Alba givits åt Numitor greps Romulus och Remus av en lust att grunda en stad i de trakter där de satts ut och där de blivit uppfostrade Livius 1,6,3. Huvudord: *cupido*.

¶ *Neque ea res Tarquinio spem adfectandi regni minuit; immo eo impensius quia de agro plebis adversa patrum voluntate senserat agi, criminandi Servi apud patres crescendique in curia sibi occasionem datam ratus est, et ipse iuvenis ardentis animi et domi uxore Tullia inquietum animum stimulante* – Men detta förhållande minskade inte Tarquinius hopp om att erövra kungamakten; nej, han ansåg sig ha fått en chans att ännu häftigare anklaga Servius inför senatorerna och själv växa i curian, eftersom han märkte att man förhandlade om plebs' mark mot senatorernas vilja; själv hade han en ung mans heta sinnelag och hustrun Tullia som där hemma eggade hans oroliga själ Livius 1,46,2.

MÄRK: gerundivum *adfectandi*, huvudord *spem*; gerundivum *criminandi* (huvudord: *Servi*) och gerundium *crescendi* i genitiv, båda styrda av *occasio*.

¶ *Oratores Latinorum ab senatu petebant ut aut mitterent subsidium aut se ipsos tuendorum finium causa capere arma sinerent* – Latinarnas talare begärde av senaten att den antingen skulle skicka understöd eller tillåta latinarna själva att ta till vapen för att skydda sina gränser Livius 2,30,8. Gerundivum *tuendorum*, huvudord: *finium*.

¶ *Sequentes clamitant matronae, eamne liberorum procreandorum condicionem, ea pudicitiae praemia esse?* – De medföljande gifta kvinnorna ropade envist: var detta villkoret för att föda fria barn, var detta kyskhetens gåva? Livius 3,8,8. Huvudord: *condicionem*.

¶ *Agri publici dividendi coloniarumque deducendarum ostentatae spes et uectigali possessoribus agrorum imposito in stipendium militum erogandi aeris* – Förhoppningar demonstrerades om att dela upp den offentliga marken och anlägga kolonier och att efter att ha lagt skatt på markägarna uppbära avgift till soldaternas sold Livius 4,36,2.

MÄRK: tre gerundivförbytningar: *agri publici dividendi coloniarumque deducendarum ... erogandi aeris* styrda av *spes*.

¶ *Tusculanos ex ingenti metu in summam alacritatem, Latinos ex prope certa fiducia mox capiendae arcis, quoniam oppido potirentur, in exiguam de se ipsis spem uerterat* – Han hade vänt tusculumborna, från väldig fruktan till största iver, latinarna från en nästan säker tro

på att strax erövra borgen, eftersom de var på väg att inta staden, till ett mycket litet hopp om sig själva Livius 6,33,10.

MÄRK: gerundivförbytningen *capiendae arcis* har här tidsadverbial *mox*.

¶ *Elephantorum traiciendorum* uaria consilia fuisse credo; certe uariata memoria actae rei – Jag tror att det funnits olika planer för att föra över elefanterna; förvisso finns skiljaktiga berättelser om bragden Livius 21,28,5. Huvudord: *rei* som genitivattribut till *memoria*.

¶ Rara mentio est pacis, frequentior *legatorum ad Hannibalem arcessendum mittendorum* – Fred nämndes sällan, oftare nämndes skickandet av sändebud för att kalla hem Hannibal Livius 30,9,6.

MÄRK: två gerundivförbytningar, den ena, *ad Hannibalem arcessendum*, inskjuten i den andra, *legatorum ... mittendorum*, genom *traiectio*.

¶ (utdrag ur period:) ... aliis ... interpretantibus ... omnia discrimina talia, quibus ordines discernentur, *et concordiae et libertatis aequae minuendae esse* (...) under det att andra bedömde att alla sådana gränsdragningar, genom vilka samhällsklasserna särskiljdes, var till för att minska endräkt och rättmätig frihet Livius 34, 54,5.

MÄRK: konstruktionen *esse* + substantiv i dativ + gerundivum = ”ha att göra med, vara till för att göra.”

¶ *Aduersus Illyriorum classem creati duumviri nauales erant, qui tuendae uiginti nauibus maris superi orae Anconam uelut cardinem haberent* – Marina tvåmannakommissioner skapades mot illyriernas flotta, vilka med tjugo skepp skulle hålla Ancona liksom en dörrtapp för tryggheten av Adriatiska havets kuster Livius 41,1,3.

MÄRK: kraftig *traiectio* från *tuendae* till *orae*. Huvudord: *cardinem*.

¶ *Quae ad religionem pertinebant, cum cura facta; tegulas relictas in area templi, quia reponendarum nemo artifex inire rationem potuerit, redemptores nuntiarunt* – Det som hade med religionsutövningen att göra sköttes med omsorg; entreprenörer meddelade att takpannor lämnats kvar på tempelgården, eftersom (som de sade) ingen hantverkare kunnat hitta en metod för deras uppsättning Livius 42,3,11.

MÄRK: ellips av huvudord (*tegularum* underförstått) till gerundivum.

e. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i genitiv styrd av adjektiv

¶ *Ergo virum cetera egregium secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio est; nec minus regni sui firmandi quam augendae rei publicae memor centum in patres legit qui deinde minorum gentium sunt appellati, factio haud dubia regis cuius beneficio in curiam venerant.* 1,35,6 – Alltså följde den övriga ambition, som denne förträfflige man haft när han sökte, honom även när han regerade; och då han lika mycket kom ihåg att befästa sin makt som att förstora nationen utvalde han hundra män till senatorer, som därefter kallades "de mindre släktenas män", en gruppering som utan tvekan tillhörde kungen, genom vars tjänster de kommit till curian. Huvudord till gerundivförbytningarna *regni sui firmandi* och *augendae rei publicae* är *memor* + genitiv.

MÄRK: chiasm *regni sui firmandi ... augendae rei publicae*.

¶ *Adeoque infestis animis concurrerunt, neuter dum hostem uolneraret sui protegendi corporis memor, ut contrario ictu per parmam uterque transfixus duabus haerentes hastis moribundi ex equis lapsi sint* – De stötte samman i strid, där ingen av dem kom ihåg att skydda sin egen kropp om han bara förmådde såra sin fiende, och den var till den grad förbittrad att båda två föll döende av hästen, träffade av en motstöt, som genomborrat skölden, medan de satt fast vid de två spjuten Livius 2,6,9 – Huvudord till gerundivförbytningen *sui protegendi corporis*: *memor* + genitiv.

MÄRK: *traiectio* i gerundivförbytningen; satsen innehåller även tvådelad *participium coniunctum* med *constructio ad sensum* i andra ledet: *uterque transfixus ... haerentes*.

f. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i dativ styrd av verb

¶ *Adeo quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat: nuper diuitiae avaritiam et abundantes uoluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia invexere.*

Sed querellae, ne tum quidem gratiae futurae cum forsitan necessariae erunt, ab initio certe *tantae ordiendae rei* absint: cum bonis potius omnibus votisque et precationibus deorum dearumque, si, ut poetis, nobis quoque mos esset, libentius inciperemus, ut orsis tantum operis successus prosperos darent – Ja, ju mindre det fanns av resurser, desto mindre av habegär fanns där: det är i nyare tid som rikedomar och svallande lustar medfört längtan att genom utvävningar och lustar förgöra och förlora allt. Men måtte grälen, som inte ens när de är nödvändiga kommer att bli till glädje, åtminstone hållas borta från begynnelsen av ett så stort projekt: om vi hade samma sed som skalderna, skulle vi hellre börja så att de skänkte lycklig framgång enbart åt ett nystartat företag Livius 1, prolog12-13. Styrande verb: *absum* + dativ.

MÄRK: även fall av gerundium i objektiv genitiv *pereundi perdendique* styrda av *desiderium*.

g. Blandade konstruktioner: Livius blandar gärna olika former av verbum infinitum om varandra.

¶ Haec ferme *Romulo regnante* domi militiaeque gesta, quorum nihil absonum fidei diuinae originis diuinitatisque post mortem creditae fuit, non animus *in regno avito recipiendo*, non *condendae urbis* consilium, non bello ac pace *firmandae* – Detta var på det hela taget de bragder som utfördes hemma och i fält under Romulus regering; ingenting av det stred mot tilltron till hans gudomliga ursprung och den gudomlighet som tilltröddes honom efter döden, inte hans mod i att återerövra sin morfars rike, inte hans rådighet i att grunda Rom, inte i att skydda den i krig och i fred Livius 1,15,6. Gerundiver: *recipiendo*, *condendae ... firmandae* som predikativa attribut till huvudorden *regno avito* resp. *urbis* i var sin konstruktion (*animus in* + abl resp. *consilium* + objektiv genitiv). Participium conjunctum: *fidei ... creditae*, genitiv styrd av *absonum*.

MÄRK: *haec ... gesta (sunt)*.

¶ Romanis conspicuum eum novitas diuitiaeque faciebant; et ipse fortunam benigno adloquio, comitate *invitandi* beneficiisque quos poterat sibi *conciliando* adiuuabat, donec in regiam quoque de eo fama perlata est – Hans ovanliga person och rikedomar gjorde honom uppmärksam bland romarna; och han förbättrade själv sin framgång genom godmodigt tal, genom sitt vänliga sätt att bjuda in och genom att vinna dem han kunde genom tjänster, till dess att ryktet om honom nådde fram till och med till kungens palats Livius 1,34,11.

MÄRK: gerundium *invitandi* i genitiv expl. till *comitate*, som är abl modi samordnad med *conciliando* (gerundium).

¶ Tarquinius, instandum perterritis *ratus, praeda captivisque* Romam *missis, spoliis* hostium – id votum Volcano erat – ingenti cumulo *accensis*, pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere; et quamquam male gesta res erat nec *gesturos* melius sperare poterant, tamen, quia *consulendi* res non dabat spatium, ire obviam Sabini tumultuario milite; iterumque ibi *fusi, perditis* iam prope *rebus* pacem petiere – Tarquinius ansåg att man borde ligga på när fienderna var vettskrämda och skyndade sig, när byte och fångar skickats till Rom och bytet från fienderna - detta var hans löfte till Volcanus - eldats upp i en väldig brasa, att föra in sin här i sabinerlandet; och fastän kriget förts illa och sabinarna inte kunde hoppas på att föra det bättre, gick de, eftersom situationen inte gav tid till eftertanke, honom till mötes med sin sammanrafsade armé; och återigen blev de slagna och bad om fred när deras situation var närapå förlorad Livius 1,37,6.

MÄRK: blandade satsförkortningar av olika slag: participium coniunctum (*ratus, fusi*), ablativus absolutus (*praeda captivisque ... missis; spoliis ... accensis; perditis ... rebus*), fyllnadsinfinitiv (*inducere* styrt av *pergit*), futurum infinitiv i akkusativ med infinitiv (*gesturos*), gerundium som genitivattribut (*consulendi*).

¶ Neque ea res Tarquinio spem *adfectandi regni* minuit; immo eo impensius quia de agro plebis adversa patrum voluntate senserat agi, *criminandi Servi* apud patres *crescendique* in curia sibi occasionem datam *ratus* est, et ipse iuvenis ardentis animi et domi *uxore Tullia* inquietum animum *stimulante* – Inte heller detta minskade hos Tarquinius hoppet om att komma över kungamakten; nej, han ansåg desto häftigare – eftersom han märkt att frågan om folkets land bedrivits mot senatorernas vilja – att tillfälle givits honom att anklaga Servius inför senatorerna och

själv bli större: dels var han själv en ung man med brinnande mod, dels med hustrun Tullia som hemma eldade hans rastlösa håg Livius 1,46,2.

MÄRK: *occasionem* styr både *criminandi Serui* (gerundivum) och *crescendi* (gerundium); *et ipse iuvenis ... et ... uxore Tullia ... stimulante* är en svårförklarlig kombination: båda står som situationsbeskrivningar, närmast kausalsatser, till den föregående satsen men de två samordnade delarna saknar inbördes symmetri, i synnerhet om man förutsätter en ellips av *erat*. Fel i den traderade texten? Ett tidigt fall av nominativus absolutus (eftersom den är kopplad till satsens subjekt vore ablativus absolutus omöjligt)? Den senare tolkningen skapar god symmetri. Kühner 2 ed. §140 Anm. 8 förklarar dock exempel av detta slag som en form av anakolut; säkra fall av nominativus absolutus uppträder nämligen först i senantikens latin.

Ovidius uppvisar mycket liten variation i sitt bruk av gerundium och gerundivum. Ojämförligt vanligast är gerundium på *-ndi* styrt av substantiv: över hundra belagda fall fördelade på ett fyrtiotal olika styrande substantiv; ett litet antal fall av *-ndae* (genitiv / dativ femininum singularis) är också belagda. Även gerundium i genitiv styrt av adjektiv och gerundivum i genitiv singularis förekommer med ett fåtal belägg. Ett fall av *-ndorum* (gerundivum i genitiv maskulinum pluralis) och ett av *-ndo* (gerundium i ablativ neutrum singularis) har kunnat beläggas liksom ett fåtal fall av gerundivum i vokativ (se nedan).

a. Gerundivum som predikativt attribut i nominativ

¶ Neu regio foret ulla suis animalibus orba,
astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
cesserunt nitidis *habitandae* piscibus *undae*,
terra feras cepit, volucres agitabilis aer – Inte heller skulle någon trakt bli utan sina egna levande varelser: stjärnorna och gudarnas skepnader äger den himmelska jorden, haven erbjöd sig som beboeliga åt glänsande fiskar, jorden tog de vilda djuren, den rörliga luften fåglarna Ovidius, *Metamorphoses* 1,74.

¶ Non tibi sunt *hostes* ferro clauaque *domandi*,
per quos vix ulli pervius Isthmos erat,
sed *praestandus amor*, res non operosa uolenti – För dig finns inga fiender som måste tämjas med svärd och påk, sådana, på grund av vilka Isthmus nätt och jämnt kunde korsas av någon, däremot måste du visa kärlek, en sak som inte tynger den villige Ovidius, *Epistulae ex Ponto* 4,10,79.
MÄRK: detta är det enda fallet av *-ndus* hos Ovidius; det bör troligen uppfattas som passiv perifrastisk form (med ellips av *est*, som suppleras från *sunt* ovan).

b. Gerundium som genitivattribut till substantiv

¶ Nunc oculos tua cum violarit epistula nostros,
non *rescribendi* gloria visa levis – Nu när ditt brev gjort våld på mina ögon tycks det inte finnas någon lättvunnen ära i att svara Ovidius, *Epistulae* 17,2.

¶ Maceror interdum, quod sim tibi causa *dolendi*
teque mea laedi calliditate puto – Jag plågas ibland, eftersom jag tycker mig vara orsak till att du känner smärta, och jag menar att du såras av min förslagenhet Ovidius, *Epistulae* 20,125.

¶ Non ego divitibus venio praeceptor *amandi*:
nil opus est illi, qui dabit, arte mea – Inte kommer jag som lärare i att älska med hjälp av rikedomar: den som ger gåvor har inget behov av min konst Ovidius, *Ars amandi* 2,163.

¶ Quamlibet accuses et sis irata licebit

irata liceat dum mihi posse frui

idem, qui facimus, factam tenuabimus iram

copia *placandi* sit modo parva *tui* – Du får anklaga så mycket du vill och vara arg

bara jag får njuta dig i din vrede; just jag som skapar vreden skall även dämpa den

om det blott finns möjlighet att blidka dig – Ovidius, Epistulae 20,71f.

MÄRK: gerundivum *placandi* med huvudordet *tui* styrt av *copia*. Frasen syftar på en kvinna men pronominet står i neutrum genitiv singularis (*tui* är form av substantiverat possessivpronomen, Sj. §62:1 Anm).

¶ Est mihi libertas tecum secreta *loquendi*,

et damus amplexus, et iungimus oscula coram – Jag har fritt fram att prata hemligheter med dig, vi ger omfamningar och förenar kyssar tillsammans Ovidius, Metamorphoses 9,559.

MÄRK: gerundium *loquendi* med ackusativobjekt *secreta*.

c. Gerundium i genitiv styrd av adjektiv

¶ Non ego divitias avidus sine fine *parandi*

latum *mutandis mercibus* aequor aro,

nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas,

oppida non Asiae, non loca visa prius – Inte är jag girig att skaffa rikedomar utan slut eller plöjer det vida havet för att byta varor i handel, inte heller traktar jag efter Aten, som jag en gång uppsökte i min studieiver, inte Asiens städer, inte platser jag redan sett Ovidius, Tristia 1,2,75.

MÄRK: adjektiv *avidus* + *parandi* genitiv av gerundium; gerundivförbytning *mutandis mercibus* i dativus finalis, Sj. §127:2 och 224:3 b β.

¶ Quod tua si flecti precibus sententia nullis,

care, potest, coniunx, nimiumque es certus *eundi*,

me quoque tolle simul! – Men, käre make, om din åsikt inte kan böjas av några böner och du är alldeles för besluten att resa, tag då samtidigt med mig också! Ovidius, Metamorphoses 11,440.

MÄRK: gerundium *eundi* styrt av adj. *certus*.

d. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i genitiv

¶ Me penes est unum vasti custodia mundi,

et ius *vertendi cardinis* omne meum est – Hos mig ensam ligger uppsikten över den vida världen och rätten att vrیدا på världens axel är helt och hållet min Ovidius, Fasti 1,120.

¶ Cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre

nomina longa mora est, carmina vulgus habet,

essent et iuvenes, *quorum* quod inedita cura est,

adpellandorum nil mihi iuris adest – Och fastän det funnes andra, vars namn det är för långt för mig att räkna upp allesammans, har folket mina dikter, och det funnes även ynglingar, men att vädja till dem har jag ingen rätt, eftersom min möda beträffande dem ännu är outgiven Ovidius, Epistulae ex Ponto 4,16,40.

MÄRK: *quorum ... adpellandorum* gerundivförbytning styrd av *cura*.

e. Gerundivum som predikativt attribut till substantiv i dativ

¶ Iam tempora Titan

quinque per autumnos repetiti duxerat anni,

cum blandita viro Procne 'si gratia' dixit

'ulla mea est, vel me *visendae* mitte *sorori*

vel soror huc veniat: redituram tempore parvo

promittes socero; magni mihi muneris instar

germanam vidisse dabis' – Nu hade Titanen lett det förnyade årets säsonger genom fem höstar, när Procne sade, medan hon smeksamt blickade sin man, 'Om jag har något inflytande över dig, så antingen skicka mig till min syster på besök eller låt min syster komma hit: lova svärfar att hon kommer tillbaka inom kort; du kommer att ge mig liksom en väldig gåva: att ha fått träffa min syster' Ovidius, *Metamorphoses* 6,441.

¶ Non erit *invidiae* victoria nostra *ferendae*,
sed non culpa mea est! Utinam desistere velles,
aut, quoniam es demens, utinam velocior esses! – Vår seger kommer inte att leda till en uthärdlig fiendskap, men det är inte mitt fel! Ack att du ville avstå eller, eftersom du ju är galen, ack att du vore snabbare! Ovidius *Metamorphoses* 10,628.
MÄRK: *esse* + dativ "leda till".

¶ Addita praeterea *uitae* quoque multa *tuendae*
munera, ne proprias attenuaret opes – Många gåvor har tillagts för att skydda hans liv, för att han skulle slippa försvaga sina egna resurser Ovidius, *Epistulae ex Ponto* 4,5,37.

f. Gerundium i ablativ - ett enda exempel har kunnat beläggas

¶ Scribere plura libet, sed vox mihi fessa *loquendo*
dictandi vires siccaeque lingua negat – Jag har lust att skriva mer men min röst är trött på att prata och min tunga är torr och vägrar ge kraft att diktera Ovidius, *Tristia* 3,3,86.

g. Gerundivum i vokativ

¶ Hanc ego suspiciens et ab hac Capitolia cernens,
quae nostro frustra iuncta fuere Lari,
'numina vicinis habitantia sedibus', inquam,
iamque oculis numquam *templa videnda* meis
dique relinquendi, quos Vrbs habet alta Quirini,
este salutati tempus in omne mihi,
et quamquam sero clipeum post vulnera sumo,
attamen hanc odiis exonerate fugam,
caelestique viro, quis me deceperit error,
dicite, pro culpa ne scelus esse putet,
ut, quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor – Jag tittar upp mot månen och ser därifrån Capitolium, som förgäves var förbunden med mina larer, och jag säger: "Ni gudar som har boningar bredvid varandra, och ni tempel som nu aldrig kommer att ses av mina ögon, och ni gudar jag måste lämna, ni som Quirinus gamla stad äger, var vördade av mig i all min tid, och fastän jag sent tar skölden efter att såren kommit, befria denna landsflykt från hat och säg till den himmelske man vilket misstag som bedrog mig, för att han inte ska anse att där finns ett brott i stället för en förvillelse" Ovidius, *Tristia* 1,3,33. – MÄRK: *videnda* har en tydlig atmosfär av futurum particip passivum medan *relinquendi* klart uttrycker förbud.

¶ O mihi post nullos umquam *memorande sodales*,
et cui praecipue sors mea visa sua est,
attonitum qui me, memini, carissime, primus
ausus es adloquio sustinuisse tuo,
qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
cum foret in misero pectore mortis amor – Ack, min kamrat, du som aldrig bör hågkommas efter någon annan; han för vilken mitt öde visat sig vara hans eget; han som – det minns jag min käraste vän – var den förste som med tilltal vågade stödja mig då jag var bedövad; du som milt gav mig rådet att leva, fastän dödslängtan fanns i mitt sorgsna bröst Ovidius, *Tristia* 1,5,5.
MÄRK: *memorande* är vokativ som attribut till *sodales*; *vivendi* är gerundium i genitiv till huvudordet *consilium*.

S§7. Gerundium och gerundivum i *casus obliqui* hos författare från andra perioder: Tacitus, Juvenalis, Quintilianus m fl.

Juvenalis

¶ Summum crede nefas animam praeferre pudori
et propter vitam *vivendi* perdere causas – Betrakta det som största skam att föredra livet före blygseln och att för livets skull förlora skälen att leva Juvenalis 8,84. Huvudord: *causas*.

Quintilianus

¶ Et ignorant cupidi *maledicendi* aut adfectatores libertatis plus invidiam quam convicium posse; nam invidia adversarios, convicium nos invisos facit – De som vill förtala eller strävar efter frihet vet inte att avunden förmår mer än grälet, ty avunden gör oss till motståndare, grälet gör oss fientliga Quintilianus 6,2,16. Huvudord: *cupidi*.

MÄRK: asymmetri mellan subjekten *cupidi* (substantiverat adjektiv) och *adfectatores* (nomen actoris).

Suetonius

¶ (Caesar) armorum et *equitandi* peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat – Caesar var mycket skicklig i vapenhantering och ridning, tålig mot möda utöver vad man kunde tro Suetonius Iulius 57,1.

MÄRK: huvudordet *peritissimus* styr både substantiv (*armorum*) och gerundium (*equitandi*).

¶ (Titus) armorum et *equitandi* peritissimus, Latine Graeceque uel *in orando* uel *in fingendis poematibus* promptus et facilis ad extemporalitatem usque – Titus var mycket skicklig i vapenhantering och ridning, slagfärdig och kvick på latin och grekiska, ända till improvisationens gräns och såväl i fråga om värtalighet som i att formulera dikter Suetonius Titus 3.

MÄRK: Suetonius återanvänder sin konstruktion (föregående exempel) med variation i bruket av i genitiv (*armorum et equitandi peritissimus*) utökat med gerundium (*orando*) och gerundivum (*fingendis*) i ablativ.

Tacitus

Tacitus förefaller använda formen *-ndi* enbart som gerundium i *Agricola*, *Germania* och *Dialogus de oratoribus*. Beträffande gerundivum kan följande konstateras: gen fem sing är mycket sällsynt; "äkta" gen fem pl kan bara beläggas i *Historiae*, medan i *Annales* alla beläggen utgörs av facktermen *rerum gerundarum*; gen mask pl endast i *Annales* (inget belägg för gen neutr pl). Ablativ av gerundium (*-ndo*) och gerundivum kan möjligen användas synonymt med presens particip:

¶ Igitur Messalina Lucullianos in hortos, Silius *dissimulando* metum ad munia fori digrediuntur – Sålunda gick Messalina åt sitt håll till Lucullus trädgårdar, Silius gick, under det han dolde sin rädsla, åt sitt håll till sina politiska sysslor Tacitus Annales 11,32,3.

MÄRK: Många utgivare ändrar *dissimulando metum* till *dissimulando metu*, tolkat som en form av dativus finalis. Odelstierna försvarar ablativen *dissimulando* + objekt (s. 25).

¶ Cuncta eo die munia consulis impleverat conviviumque celebrabat, nihil metuens an *dissimulando metu*, cum ingressi milites vocari eum a tribuno dixere – Hela den dagen hade han utfört sina konsulsysslor och firade just gästabud, utan att frukta eller i det han dolde sin fruktan, när soldater kom in och sade att han inkallades av tribunen Tacitus Annales 15,69,8.

– MÄRK: Det är svårt att se någon betydelseskilnad mellan gerundium och gerundivum i dessa två exempel. Möjligen bör båda skrivas antingen *dissimulando metum* eller *dissimulando metu* (båda tolkade som ablativ). Stilistik: Tacitus förkärlek för att bryta väntade symmetrier framgår av *nihil metuens* (presens particip) an *dissimulando metu* (gerundivum i stället för *dissimulans metum* som hade skapat en vacker chiasm).

a. **Gerundium** som genitivattribut till substantiv (utsatt eller underförstått)

- ¶ Dedimus profecto grande patientiae documentum; et sicut vetus aetas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute, adempto per inquisitiones etiam *loquendi audiendique* commercio – Vi har säkert uppvisat ett storslaget bevis på tålmod; och liksom gamla tider sett vad som var det yttersta i friheten, har vi sett vad som är detsamma i slaveri, efter att till och med talets och hörselns kommunikation tagits bort genom rannsakingar Tacitus, Agricola 2,3.
- ¶ Trebellius segnior et nullis castrorum experimentis, comitate quadam *curandi* provinciam tenuit – Trebellius som var väl trög och utan erfarenheter av militära ting behöll sin provins genom ett slags vänskaplighet i sin ämbetsutövning Tacitus, Agricola 16,5
- ¶ Silentium per sacerdotes, quibus tum et *coercendi* ius est, imperatur. Mox rex vel princeps, prout aetas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur auctoritate *suadendi* magis quam *iubendi* potestate – Tystnad påbjöds genom prästerna, vilka då till och med ägde rätten att tvinga. Strax lyssnade man till kungen eller fursten, allt eftersom han ägde ålder, hög börd, krigarära, våltalighet, mer än på grund av hans makt att befalla Tacitus, Germania 11,5-6.

MÄRK: chiasm *auctoritate suadendi ... iubendi potestate!*

- ¶ Agri pro numero cultorum ab universis in vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur; facilitatem *partiendi* camporum spatia praestant – Åkrarna intogs turvis av alla utifrån antalet odlare, och man fördelade dem strax inbördes efter rang; åkrarnas yta skänkte en enkel lösing på fördelandet Tacitus, Germania 26,1 – huvudord: *facilitatem*.

MÄRK: två angränsande genitiver med olika funktioner (*partiendi* gen expl, *camporum* gen poss).

- ¶ Per quae colligitur eandem esse rationem et *percipiendi* quae proferas et *proferendi* quae perceperis – Genom detta inser man att det handlar om samma metod, både att föreskriva vad man bör framföra och framföra det man blir föreskriven Tacitus, Dialogus de oratoribus 33,5.

b. **Gerundium** i genitiv styrd av adjektiv tycks inte användas av Tacitus.

c. **Gerundivum** som predikativt attribut till substantiv i genitiv

- ¶ Et Maternus: 'perturbarer hac tua severitate, nisi frequens et assidua nobis contentio iam prope in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare et insequi poetas intermittis, et ego, cui desidiam advocacionum obicis, cotidianum hoc patrocinium *defendendae* adversus te *poeticae* exerceo' – Och Maternus sade: jag skulle störas av denna din stränghet, om nu inte vår täta och oupphörliga tävlan nästan förvandlats till en sedvana. Du slutar nämligen inte att uppvigla och förfölja skalderna och jag, som du tillvitar rättsförhandlingarnas slöhet, utövar detta dagliga beskydd som går ut på att försvara poesin mot dig Tacitus, Dialogus de oratoribus 4,1. Huvudord: *patrocinium*.

- ¶ Postero die legionibus *ad muniendum* retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missae ut specie *parandarum copiarum* civili praeda miles imbueretur – Efter att legioner följande dag kvarhållits för att uppföra murar, skickades hjälpkohorter till landsbygden runt Cremona för att soldaterna, under sken av att skaffa förnödenheter, skulle förses med civilt byte Tacitus, Historiae 3,15.

MÄRK: variation gerundium *ad muniendum* – gerundivum *parandarum* (huvudord: *specie*).

- ¶ Initium id *perfringendarum domuum*, vel si resisteretur, causa caedis – Detta blev början på krossandet av adelspalatsen eller, om motstånd gjordes, orsak till mord Tacitus, Historiae 4,1.

- ¶ A. Vitellio L. Vipstano consulibus cum *de supplendo senatu* agitaretur primoresque Galliae, quae Comata appellatur, foedera et civitatem Romanam pridem adsecuti, ius *adipiscendorum* in urbe *honorum* expeterent, multus ea super re variusque rumor – När man under A. Vitellius och L. Vipstanus konsulat agiterade för att fylla ut senaten, och de främste i den del av Gallien som kallades Comata och för länge sedan uppnått fördrag och romerskt

medborgarskap, förväntade sig rätt att vinna hedersämbeten i staden, uppstod en riklig och brokig ryktesbildning om denna fråga Tacitus, Annales 11,23.

MÄRK: kongruenserna mellan det egentliga korrelatet (*primores*) och det formella (*Gallia*) och predikaten i relativsatsen (*appellatur* och *adsecuti*) – genom chiasm är det första böjt efter *Gallia*, det andra efter *primores*.

¶ Haud sum ignarus fabulosum visum iri tantum ullis mortalium securitatis fuisse in civitate omnium gnara et nihil reticente, nedum consulem designatum cum uxore principis, praedicta die, adhibitis qui obsignarent, velut *susciendorum liberorum* causa convenisse, atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos – Jag är inte okunnig om att det kommer att förefalla otroligt att det funnits så mycket bekymmerslöshet hos någon människa i en stat där allt var känt och ingenting förtegs, och ännu otroligare att en utsedd konsul sammanträffat med enväldshärskarens hustru, på en i förväg fastställd dag och i närvaro av sådana som kunde vittna, liksom för att bli med hans barn, och att hon lyssnat till spåsmännens ord, underkastat sig och offrat inför gudarna Tacitus, Annales 11,27.

MÄRK: futurum infinitiv passivum *visum iri* Sj. §78:1; *nedum* efter jakad sats *fabulosum visum iri* (ej hos Sjöstrand; se lexikon).88

¶ Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat poscebatque tempus *evocandorum testium* – En stor mängd åklagare omgav Silvanus och begärde anstånd för att få uppåda vittnen Tacitus, Annales 13,52.

¶ Germanicus Aegyptum proficiscitur *cognoscendae antiquitatis* – Germanicus reste till Egypten för att lära känna dess forntid Tacitus Annales 2,59.

MÄRK: Kühner (§132 Anm. 3c) tolkar in en final betydelse i gerundiven och ser genitiven som attributiv till hela satsen eller till innebörden av *proficisci* (= *iter facere*). Odelstierna (Od. S. 2) använder detta ställe för att diskutera den eventuella finala betydelsen av gerundivum självt. Två alternativa teorier är a) genitivus qualitatis ”Egypten med en ålderdom som var värd att lära känna”, b) ett traderingsfel för *cognoscendae antiquitati* (dativus finalis) styrt av *proficiscitur* (jfr. Kühner §77, 4b).

d. Gerundivum i dativ

¶ Coeunt, nisi quid fortuitum et subitum incidit, certis diebus, cum aut incohatur luna aut impletur; nam *agendis rebus* hoc auspicatissimum initium credunt – De sammanträder, utom om något slumpartat och plötsligt inträffar, på bestämda dagar när månen antingen är i ny eller blir full; ty de tror att detta är den lyckligaste början på att göra saker Tacitus, Germania 11.

MÄRK: gerundivum *agendis* till huvudord i dativus finalis efter underförstått *esse*, Sj. 127:1.

¶ Palam compositus pudor, intus summa *apiscendi* libido eiusque causa modo largitio et luxus, saepius luxuria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens *parando regno* finguntur – Utåt spelad anständighet, inåt största vinningslusta och för dennas skull än slöseri och utsvävningar, oftare flit och uppmärksamhet men till lika mycket olycka, så länge som de spelades i syfte att vinna enväldsmakten Tacitus, Annales 4,1.

MÄRK: gerundivum *apiscendi* till huvudord i genitiv styrd av *libido* + gerundivum till huvudord *regno* i dativus finalis Sj. §127:2 (*fingere* saknas i listan på styrande verb men torde vara likvärdigt med *dicere*).

e. Gerundium i ablativ

¶ Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra temptavit; regressusque et pro muris, modo semet *adflitando*, modo singulos nomine ciens, praemiis vocans, seditionem coeptabat, adeoque commoverat ut signifer legionis sextae signum ad eum transtulerit – Under tiden försökte Piso förgäves anfälla flottan, som väntade helt nära, och efter att ha dragit sig tillbaka och i det han uppifrån murarna än slog sig för bröstet, än kallade på enskilda män vid namn och ropade på dem med löfte om belöning, påverkade han dem till den grad att en fanbärare ur sjätte legionen överlämnade sitt fälttecken till honom Tacitus, Annales 2,81.

MÄRK: samordnade men varierade uttryck: gerundium i ablativ *adflicando* + två presens particip *ciens ... vocans*).

f. **Gerundivum** i ablativ

- ¶ Haec primo statim anno *comprimendo* egregiam famam paci circumdedit, quae vel incuria vel intolerantia priorum haud minus quam bellum timebatur – Genom att genast första året undertrycka detta fogade han enastående berömmelse till freden, som man antingen genom vårdslöshet eller genom övermod hos de främsta fruktade lika mycket som kriget Tacitus, Agricola 20,1.
- ¶ Quidam sanctiorem artiolemque hunc nexum sanguinis arbitrantur et *in accipiendis obsidibus* magis exigunt, tamquam et animum firmiter et domum latius teneant – Vissa anser detta blodsband heligare eller tätare och påbjuder det mer i fråga om att motta gisslan, som om de både höll hjärtat i ett fastare och huset i ett mer vidsträckt grepp Tacitus, Germania 20,4.
- ¶ Transeo prima discentium elementa, in quibus et ipsis parum laboratur: nec *in auctoribus cognoscendis* nec *in evolvenda antiquitate* nec in notitiam vel rerum vel hominum vel temporum satis operae insumitur – Jag förbigår de första inlärnings-elementen, ty i just dessa arbetas det alldeles för lite: man lägger inte tillräcklig möda vare sig i fråga om att lära känna auktoriteterna eller i att studera forntiden eller i kunskapen om människor eller epoker Tacitus, Dialogus de oratoribus 30,1.
- ¶ Agitasse Laco ignaro Galba *de occidendo Tito Vinio* dicitur, sive ut poena eius animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum vel odio – Det sägs att Laco utan Galbas vetskap ivrigt verkat för att mörda Titus Vinius, vare sig det nu var för att hans straff skulle lugna soldaternas sinnen eller han trodde honom vara medbrotsling till Otho, sist och slutligen till och med på grund av sitt hat Tacitus, Historiae 1,39.
- ¶ Fundi Germanos acie et iustis locis, iuvari silvis, paludibus, brevi aestate et praematura hieme; suum militem haud perinde vulneribus quam spatiis itinerum, damno armorum adfici; fessas Gallias *ministrandis equis*; longum impedimentorum agmen opportunum ad insidias, defensantibus iniquum – [Tiberius strategiska överväganden, uttryckta i oratio obliqua med underförstått tankeverb:] Germanerna besegrades av den romerska slaglinjen och gynnsam terräng, gynnades av skogar, träsk, den korta sommaren och förtidiga vintern; hans egna soldater skadades inte så mycket av sina sår som av marschavstånden, skadan på vapnen; Gallien var utmattat av att leverera hästar; den långa trosskolonnen var lämplig för bakhåll, svår för försvararna Tacitus, Annales 2,5.

Gerundium och gerundivum hos andra författare från antiken

- ¶ Tum Iunonem Saturno in conspectum dedere atque Iovem clam abscondunt dantque *eum Vestae educandum* celantes Saturnum – Då gav de Iuno till åsyn åt Saturnus, och Iuppiter dolde de i smyg och lämnade honom till uppfostran hos Vestalerna, i det de höll Saturnus okunnig Ennius Variae 74.
- ¶ Antigonus *Eumenem mortuum* propinquis eius *sepeliendum* tradidit – Antigonus överlämnade den döde Eumenes till hans släktingar för att begravas (till begravning) Nepos 18,13,4.

Vid rena orddefinitioner kan ren **infinitiv** (i ack styrd av prep) användas:

- ¶ Multum interest inter *dare et accipere* – Det är stor skillnad mellan att giva och att mottaga Seneca Ben. 4,10.

MÄRK: Adjektivet *nescius* styr visserligen ofta (objektiv) genitiv av substantiv, exempelvis: *Nescia mens hominum fati sortisque futurae* Människors sinne, okunnigt om ödet och den framtida lotten Vergilius Aeneis 10,501. I klassiskt latin finns inget belägg för att det styr gerundium eller substantiv + gerundivum. Den konstruktion som används är ren infinitiv:
¶ (At) *secura quies et nescia fallere vita, diues opum variarum ... non absunt* – Bekymmersfritt lugn och ett liv som ej kan svika, rikt på olika tillgångar ... saknas inte Vergilius Georgica 2,457.

S§8 Supinum

Supinum på *-um* (supinum 1) används som adverbial, oftast vid rörelseverb (*eo, venio, mitto*) men även vid andra verb (*recipio*), och motsvarar final bisats.

¶ *Bello Helvetiorum confecto totius fere Galliae legati principes civitatum ad Caesarem gratulatum convenerunt* – Då kriget mot helvetierna var avklarat samlades sändebud från nästan hela Gallien hos Caesar för att lyckönska honom Caesar Bellum Gallicum 1,30.

MÄRK: konstruktionen döljs av ordföljden men bör förstås *ad Caesarem convenerunt gratulatum*.

¶ *Quin etiam memoriae proditum est, cum Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu venisset, magno consessu locum nusquam ei datum a suis civibus; cum autem ad Lacedaemonios accessisset, qui legati cum essent, certo in loco consederant, consurrexisse omnes illi dicuntur et senem sessum recepisse* – Ja, det berättas även att då en gammal man kommit till teatern vid festspelen i Aten, gav landsmännen honom ingen sittplats någonstans på grund av publikträngseln; då han emellertid närmat sig spartanerna som, eftersom de var ambassadörer, hade slagit sig ner på en reserverad plats, sägs dessa ha rest på sig allesammans och tagit emot den gamle för att han skulle få sitta (eg. "till sittning") Cicero De senectute 63.

MÄRK: Exemplet är osäkert från ett textkritiskt perspektiv, eftersom *sessum* skulle kunna vara felläsning för *fessum* "utmattad" (förväxling av *s* och *f* är mycket vanlig vid läsning av medeltida handskrifter och tidiga tryck).

Supinum på *-u* (supinum 2) används som adverbial till vissa adjektiv (*facilis, mirabilis, turpis*) och motsvarar infinitivkonstruktion (d v s *ad* + gerundium). Supinum på *-ui* används i sällsynta fall som dativus finalis till *esse* (se sista exemplet nedan).

¶ *Quocirca et absentes absunt et egentes abundant et imbecilli valent et, quod difficilius dictu est, mortui vivunt* – Därför är såväl de frånvarande närvarande och de fattiga rika och de svaga starka och, något som är svårare att säga, de döda levande Cicero De Amicitia 23.

¶ *Perfacile factu esse illis probat conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis imperium obtenturus esset: non esse dubium, quin totius Galliae plurimum Helvetii possent* – Han bevisar för dem att detta att genomföra projektet är mycket lätt att göra eftersom han (som han sade) ämnade skaffa sig envåldsmakten över sin stam: det var inget tvivel om att helvetierna var de mäktigaste i hela Gallien Caesar Bellum Gallicum 1,3,6.

¶ *Omnia praeteribo quae mihi turpia dictu videbuntur, neque solum quid istum audire, verum etiam quid me deceat dicere considerabo* – Jag ska förbigå allt som tycks mig skamligt att säga och överväga, inte bara vad som passar min motpart att höra utan även vad som passar mig att säga. Cicero In Verrem 2,1,32.

¶ *Vos enim, patres conscripti, – grave dictu est sed dicendum tamen – vos, inquam, Ser. Sulpicium vita privastis* – Men ni, senatorer - det är tungt att säga men måste ändå sägas - ni, säger jag, har berövat Servius Sulpicius hans liv Cicero Oratio Philippica 9.8.5

¶ *Quid enim est aut tam admirabile, quam ex infinita multitudine hominum existere unum, qui id, quod omnibus natura sit datum, vel solus vel cum perpaucis facere possit? Aut tam iucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio et polita?* – Vad är nämligen så beundransvärt som att det ur en oändlig människohop framträder en enda, som förmår uträtta, ensam eller med ett fåtal, det som av naturen givits åt alla?

Eller så glädjande att få veta eller höra, som ett tal, prytt och polerat med visa sentenser och tungt vägande ord? Cicero De oratore 1,31,5.

MÄRK: supinum står här antingen i dativ (styrt av *iucundum*) eller ablativus respiciendi.

¶ Patuit quibusdam uolentibus fuga, aut in exsilium acti sunt, absentiumque bona iuxta atque interemptorum *diuisui* fuere – För ett fåtal stod flykten öppen eller också drevs de i landsflykt, och de frånvarandes ägodelar, tillsammans med de mördades, gick till uppdelning Livius 1, 54,10 (liknande i 33,46,8 och 45,30,2).

MÄRK: *diuisui* är tydlig dativ av supinum

Anm. Samma tankegång som i exemplen ovan kan uttryckas med *ad* + gerundium: *perfacile ad faciendum; turpia ad dicendum; grave ad dicendum; iucundum ad cognoscendum atque audiendum.*

S§9 Participialkonstruktioner. Användningen av particip i olika kasus

A. Guldålderns författare

I det klassiska latinet förefaller författarens val mellan **participium coniunctum** och **ablativus absolutus** styras av tre variabler: participets **huvudform** (aktivum eller passivum); dess huvudords **identitet** i förhållande till subjektet eller akkusativobjektet i den överordnade satsen (en huvudsats, en bisats eller en infinitivkonstruktion); participets **tidsrelation** till den överordnade satsens handling: den sistnämnda relationen beror i hög grad på det innehållsliga förhållandet mellan huvudsatsens predikat och participet och förtydligas ibland med hjälp av partiklar som *etsi, nisi, quasi, quamvis, licet* (Blatt §277-278).

Valet av konstruktion styrs av att latinets participsystem är både defekt och inkonsekvent: presens particip finns endast i aktivum, perfekt particip är passivt (vid aktiva verb) eller aktivt (vid deponens och en rad aktiva verb, såväl transitiva – *ceno, poto* m fl – som intransitiva – *concreasco, praetereo* m fl), medan futurum particip endast finns i aktivum. Märk att vissa deponentia som perfekt particip uttrycker samtidig handling (*arbitror, reor* m fl), jfr. Sj. §87 Anm. 2. Perfekt particip av intransitiva deponentia förekommer sällan i ablativus absolutus.

OBS: Det är alltid nödvändigt att kontrollera ett perfektparticips huvudform i lexikon!

Latinets brist på passiva participformer blir framträdande om förhållandet ställs upp i paradigform:

	aktivt	passivt
presens particip	ja	nej
futurum particip	ja	nej
perfekt particip av deponens m fl:	ja	nej
perfekt particip av aktiva verb:	nej	ja

De tre nämnda variablerna skapar ett paradigm med åtta möjliga kombinationer:

	Huvudform	Identitet	Tidsrelation	Particip
a.	Aktiv	samma	samtidig	presens
b.	Aktiv	annan	samtidig	presens
c.	Aktiv	samma	efterföljande	futurum
d.	Aktiv	annan	efterföljande	futurum
e.	Passiv	samma	föregående	perfekt part av aktivt verb

f.	Passiv	annan	föregående	perfekt part av aktivt verb
g.	Aktiv	samma	samtidig / föregående	perfekt part av deponens
h.	Aktiv	annan	samtidig / föregående	perfekt part av deponens

Med "identitet" avses här participets och dess huvudords förhållande till subjektet i den närmast överordnade satsen. För ablativus absolutus är kombinationerna **b**, **f** och **h** nästan allena rådande, medan participium conjunctum tillåter alla kombinationer.

a. Presens particip och perfekt particip av deponens som participium conjunctum eller substantiverat i olika kasus

¶ Itaque dies circiter XXV in eo loco *commoratus*, quod Caurus ventus navigationem impediēbat ... (Caesar) dabat operam ut in officio Dumnorixem contineret ... tandem idoneam *nactus* tempestatem milites equitesque conscendere in naves iubet – Efter att ha stannat ungefär 25 dagar på denna plats, eftersom nordvästvinden hindrade Caesar från att segla, ägnade han sig åt att hålla Dumnorix i ämbetet (...) men efter att ha fått en förlig vind befallde han soldaterna och ryttarna att gå ombord på skeppen Caesar Bellum Gallicum 5,7,3. Verb: *commoror* 1, *nanciscor* 3.

MÄRK: *commoratus*, *nactus* perfekt particip som participium conjunctum. Kombination: **g**.

¶ Non enim id quaeritur, qualis recordatio fieri soleat eorum qui experrecti sunt aut eorum qui furere destiterint, sed qualis visio fuerit aut *furentium* aut *somniantium* tum cum movebantur – Det som efterfrågas är nämligen inte vilket slag av minnesbild de har som blivit väckta eller de som upphört att yra, utan hurdan föreställningen var hos dem som antingen yrade eller drömde just då, när de blev vidrörda Cicero Lucullus 1,19. Verb: *somnior* 1. Kombination: **a**.

MÄRK: *furentium*, *somniantium* substantiverade presens particip i genitiv pluralis.

¶ Sed nihil est magnum *somnianti* – Men ingenting är stort för den som drömmer Cicero, De Divinatione 2.141.

MÄRK: *somnianti* substantiverat presens particip i dativ singularis. Kombination: **a**.

b. Presens particip i participium conjunctum eller ablativus absolutus

¶ L. Domitio App. Claudio consulibus *discedens* ab hibernis Caesar in Italiam, ut quotannis facere consuerat, legatis imperat (...) – Under Lucius Domitius och Appius Claudius konsulat gav Caesar sina legater order, i det han lämnade vinterlägren för Italien, som han brukat göra varje år (...) Caesar Bellum Gallicum 5,1,1.

MÄRK: *discedens* participium conjunctum till *Caesar*. Kombination: **a**.

¶ At omnium *impeditis animis* Dumnorix cum equitibus Aeduorum a castris *insciente Caesare* domum discedere coepit – Men medan allas uppmärksamhet var upptagen började Dumnorix, utan att Caesar visste det, ge sig av från lägret hemåt med sina aeduiska ryttare. Caesar Bellum Gallicum 5,7,5.

MÄRK: *impeditis animis* visar tillsammans med *insciente Caesare* att Caesar aldrig tvekar att använda ablativus absolutus mer än en gång i samma sats. Kombination: **f**.

¶ Nam, si legiones in provinciam arcesseret, *se absente* in itinere proelio *dimicaturas* intellegebat (Caesar) – Ty Caesar förstod att, om han kallade till sig sina legioner till provinsen, skulle de i hans frånvaro utkämpa en avgörande strid under marschen Caesar Bellum Gallicum 7,6,3.

MÄRK: konjunktionen i *si ... arcesseret* beror på den latinska moduslagen, eftersom satsen är underordnad en akkusativ med infinitiv, (*legiones*) *dimicaturas* (*esse*), i sin tur styrd av *intellegebat*. Kombination: **b** (annan än subjektet i *legiones ... dimicaturas*) eller **a** (samma som huvudsatsens subjekt) - det senare alternativet innebär ett avsteg från huvudregeln.

¶ Timuit mulier amens non suam conscientiam, non odium municipum, non famam omnium, sed, quasi non omnes eius sceleris testes essent futuri, sic metuit ne

condemnetur extrema servoli voce *morientis* – I sitt vansinne fruktade den kvinnan inte sitt samvete, inte landsmännens hat, inte allas skvaller; nej - som om inte alla vittnen till hennes brott skulle finnas i framtiden – så fruktade hon att hon skulle dömas av sin slavpojkes yttersta ord när han låg för döden. Cicero Pro Cluentio 187,10.

MÄRK: *morientis* antingen participium conjunctum eller particip som rent attribut. Tydliga exempel på genitiv av presens particip som participium conjunctum är sällsynta och svårtolkade – formerna *-ntis*, *-ntium* är betydligt vanligare hos particip som är rena attribut eller substantiverade. Kombination: **b**.

¶ Decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiam maiore maerore. *Huic* ad urbem *venienti* tota obviam civitas cum lacrimis gemituque processerat – Min bror hade rest hem från Asien under stor bedrövelse men ännu mycket större sorg. Honom hade hela staden kommit till mötes, när han kom till Rom, och gått före honom under tårar och klagan. Cicero Pro Sestio 68,12.

MÄRK: *venienti* participium conjunctum i dativ styrt av *obviam*. Kombination: **b**.

¶ Multorum *te* etiam oculi et aures non *sentientem*, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient – Dessutom kommer mångas ögon, fastän du inte märker det, att speja och bevaka dig, så som de hittills har gjort. Cicero In Catilinam 1,6,5. Kombination: **b**.

¶ Sed facile est bene agere cum eis *a quibus* etiam *tacentibus* flagitari videmur: illud admirabilius et maius maximeque proprium senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria prosequi qui pro patria vitam profuderunt – Men det är lätt att handla väl med dem som vi ser att vi anklagas av även då de tiger: mycket mer beundransvärt och större och mer utmärkande för en vis senat är detta att modet hos dem som offrat sitt liv för fäderneslandet hedras genom tacksam hågkomst Cicero Orationes Philippicae 14,30,8.

MÄRK: *tacentibus* participium conjunctum i ablativ (till *a quibus*). Kombination: **b**.

c. Futurum particip i participium coniunctum

Denna konstruktion används nästan inte alls i guldålderns prosa: "Detta bruk bör dock helst undvikas, ty i den klassiska prosan används futurum particip nästan endast i aktiv perifrastisk konjugation" (Lundström, *Att översätta till latin* §32). "In later Latin it is used freely, just as the Present and Perfect Participles, to express subordinate relations. Peculiar is the free use of it in Sentences of Design, and especially noticeable the compactness gained by the employment of it in Conditional Relations." (GL §669). "Senere forfattere gør udstrakt Brug af Fut. Part. dels 1) til at udtrykke Hensigt ... 2) til at udtrykke betinget el. betingende Sætning." (Blatt §275).

Enstaka belägg finns dock såväl i guldålderns prosa som i dess poesi:

¶ Est ergo aegritudo opinio recens *mali praesentis*, in quo demitti contrahique animo rectum esse videatur, laetitia opinio recens *boni praesentis*, in quo efferri rectum esse videatur, metus opinio *impendentis mali*, quod intolerabile esse videatur, libido opinio *venturi boni*, quod sit ex usu, iam praesens esse atque adesse – Sjukdomen är alltså den färska föreställningen om ett närvarande ont, i vilket det tycks riktigt för modet att sjunka och bli beklämt; glädjen är den färska föreställningen om ett närvarande gott, i vilket det tycks rätt för modet att hänföras; rädslan är föreställningen om ett överhängande ont, som förefaller outhärdligt; lustan är föreställningen om att ett kommande gott, som kunde bli nyttigt, är närvarande och till hands redan nu Cicero, Tusculanae disputationes 4,14. Jfr C.D. Yonge, New York 1877: Lust is an opinion of a good to come, which would be of advantage were it already come, and present with us.

MÄRK: parallellismerna: *opinio ... mali praesentis*; *opinio ... boni praesentis*; *opinio impendentis mali*; *opinio venturi boni*. Kombinationer: *praesentis*, *impendentis* **b**; *venturi* **d** (i förhållande till huvudsatsens subjekt *opinio* och *metus*).

¶ Nam sanctae Veneri Cupidinique
vovit, si sibi restitutus essem
desissemque truces vibrare iambos,
electissima pessimi poetae
scripta tardipedi deo *daturam*

infelicibus ustulanda lignis – Ty hon lovade heliga Venus och Cupido att, om jag skänktes henne åter och upphörde med att utslunga rasande jamber, skulle hon åt den trögfotade guden skänka denne den sämste skaldens mest utvalda verk för att brännas av ofruktbart trä Catullus Carmen 36,8.

MÄRK: *daturam* (i a m i styrd av *vovit*) ersätter här final bisats; kan också ses som ellips av *se daturam esse*. Kombination: **c**.

d. Futurum particip i ablativus absolutus

Denna konstruktion används inte i guldålderns prosa: ”The Fut. Part. act. in the Abl. Abs. is post-Ciceronian, beginning with POLLIO and LIVY” GL §410 R.4.

¶ Parumper silentium et quies fuit, nec *Etruscis* nisi cogentur pugnam *inituris* et *dictatore* arcem Romanam *respectante*, ut ex <ea ab> auguribus, simul aues rite admisissent, ex composito tolleretur signum – En kort stund blev det tyst och stilla, i det att etruskerna inte ämnade börja strid om de inte tvingades och diktatorn såg tillbaka mot Arx i Rom (i väntan på) att augurerna höjde avtalat tecken, så snart järtecknen tillät det enligt sed Livius 4,18,6.

MÄRK: tankesubjektet till *nisi cogentur* är subjektsablativen *Etruscis*. Kombinationer: *inituris d*, *respectante b*.

¶ Carthaginienses, quamquam fessos labore ac uulneribus nox imberque ad necessariam quietem uocabat, tamen quia metus et periculum cessandi non dabat tempus prima luce *oppugnaturis hostibus* castra, saxis undique circa ex propinquis uallibus congestis augent uallum, munimento sese quando in armis parum praesidii foret *defensuri*; sed transitio sociorum fuga ut tutior mora uideretur fecit – Fastän natten och regnet kallade kartagerna, trötta av mödor och sår, till den nödvändiga vilan, byggde de, eftersom deras fruktan och faran inte skänkte dem någon tid eftersom fienderna stod i begrepp att anfalla lägret i gryningen, på palissaden med sten som de samlat ihop på alla sidor från de angränsande dalarna, i avsikt att försvara sig genom befästningsverk, när det nu fanns otillräckligt skydd i vapenmakt; men bundsförvanternas överlöpande åstadkom att flykten tycktes tryggare än dröjsmålet Livius 28,15,13.

MÄRK: *oppugnaturis hostibus* ablativus absolutus. Kombination: **d**. Participium coniunctum: *Carthaginienses ... defensuri* (med mycket lång spärning).

e. Perfekt particip i participium coniunctum

Participet kan stå i vilket kasus och numerus som helst (även ablativ) men har antingen *subjektet* eller någon annan person eller sak i satsen som sitt formella huvudord. Konstruktionen kan utgöra ett underordnat led i en ackusativ med infinitiv.

¶ Sed postea quam non nulli *principes* ex ea civitate et familiaritate Cingetorigis *adducti* et adventu nostri exercitus *perterriti* ad Caesarem venerunt ... Indutiomarus legatos ad Caesarem mittit – Men efter det att åtskilliga furstar från denna stam kommit till Caesar, dels av släktskap med Cingetorig, dels förfärade över vår härs ankomst, ... skickade Indutiomarus sändebud till Caesar Caesar Bellum Gallicum 5,3,5.

MÄRK: *adducti et ... perterriti* participium conjunctum till *principes*. Kombination: **e**.

¶ Ibi cognoscit LX *naves*, quae in Meldis factae erant, tempestate *reiectas* cursum tenere non potuisse (...): *reliquas paratas* ad navigandum atque omnibus rebus *instructas* invenit – Där fick han veta att 40 skepp, som hade byggts i meldernas land, drivits tillbaka av stormen och inte kunnat hålla sin kurs (...); han fann de övriga redo för seglats och utrustade med alla förnödenheter Caesar Bellum Gallicum 5,5,2.

MÄRK: *reiectas ... paratas participium conjunctum* i ackusativ med infinitiv till *naves resp reliquas*. Kombination: **e**.

¶ (Dumnorix talar i oratio obliqua:) Id esse consilium Caesaris, ut quos in conspectu Galliae interficere vereretur *hos omnes* in Britanniam *traductos* necaret – Detta, sade han, var Caesars plan, att dem som han fruktade att avrätta offentligt i Gallien, dem skulle han mörda när de förts över till Britannien Caesar Bellum Gallicum 5,6,5.

MÄRK: *traductos participium conjunctum* i ackusativ med infinitiv till *hos*. Kombination: **e**.

f. Perfekt particip i ablativus absolutus

Ablativus absolutus utmärker sig genom att 1) participet (**predikatsablativen**) och dess formella huvudord (**subjektsablativen**) står i ablativ och 2) den person eller sak som återges av **subjektsablativen** i allmänhet inte har något formellt syntaktiskt samband med *subjektet* i den överordnade satsen (Kühner-Stegmann §138,5a). Det finns dock en hel del undantag, i synnerhet hos Caesar: ibid. §140,9) Subjektet i huvudsatsen är ofta dold agent – men inte formellt subjekt – till predikatsablativen. Dessa två ”regler” är inte rigida: flera undantag finns redan i guldålderns latin – se nedan, Anm. 1, 2 och 3. Ablativus absolutus är synnerligen vanlig i latinet: den kan dock vara svår att skilja från participium conjunctum i dativ eller ablativ (analysen måste grunda sig på egenskaperna hos predikatet i samma sats).

¶ Ipse, *conventibus* Galliae citerioris *peractis*, in Illyricum proficiscitur – Själv skulle Caesar marschera till Illyricum, efter att sammankomster hållits i hitre Gallien Caesar Bellum Gallicum 5,1,5.

MÄRK: *peractis* predikatsablativ till *conventibus*. Kombination: **f**.

¶ *His rebus constitutis* Caesar ad portum Itium cum legionibus pervenit – Efter att dessa saker ordnats kom Caesar med sina legioner till hamnen Itium Caesar Bellum Gallicum 5,5,1.

MÄRK: *constitutis* predikatsablativ till *his rebus*. Kombination: **f**. Uttrycket är närmast en formel hos Caesar och kan ofta översättas med ”därefter”.

Anm.: Friare översättningar är både möjliga och godtagbara, förutsatt att händelsernas kronologiska ordning förblir tydlig, t ex: Caesar ordnade först dessa ärenden och kom sedan till hamnen Itium med sina legioner.

¶ Caesar ex eo loco quintis castris Gergoviam pervenit equestrique eo die *proelio levi facto*, *perspecto* urbis *situ*, *quae posita* in altissimo monte omnis aditus difficilis habebat, de expugnatione desperavit – Caesar nådde Gergoviam efter fem dagmarscher och efter att denna dag utkämpat en lätt ryttarstrid och därefter noggrant betraktat stadens läge – den var belägen på ett mycket högt berg och hade därför svåra tillfarter överallt – förlorade han hoppet om en intagning med storm Caesar Bellum Gallicum 7,36,1.

MÄRK: *facto* predikatsablativ till *proelio*, *perspecto* predikatsablativ till *situ*. Kombination: **f**. Participium coniunctum: *quae posita* med kausal bibetydelse.

g. Ablativus absolutus med underförstådd subjektsablativ

Om subjektsablativen samtidigt är korrelat (form av *is*, *ea*, *id*) till en relativsats kan den i sällsynta fall underförstås.

¶ Hoc visu *laetus* tripertito Hiberum copias traiecit, *praemissis* qui Gallorum animos, qua traducendus exercitus erat, donis conciliarent Alpiumque transitus specularentur. Nonaginta milia peditum, duodecim milia equitum Hiberum traduxit – Glad över denna åsyn förde Hannibal sina trupper, uppdelade på tre kolonner, över Ebro, varvid män skickats i förväg för att med gåvor vinna bevågenhet hos gallerna, där hären skulle skickas över, och spana ut övergångar över Alperna. Han förde nittiotusen man fotfolk och tolv tusen man rytteri över Ebro Livius 21,23,2.

MÄRK: *praemissis* predikatsablativ till underförstått *iis*. Kombination: **f**. Participium coniunctum: (*Hannibal*) *laetus*.

h. Opersonlig ablativus absolutus

Ablativus absolutus används ofta opersonligt, det vill säga med ett ensamt particip i ablativ singularis neutrum men utan subjektsablativ. Ofta utgörs den av formelartade uttryck, till exempel *consulto* (avsiktligt, med flit) eller *inexplorato* (utan föregående rekognoscering): det senare är Livius ensam om att använda (fem belägg).

¶ Caesar *consulto* equites cedere seque in castra recipere iubet – Caesar befallde avsiktligt rytteriet att vika och dra sig tillbaka till lägret Caesar Bellum Gallicum 5,50,5. Kombination: **f**.

¶ Quod adhuc vos ignorare non mirum est, propterea quod *consulto* ab accusatoribus eius rei quae conflagavit hoc iudicium mentio facta non est. Quae res ea est? – Att ni fortfarande är okunniga om detta är inte märkligt, eftersom åklagarna med flit inte nämnt den affär som föranlett denna domstolsprocess. Vad är detta för en affär? Cicero Pro Roscio Amerino 5,10. Kombination: **f**.

¶ Alexander *audito Dareum* movisse ab Ecbatanis, *omisso itinere*, quod petebat, in Mediam, *fugientem* insequi perguit strenue – När Alexander fått höra att Dareus lämnat Ekbatana, efter att övergivit den marsch han inlett mot Medien, fortsatte han att energiskt förfölja honom i hans flykt Q. Curtius Rufus, Historia Alexandri magni 5,13. Kombination: **f**. Ablativus absolutus med huvudord: *omisso itinere*. Participium coniunctum: *Dareum ... fugientem*.

¶ *Inexplorato* pabulatum cohortes misere – Utan föregående rekognoscering skickade de sina kohorter på proviantering Livius 6,30,3. Kombination: **f**. Supinum: *pabulatum*.

¶ Ea ita futura per quosdam Thurinos comperta Hannibali cum essent, mittit ad insidendam ab Tarento uiam. Ibi sub tumulo Peteliae tria milia equitum, duo peditum in occulto locata; in quae *inexplorato* euntes Romani cum incidissent, ad duo milia armatorum caesa, mille et quingenti ferme uiui capti, alii dissipati fuga per agros saltusque Tarentum rediere – När Hannibal genom vissa män från Thurii fått klart för sig att det skulle gå på det viset, skickade han trupper för att besätta vägen från Tarent. Där, vid Petelias grav, placerades i hemlighet tre tusen ryttare, två tusen infanterister; när Romarna, som marscherade utan föregående rekognoscering, råkade ut för dem, stupade uppemot två tusen väpnade män och omkring femhundra tillfångatogs levande medan andra som skingrats i flykt över fält och skogar återvände till Tarent Livius 27,26,6. Kombination: **f**. Andra konstruktioner: *Ea ita futura* (ackusativ med infinitiv) ... *comperta ... cum essent*; *ad insidendam ... uiam* (gerundivum); *euntes Romani* (participium coniunctum); *duo milia ... caesa ... mille et quingenti ... capti* (underförstått: *sunt*); *alii dissipati* (participium coniunctum).

¶ Et iam cum Heraeam (Philippus) uenisset, *audito Machanidam* fama aduentus sui territum refugisse Lacedaemonem, Aegium se ad concilium Achaeorum recepit, simul classem Punicam, ut mari quoque aliquid posset, accitam, ibi ratus se inuenturum – När Filip redan anlant till Heraea och fått höra att Machanidas, vettskrämd av ryktet om hans ankomst, hade flytt hem till Sparta, drog han sig tillbaka till akajernas rådplägning i Aegion, i det han samtidigt ansåg att han skulle hitta den puniska flottan där, tillkallad för att han även skulle ha någon makt till sjöss. Livius 28,7,17.

MÄRK: *audito* opersonlig konstruktion. Kombination: **f**. *ratus* participium conjunctum. Kombination: **g**. Andra konstruktioner: *Machanidam ... territum refugisse* (ackusativ med infinitiv); *classem ... accitam* (participium coniunctum i ackusativ med infinitiv); *ratus* (participium coniunctum); *se inuenturum* (futurum particip i ackusativ med infinitiv).

i. Ablativus absolutus utan verbum infinitum

Kühner-Stegmann § 139,8: I stället för ett particip kan ett substantiv med eller utan attribut eller enbart ett adjektiv användas (Livius var här den förste). I det senare fallet är konstruktionen opersonlig (adjektivet i neutrum ablativ).

¶ Quod deo teste promiseris, id tenendum est – Det som du lovat med gud som vittne, det måste hållas Cicero De officiis 3,104

- ¶ Galbae oratoris epilogus tanto in honore *pueris nobis* erat, ut eum etiam edisceremus – Talaren Galbas epilog hölls i så stor ära då vi var pojkar, att vi till och med lärde oss den utantill Cicero Brutus 127.
- ¶ Multique adnantes navibus *incerto*, quid aut peterent aut vitarent, foede interierunt – Och många som simmande närmade sig fartygen gick under förfärligt, då det var osäkert vad de borde söka sig till eller undvika Livius 28,17,14.

j. **Kombinationer**

Flera participialkonstruktioner samsas ofta i samma period med bisatser och akkusativer med infinitiv, gärna i komplicerade förbindelser:

- ¶ *His rebus gestis, Labieno* in continenti cum tribus legionibus et equitum milibus duobus *relicto*, ut portus tueretur et rem frumentariam provideret quaeque in Gallia gererentur cognosceret consiliumque pro tempore et pro re caperet, ipse cum quinque legionibus et pari numero equitum, quem in continenti reliquerat, ad solis occasum navis solvit et leni Africano *provectus* media circiter nocte *vento intermisso* cursum non tenuit et longius *delatus aestu orta luce* sub sinistra Britanniam relictam conspexit. – Med denna affär avslutad och med Labienus kvarlämnad på fastlandet med tre legioner och två tusen ryttare för att skydda hamnarna och ordna proviantförsörjningen och ta reda på vad som hände i Gallien och fatta beslut utifrån situationen och sakförhållandena, avseglade han själv mot solnedgången med fem legioner och ett lika stort antal ryttare, som han lämnat kvar på fastlandet, och efter att ha drivits av en mild sydvästvind kunde han inte hålla kursen, sedan vinden mojnät omkring midnatt, och efter att ha drivits alltför långt av strömmarna fick han i gryningen på vänster hand syn på Britannien som han lämnat bakom sig Caesar Bellum Gallicum 5,8,1-2.

MÄRK: I denna period är *Caesar* underförstått, överordnat och sammanhållande tankesubjekt redan från början men träder in formellt med *ipse*, helt i överensstämmelse med grundprincipen för perioder. Perioden innehåller inte mindre än fyra ablativi absoluti: *His rebus gestis, Labieno ... relicto, vento intermisso, orta luce*. Syntaxen är likväl inte helt genomskinlig och relativsatsen *quem in continenti reliquerat* innehållsligt sett svårbegriplig. Dessutom är finalsatsens **subjekt** samma som **subjektsablative** (*Labieno ... relicto, ut ... tueretur* etc), något som är mycket sällsynt i guldålderns prosa. Det är dock inte ovanligt att Caesars syntax blir oklar, när ett av hans misslyckanden redovisas, något som bäst illustreras av följande exempel:

- ¶ *Ac saepe* in eum locum ventum est tanto in omnes partes *dimisso equitatu*, ut modo *visum* ab se *Ambiorigem* in fuga circumspicerent captivi nec plane etiam *abisse* ex conspectu contenderent, ut *spe* consequendi *illata* atque infinito *labore suscepto*, qui *se* summam a Caesare gratiam *inituros* putarent paene naturam studio vincerent semperque paulum ad summam felicitatem defuisse videretur atque *ille* latebris aut silvis aut saltibus se eriperet et noctu *occultatus* alias regiones partesque peteret non maiore equitum praesidio quam quattuor, quibus solis vitam suam committere audebat – Och ofta hamnade man, efter att en så stor rytterstyrka sänts ut åt alla håll, i det läget att fångar kunde se sig om efter Ambiorix, som de alldeles nyss hade sett i flykt, och påstå att han ännu inte hunnit alldeles försvinna, med påföljd att de som trodde sig kunna vinna största tacksamhetsskuld hos Caesar nästan besegrade sig själva i sin iver, sedan hoppet att fånga Ambiorix väckts och man påtagit sig denna väldig möda, men att det hela tiden tycktes ha saknats något litet för att de skulle uppnå sin lyckas höjd och att han lyckades komma undan tack vare gömslen i skogar eller vildmarker och under skydd av natten kunde nå fram till andra trakter och landsändar utan att ha större eskort än fyra ryttare, vilka var de enda som han vågade anförtro sitt liv åt. Caesar Bellum Gallicum 6,43,4-6.

MÄRK: Denna period bryter helt mot den grundläggande stilistiska princip som kräver ett överordnat och genomgående subjekt: huvudsatsen är operativ och består bara av de sju första orden (*Ac saepe in eum locum ventum est*), därefter växlar subjekten och konstruktionerna oupphörligt. Att perioden beskriver ett grovt militärt misslyckande från Caesars sida är obestridligt. Att periodens struktur är ett försök att dölja detta

misslyckande är troligt: dess raffinerade konstruktion framgår bättre av nedanstående uppställning, där de underordnade satserna förskjutits vertikalt åt höger i steg som markerar graden av underordning:

Ac saepe in eum locum ventum est		huvudsats
tanto in omnes partes dimisso equitatu		abl abs
ut		<i>ut</i> consec.
modo visum ab se Ambiorigem in fuga		part coni
circumspicerent captivi		pred / sub
nec		samordn konj
plane etiam abisse ex conspectu		a m i
contenderent		pred
ut		<i>ut</i> consec.
spe consequendi illata		abl abs
atque infinito labore suscepto		abl abs
qui		sub rel pron
se summam a Caesare gratiam inituros		a m i
putarent		pred
paene naturam studio vincerent		pred
semperque		samordn konj
paulum ad summam felicitatem defuisse		a m i som subj
videretur		opers pred
atque ille latebris aut silvis aut saltibus se eriperet		sub / pred
et		samordn konj
noctu occultatus		part coni
alias regiones partesque peteret		pred
non maiore equitum praesidio quam quattuor		abl instr
quibus solis vitam suam committere audebat		rel sats

En relativsats kan ha en subjektsablativ som korrelerat:

¶ Postero die Caesar, *promota turri derectisque operibus quae* facere instituerat, magno coorto imbre, non inutilem hanc ad capiendum consilium tempestatem arbitratus est – Följande dag, efter att det torn förts fram och de verk han beslutat göra blivit ordnade men ett väldigt regnväder uppstått, ansåg han att denna storm inte var onyttig i fråga om att smida planer Caesar Bellum Gallicum 7,27,1.

¶ Refecto *ponte, quem* superioribus diebus hostes resciderant, exercitum traducit et secundo flumine ad Lutetiam iter facere coepit – Efter att bron, som fienderna förstört föregående dagar, hade reparerats, förde han hären över floden och inledde färden nedströms mot Lutetia Caesar Bellum Gallicum 7,58,5.

¶ Itaque *interfectis* Novioduni *custodibus quique* eo negotiandi causa convenerant, pecuniam atque equos inter se partiti sunt – Och så, när vakterna och de som samlats där för att förhandla hade avrättats, fördelade de pengarna och hästarna mellan sig Caesar Bellum Gallicum 7,55,5.

MÄRK: Detta är ett elliptiskt uttryckssätt för *interfectis ... custodibus et illis, qui ... convenerant*.

¶ *Collaudatis militibus* atque *eis, qui* negotio praefuerant, quid fieri velit, ostendit – Efter att ha lovprisat soldaterna och dem som lett projektet, visade han vad han ville ha gjort Caesar Bellum Gallicum 5,2,3.

Predikatet i en kausalsats kan ha subjektsablativen som formellt subjekt:

¶ *Quibus* (i e Arverni) oppressis *inopinantibus*, quod se Cevenna ut muro munitos *existimabant*, ... equitibus imperat – När dessa blivit underkuvade fastän de intet ont anade, eftersom de ansåg

att de skyddades av Cevenna liksom av en mur, krävde han ryttare av dem. Caesar *Bellum Gallicum* 7,8,3.

MÄRK: kausalsatsen förklarar *inopinantibus*; dess modus (*existimabant*) återger Caesars förklaring till att Arvernerna inte anade något ont, inte Arvernernas egen (vilket hade markerats av oblik konjunktiv).

Alla satser med participialkonstruktioner låter sig inte analyseras entydigt:

¶ Qui sudor vietis et quam malus undique membris
crescit odor, cum *pene soluto*

indomitam properat rabiem sedare neque illi
iam manet umida creta colorque

stercore fucatus crocodili iamque subando
tenta cubilia tectaque rumpit,

vel mea cum saevis agitat fastidia verbis – Vilken svett och hur ond lukt växer inte från alla håll i hans skrumpna lemmar, när han trots sin slokande lem har bråttom att tämja sitt otämjbara raseri och det inte finns kvar hos honom vare sig fuktig krita eller hudfärg som förfalskats med krokodilbajs och han nu av kättja spränger tält, sängar och hus, eller än värre: plågar min leda med grymma ord: Horatius epod 12,11.

MÄRK: *pene soluto* – ablativus absolutus eller huvudord med attribut? Adversativ vinkling eller ej? *solvo* 3 "släppa lös"; *solutus* a3 "tygellös", "matt, slapp". Det polemiska eller parodiska syftet är uppenbart och den litterära fiendens inverkan på Horatius sammanfattas i *vel*-satsen.

Tolkningsfrågan som kvarstår är om motparten framställs som nedgången (*vietis membris*) och impotent (*pene soluto*) eller viril och våldsam (*pene soluto, subando rumpit*).

¶ *Graecia capta* ferum victorem cepit et artis

intulit agresti Latio – Grekland, fastän erövrat, fångade sin vilde överman och införde konsterna i bondlandet Latium. Horatius, Epistula 2,1,155.

MÄRK: Participium coniunctum med stark adversativ funktion.

¶ *Natura aut etiam consuetudo mala*; namque

neglectis urenda filix innascitur *agris* – Antingen är naturen eller sedvanan ond; ty ormbunken som måste brännas växer på obrukade åkrar. Horatius sermones 1,3,37.

MÄRK: är *neglectis agris* (participium coniunctum) dativobjekt till *innascitur*, ablativus loci eller ablativus absolutus?

Absoluta participialkonstruktioner i andra kasus än ablativ - ett osäkert fall

¶ *Neque ea res Tarquinio spem adfectandi regni* minuit; immo eo impensius, quia de agro plebis adversa patrum voluntate senserat agi, *criminandi Servi* apud patres *crescendique* in curia sibi occasionem datam ratus est, et *ipse iuvenis* ardentis animi et domi *uxore Tullia* inquietum animum *stimulante* – Inte heller detta minskade hos Tarquinius hoppet om att komma över kungamakten; nej, han ansåg desto häftigare – eftersom han märkt att frågan om folkets land bedrivits mot senatorernas vilja – att tillfälle givits honom att anklaga Servius inför senatorerna och själv bli större: han själv en ung man med brinnande mod och med hustrun Tullia som hemma eldade hans oroliga själ Livius 1,46,2.

MÄRK: *occasionem* styr både *criminandi Servi* (gerundivum) och *crescendi* (gerundium).

MÄRK: de två samordnade uttrycken *et ipse iuvenis ... et ... uxore Tullia ... stimulante* är en svårförklarlig kombination. Ogilvies edition (Oxford 1979) ger inget stöd åt tanken att texten möjligen är felaktigt traderad; båda leden står som situationsbeskrivningar, med närmast kausal funktion, till den föregående satsen men de två samordnade delarna saknar inbördes symmetri, även om man skulle förutsätta en ellips av *ipse erat*. Detta är dock en

otillfredsställande lösning, eftersom det som saknas är ett presens particip i ablativ av det kopulativa verbet *esse*. I grekiskan hade här en form av ὄν ("varande", presens particip av εἶναι "att vara") kunnat inträda: bristerna i latinets formsystem (presens particip till *esse*) är här slående.

Hans Aili
Professor emeritus i latin
Romanska och klassiska institutionen
Stockholms universitet

Versionsdatum: 4 januari 2018